

SÖVÉNYHÁZA ÉS VIDÉKÉNEK FÖLDRAJZI NEVEI

Írta: INCZEFI GÉZA

I. Bevezetés

A vizsgált terület Algyőttől É-ra terül el a kanyargó Tisza jobb partján, és északon a tömörkényi határig nyúlik. A terület keleti határát a Tisza alkotja, nyugaton pedig Szeged régi birtokterületével érintkezik. Ez a terület a XVIII. századtól 1945-ig, a felszabadulásig az Erdődy, majd a Pallavicini családnak ún. algyő—mindszenti uradalma volt [1]. 1945-ben a nagybirtokot felosztották, és a föld a nép birtokába jutott. Az egykori uradalmi birtok középpontjában fekszik az Árpád-korból már ismert Sövényháza, amely e dolgozat címéül szolgál. Ennek a tájnak és az emberi életnek a meghatározója különösen régen, de még ma is a Tisza folyó. A vízszabályozás-előtt a Tiszával közvetlenül kapcsolatban lévő erek, fokok, tavak, vízállások, morotvák kapcsolták erekként a főérhez, a Tiszához. A Tisza ezen a területen »fűz- és nyárfákkal szegélyezett medrében oly feltűnő lassúsággal hömpölyög végig, hogy a malomkereket is alig zavarja fel nyugalmából« — írja HANUSZ ISTVÁN 1878-ban [2]. Ennek okát abban látja, hogy a folyó esése itt nagyon csekély, és számtalan kanyar is mérsékeli futását. Emellett »Tiszánk jobboldali partjainak magassága Csongrád és Anyás közt... alig 6 méterrel haladják meg alacsony vízálláskor is a folyó tükör síkját, — minél fogva nem volt csoda, ha a víz rendesen tengernyi szélességre loccsant ki tavaszi hóolvadáskor vagy a zöldár idejében« [3]. De az árvíz elvonulása után is megmaradt a víz a mélyebb helyeken. Itt valóságos beltengerek keletkeztek. Július közepén, »midőn a Tisza már megtérőben volt«, akkor látta HANUSZ ISTVÁN a vidéket, de »a rétségbeli pár tanyának ekkor is még csak nádfedele látszott ki a vízből«. 1876-ban 18 ezer holdnyi területet késő őszig borított az ár, sőt 1877-re is maradt belőle víz alatt 2000 hold, amelyről rendkívül lassan tért vissza az ár [3]. A Tisza szabályozása a terület képét nagy mértékben megváltoztatta, de a sok ér, vízállás nyoma ma is megvan mélyedések formájában, és ezek gyakran megtelnek fakadásos vízzel. Az egykori kisebb fokok, erek neve feledésbe megy, csak az öregek ismernek néhányat közülük. A nagyobbak helyén legtöbbször mesterséges árkot ástak, és ezek őrzik néha a régi neveket. A mélyen fekvő földek művelése az időjárástól függ. Száraz időben szántóföldnek hasznosíthatók, esős időben azonban hamar vízállássá válnak. Még a nád is gyorsan felüti a fejét újra szunnyadó gyökerekből sarjadva.

A vizsgált terület csak nagy vonásaiban azonos az egykori mind-

szent—algyői uradalom területével éppen a táj egységének megőrzése miatt. Ezért kellett a Tisza bal partjára is átnyúló kisebb terület vizsgálatát ez alkalommal kirekeszteni. A déli határvonal abból a tényből alakult ki, hogy a Sándorfalvától a Tiszáig húzott vonaltól D-re lévő terület a Tisza bal partján lévőkkel csatlakozik Szeged régi birtokához, és így inkább oda kívánkozik [4]. Ehhez hasonlóan a nyugati határt is Szeged régi birtokterülete alkotja. Északon a nemrég újra alapított Tömörkény község hozzávetőleges határvonalaként a Dongér zárja a területet, de az Újmajortól Ny-ra fekvő Felsőpusztaszer vidéke még a vizsgált területhez tartozik, hogy ezzel ÉNy-on is a régi szegedi birtokhoz csatlakozzék területünk.

A táj földrajzi neveit a mai meg a régi nyelvből gyűjtöttem 1955. szeptemberétől 1957. augusztusáig. Bejártam a vidéket, feldolgoztam a Szegedi Állami Levéltárban őrzött mindszent—algyői uradalom iratait, valamint a levéltárban lelhető térképeket és vázrajzokat. A levéltár anyaga csak a XVIII. és a XIX. századból való, de tapasztalatom szerint ez is igen értékes anyagot nyújt, mert a vízszabályozás előtti, tehát a régi állapotról is felvilágosítással szolgál. Számos, ma már ismeretlen név innen származik. A földrajzi neveket a térképen a szokásos számozással jelöltem, de a dülő kiterjedésének jelölését mellőztem, meg nem is tartottam fontosnak, hiszen a régi elnevezések inkább valamilyen tájegységet jelöltek, a pontosabb körülhatárolást telekkönyvezéskor végezték el tulajdonjogi okokból. Néhány nevet a rendelkezésre álló adatok alapján nem lehetett a térképen elhelyezni. Ezeknél hiányzik a név helyét jelölő szám a név jobboldalán, de a hozzávetőleges meghatározás a legtöbbször a szövegben található. A földrajzi nevek számozása a térképen az óramutató járásával egy irányban halad Algyő mint középpont körül fordulva. Így a nevek könnyebben megtalálhatók a térképen. A térkép csak vázrajznak tekinthető, a név helyéről csak tájékoztatást ad. Rajta a régi vízrajzi állapotot is igyekszem feltüntetni a rendelkezésre álló adatok alapján. A dolgozatban nem foglalkozom a személynevek vizsgálatával. Ezek tanulmányozása külön dolgozatot igényel. A terület mai használatát általában a helymeghatározás után feltüntettem. Ha ez hiányzik, akkor a terület szántóföld. A gyűjteményben 517 név található, ebből 395 név ma is használatos (olykor igen szűk körben), 122 név pedig már ismeretlen.

Más vidékek földrajzi gyűjteményeivel összehasonlítva feltűnik, hogy az Alföldön ritkábbak a földrajzi nevek, egy-egy név nagyobb területet jelöl, mint más vidéken. Ezt tapasztaltam Szeged régi birtokterületén végzett gyűjtés alkalmával is. Ennek okát abban látom, hogy az Alföldön egyhangúbb a táj, kevesebb a térszíni változás, így egy névvel nagyobb területet lehet megjelölni, mint a változatos, dombos, hegyes tájon.

A terület hosszú időn át nagybirtok volt, és ez a körülmény a földrajzi névadásban is megnyilvánul. A magyar földrajzi névadásban olyan jellegzetes névadási mód: a személynevekből alkotott földrajzi nevek itt kisebb számban fordulnak elő, mert a birtoklás a nagybirtokon egy kisebb tájegységre nem volt jellemző. A nevek nagyobb része köznévi, sok a vízrajzi eredetű.

Ez alkalommal is köszönetet kell mondanom OLTVAI FERENCNEK, a Szegedi Állami Levéltár vezetőjének és minden dolgozójának önzetlen és mindig szíves fáradozásukért, amellyel kutatásom közben támogattak.

II. Földrajzi nevek

1. Akasztó, Akasztófadomb, Akasztófadűlő 29

Sándorfalvától K-re 3 1/2 km-re fekvő szántó.

1786: *Akasztó fa Düllő*«, »*Akasztó fa Dűlő*«. 1882: »*Akasztó domb*«.

Az uradalom akasztófája állott ezen a területen.

< isml. er. többől származó *akaszt* ige mn.-i igeneve + fgr. er. *fa* fn. + bolg. tör. er. *dül* ige igeneve 'földdarab' jelentésben. A *domb* utótag vszleg ugor er. (EtSz.).

2. Akolszeg, Akószög 246

Bakstól ÉK-re 5 km-re a Dögtisza kanyara és az eleven Tisza által alkotott sziget.

1829: »az uradalmi allodialis rétből haszonvételre kapják... *Akol-Szeget*«. 1851: »Nagypalé 's *Akószeg* nevezetű vízjárta rétek« »Nagypalé 's *Akószeg* nevezett alatt ösméretes réti részek«. 1854: »Általenged... Tömörkény... határvonala mentén haszonbérbe öreg Nagy Jósefnek... *akószeg*... vízjárta rétekből... 8 Holdott«, »*Akószeg*«. 1866: »A Mindszenti Uradalom Mindszenti kerületben *Akószegen*«. 1869: »A Mindszenti uradalom *Akószegen*«.

< szláv er. *akol* (EtSz.) 'bekerített hely a jóság összetartása céljából'. A fgr. er. *szög* fn. (Bárczi: TihAl. 27) itt 'szöglet, kiszögelés' jelentésű, mert a Holttisza nagyon éles kiszögelésének belsejében fekvő területet jelöli. Az idézetben gyakori *akó* alakban az összetétel elhomályosulása után az azonszótagú -l kiesett és a mgh. megnyúlt.

3. Anyás

Mindszenttől DNY-ra 3 1/2 km-re fekvő szántó, legelő meg gyér település.

? 1092: »villa *Anyas* cum appendicijs suis« (PRT. X, 499; ÁrpÚjOkmt. VI, 70). 1389 táján készült hamisítvány (PRT. X, 434, 500; MNy. 28: 246; Szentpétery, Az Árpádházi királyok okl. krit. jegyzéke I., 10–11). 1279 k.: »possessionem suam *Anias* vocatam, quam habet iuxta Tisciam cum omnibus utilitatibus suis« (ÁrpÚjOkmt. IX, 265). 1280: »possessionem suam, *Anias* vocatam« (Fejér CodDipl. V/III. 59.). 1283: »filyz Isyp in concambium terre eorum *Anyas* nuncupate« (Hazai Okmt. VI, 288). 1471: »*Anyás-szeg, Aynyas*« (Csánki I., 679), »*Aynyas*... in Chongradiensi« (Pesty, Krassó vm. tört. III. 428). 1488: »*Anyaszeg*« (Csánki I., 679), »*Annyás*... in Chongradiensi« (Hornyik, Pusztaszer tört. 116. A továbbiakban H. P.). 1549: »*Anyas*« (H. P. 128). 1631: »*Anyás*... in Chongradiensi« (H. P. 144). 1647: »Possio *Anyás* hab. por... no 1/3« (Csongrád vm. portáinak dicális összeírása R. IV, 185). 1656 »olim populosa, jam vero deserta, Possessiones scilicet et Praedia... *Anyás*« (H. P. 183). 1657: »*Anyás*... in Csongradiensi« (H. P. 192). 1664: »*Anyási*... Jóságokat« (H. P. 194). 1720 k.: »Tudgyaé a' Tanu? Láttáé? Hallottaé? ezen Nemes Vármegyében *Anyás* névő Praediumot Pogány Birodalma után mingyarástan ki bírta 's usuálta«. 1779: »*Anyáson* lévő egy Tehenet hagyom temetésekre«, »*Anyáson* Pusztaszer és Tömörkény Pusztáknak szomszédságában lakván«. 1786: »Ezen Szakaft Napkeletről a Tifja vize, Délről az *Anyási* és réfj Szerint Pufjtaszeri határ... határozza meg«. »*Anyas* Telek... Nap keletről Mintszentel Délről, Nap Nyúgotról és Eszakra az II Szakaszbán lévő retséggel ütközik meg«, »Ezen Szakas... Északáról az Mindszenthez iratott *Anyási* Pusztával ütközik meg«, »*Anyás* Pusztá. *Anyas* Pusztá Melly Napkeletről határozik Mintzentel és Vásárhellyel«, »Eczakáról Pusztaszeri és *Anyási* Pusztákkal ütközik meg«. 1808: »Ennek előtte mint egy 40 Esztendőkel az Édes Atyánk... Manga Mátyás Mindszentről az *Anyási* Pusztára által költözvén«. 1835: »Az 1822 ik Ezttendőben vette Toth Mihály édes Atyám *Anyási* Lakos második hitvejsének Dotzi Jzületés(ü) szabó Katalint«, »az *Anyási* Kertéfség Elöl Jároi«. 1837: »Szappan Berta *Anyási* Lakof. Szürfi Mátyás *Anyási* Béres«. 1880 k.: Pr. *Anyás*«.

Az 1488-ból származó *Anyaszeg* nevet Csánki (i. h.) vele azonosnak tartja.

A név először az 1092. évvel jelzett hamis, de régi, 1389–90-ben készült (l. az idézetnél) tihanyi apátság birtokösszeírásában fordul elő.

ERÉLYI ezt a régi nevet a Marostorkolattól délre, a Tisza jobb partjára helyezi (PRT. X, 433, térképe uo. 243). Ezt azzal okolja meg, hogy az oklevélben előforduló *Péterrévét* a mai ilyen nevű helységgel azonosítja (Petrovo Selo Jugoszláviában), és melléje helyezi *Anyas*-t, mert vele együtt fordul elő az oklevélben: »Villa *Peterreue* iuxta Tyzam cum hac villa, *Anyas*, cum appendiciis suis«. További érve az, hogy az oklevél szép földrajzi sorrendben, megyéről megyére haladva közli a neveket. Ezzel ellentétben az *Anyas* birtokot ZSILINSZKY [44] a Kurcza torkolatának átellenében, a Tisza mellé helyezi, és a mai *Anyással* (régábban *Anyáspusztá*) tartja azonosnak. PAIS DEZSŐ a régi *Anyas* birtoknak a mai *Anyással* való azonosítását szintén lehetségesnek tartja (MNY. 28: 245—247).

Ez utóbbi véleményt támogatja Erdélyivel szemben az a körülmény is, hogy *Anyást* a XIII. században és később is többször említik okleveleink halastavaival (1. sz. idézeteket), nevezetes hely volt, ezért főlölleges valamivel délebbre egy másik *Anyást* feltételezni. Emellett szól az a tény is, hogy az oklevélben mindjárt *Anyás* után említett »similiter iuxta Tyzam« jelzésű *Morotva* a mai *Anyás* közelében ma is megvan, bár Erdélyi ezt is délre, *Péterrévétől* északra, a Tisza bal partjára helyezi. A *Morotva* ma *Anyástól* É-ra Baks közelében található. A név sok alakban fordul elő a *Keskeny*-, *Széles*-, *Görbemorotva*, *Morotvahát*, *Morotvazúg* nevekben (1. ott), és e sok név amellet szól, hogy régen is ismert halászó és nádtermő víz volt. A *Péterréve* név nincs meg itt északon, de a XIV. és XV. században előforduló közeli *Pétermonostora* (a háború előtti *Péterimajor* környéke; Zichy Okmt. II, 228., Csánki I, 682) átellenében a Tisza mellett joggal kereshetjük *Péterrévét* is. Az azonos nevű monostorhoz tartozó rév, átkelőhely lehetett a Tisza jobb partján, *Anyástól* északra (Pais i. m.). Nem hiszem egyébként, hogy az oklevélben a nevek sorrendjének túlzott jelentőséget tulajdoníthatnánk.

Ez a terület a tihanyi apátság védőszentjének, *Szent Anyosnak* nevét viselte (Erdélyi PRT. X, 242, 2. jegyz.): »Sanctique *Aniani* confessoris de Tychon« (?1092; ÁrpÚjOkmt. VI. 65 és PRT. X. 496).

A frn. eredetét Pais Dezső vizsgálta, és megállapítja, (MNY. 28: 246), hogy az egyházi latin *Anianus*-ból a magyarban *Anyán* vagy *Anyan* fejlődött, amelynek -n végét becéző képzőnek fogta fel a magyarság, és az -s becéző képző is hozzájárult a vélt tőhöz. Tehát ugyanannak a névnek különféle becéző képzővel ellátott alakja az *Anyán* és az *Anyás*. Utóbbinak változata az *Anyos* családnév. Horger szerint ez azonban az **Anyus*-ból fejlődött (MNY. 29: 107—9). Az *Anyás* vagy *Anyas* név másfelé is előfordul (Pais i. m.).

A névről szóló adatokat áttekintve azt tapasztaljuk, hogy az *Anyás* alak mellett gyakori az *Anyás* alak is. Erre nemcsak Lipszky és Csánki (I. 679) munkáiból van adatunk (vö.: Pais, MNY, 28: 246), hanem különböző időből származó levéltári iratokban is gyakran így fordul elő. Gyakorisága miatt nem tekinthető íráshibának, hanem arra gondolunk, hogy ilyen változata is lehetett a névnek. Adataim a legkülönbözőbb időből származnak: 1488, 1720, 1779, 1786 (ismételten), 1808-ból (1. az idézeteknél). Így olvasható Fényesnél is (I. 26). Valószínűnek látszik, hogy ezt a hangalakot a népetimológia alakította ki, a beszélők az *anya* köznév származékának tekintették.

4. *Anyási barom, *Anyási baromjárás

Az Anyás körüli legelő régi neve volt.

1808: »(a marhák) közüls kettőt el adván a' meg maradott négyet... haza hajtottam az *Anyási Baromról*«, »Ezen 1808 ik ezftendőbeli nyáron Szúk lévén a marháinknak itten Mindszenten az eleségek Hat Ökreimet hajtottam az *Anyási Baromra*«.

A szarvasmarha gulya és egyben a legelő régi neve *barom*, így olvashattunk a közeli *Gyövi baromról* is.

Az előtagról Anyás alatt, ezen -i mn. képző van. Az utótag a honfl. el. török er. *barom* fn. (EtSz.).

5. *Anyási berek

Az Anyási majortól K-re a Tisza partjának neve volt.

1786: »Anyás és *Anyás Bereg*«.

Az előtagról Anyás alatt, ezen -i mn. képző van, az utótag a talán fgr. er. *berek* fn. (EtSz.).

6. Anyási kompjárás, Anyási révjárás, Anyási rév; Anyási réjárás, Anyási ré 213

Anyásnál az átkelőhely neve a Tiszán.

1831: »Által engedi... a' Tömörkényi Pufztához tartozó... Uradalmi rétet (mellynek határja az *anyási komp járástul* fogva a Kífs Tízfáig... terjed«. 1839: »a mint el indultunk és az *Anyási Réhez* érkeztem... szemközt jöttek reánk ezen két Anyási lakosok«. 1846: »ezen átszállítást az *Anyási Révjárás* körül... eszközölni rendeltetnek«.

Az előtagról Anyás alatt, ezen -i mn. képző van. Az utótag az ófr. vagy olasz er. *rév* fn. (SzófSz.) másfelé is gyakori nyj. -i *ré* alakja (vö. MNy. 36: 30) + isml. er. *jár* ige (SzófSz.) -ás képzős származéka.

7. Anyási rét, Anyási külsőrét 151

A Percsorai majortól ÉK-re 4 km-re fekvő szántó, legelő.

1844: »Által adja... az úgy nevezett *Anyási külső Retnek* alsó végében ...negy száz holdakból álló Réti földjét«. 1847: »Által engedi... az úgy nevezett *Anyási külső rétből* egy tagban... 100 holdakat«. 1848: »az *Anyási külső Rétjében* a fakadáfok által szarmazott vizeket altaljában a Kífs Tízfában lévő fa Zsilipen alol«. Az előtagról Anyás alatt, ezen -i mn. képző van, a *rét* fn. isml. er. (SzófSz.).

8. Anyási major, Anyásmajor

Mindszentről DNY-ra 3 1/2 km-re fekvő egykori uradalmi major.

Az előtagról Anyás alatt, ezen -i mn. képző van. A *major* fn. bizonyára német eredetű (SzófSz.).

9. Anyásisziget 144

Az Anyási majortól DK-re 4 km-re a Holttisza belső kanyara.

Öreg emberek szerint a terület régi neve Farkasdisznórét volt.

Az előtagról Anyás alatt, ezen olykor -i mn. képző van. Az utótag a fgr. er. *szög* fn. -t denom. képzős származéka. Eredeti jelentése 'kiszögellés, kiálló, kiemelkedő szöglet' (Bárczi, TihAl. 27).

10. Alsóányás 137

A Percsorai majortól ÉK-re 3 km-re.

Eredetéről Anyás alatt.

11. *Belsőányás* 153

Az Ányási majortól DK-re 1 km-re.

1880: »*Belső Ányás*«.

Eredetéről Ányás alatt.

12. *Külsőányás* 151

Az Ányási majortól DK-re 2 1/2 km-re.

1880: »*Külső Ányás*«.

Eredetéről Ányás alatt.

13. *Alsóányási part* 137

A Percsorai majortól ÉK-re 3 1/2 km-re.

Az előtagról Ányás alatt, ezen -i mn. képző van, a *part* fn. bizl. er. (SzófSz.).

14. *Alsóányási rét, Ányási alsórét* 140

Alsóányástól K-re a Tisza partja.

1839: »Altalengedi ... az úgy nevezett *Ányási Alsó Rétjének* hasznóvétele«. 1849:

»Az Alladalom által adja az Ányási kertészességnek ... az úgy nevezett *Alsó Ányási rétnak* a' töltéseken kívül 's belől eső ... részét«.

Az előtagról Ányás alatt, ezen -i mn. képző van, a *rét* fn. isml. eredetű (SzófSz.) 'mélyen fekvő, vízjárta legelő' jelentésben.

15. *Felsőányási rét, Ányási felsőrét, Felsőrét.*

Ányásmajortól É-ra fekvő rét neve.

1786: »Ezen Szakasz ... Nap nyugotrul ... a ... *Felső rétel.*., ütközik meg«, 1832: »At engedi ... az Anyáfi Alodialis Pufztáján fekvő Uradalmi *felső Rethet*«.

Az Ányás fn.-ről Ányás alatt, ezen -i mn. képző van. A rét fn.-ről Alsó-ányási rét alatt.

16. *Aranyat, Aranyati csatorna* 101

A Percsorai majortól DK-re 1 3/4 km-re húzódó csatorna.

A név régebbi alakja *Aranyád, Aranyádi csatorna* (l. Nádasaranyádnál).

A név mai alakját bizonyára a népetimológia alakította, nem lehet benne a régi -ti helynévképzőt keresni. Nevét bizonyára onnan kapta, hogy benne aranyat kereshettek. GUNDA BÉLA arról tudósít (Néprajzi gyűjtő-úton 83), hogy az Alföldön is foglalkoztak aranymosással, és Mezőtúr határából származó adatot közöl. A név gyakori volt a múltban (l. Csánki I, 679, II, 192, 193), a közeli hódmezővásárhelyi határban a kutasi úttól K-re az *Aranyadér* (és *Aranyadhalom*) a terület legnagyobb élővizének neve volt (Szeremlei, Hmvs hely tört. I. 28, 52), ugyanott meg az *Aranyág* dűlőnév ismert (Hsnt. 1952).

A név a fgr. er. *arany* fn. (SzófSz.) -d helynévképzővel. A *csatorna* 'canalis, kanal' utótagnak bizonytalan átadó nyelv mellett végső forrása a latin *cisterna* (EtSz.).

17. **Nádasaranyád, *Nádasaranyád fokág* 98

Dóctól K-re 1 3/4 km-re.

1846: »keletről a nagy aranyosból ki folyó, és nádas *aranyád* név alatt esmeretes *fokág*«. 1852: »nádas *aranyád* név alatt esmeretes *fok ág*«.

< isml. er. *nád* fn. (SzófSz.) -s mn. képzővel, az *aranyád* utótagról Ara-

nyat alatt. A múlt századból származó két idézet azt mutatja, hogy a név régebbi alakja *Aranyád* volt -d helynévképzővel, az *Aranyat* alak a népetimológia hatására keletkezett (l. Aranyat alatt). A *fok* fn. bizonyára fgr. er. (Bárczi, TihAl. 14) jelentése 'nagyobb vízből kiszakadó keskeny vízér, amely általában csak áradásos időben telik meg vízzel' (vö.: Nyíri Antal, A kihalt szentesi víziélet 31; Mészöly Gedeon, ÓmSzöv. 18). Az *ág* fn. fgr. er. (EtSz.).

18. **Nagyaranyád*, **Nagyaranyos* 94

Dóctól K-re 2 1/2 km-re.

1846: »Által engedi... az ő külső Doczi puztájának határában, először is a Tíza árjának mindenkor ki téve lévő, és úgy nevezett darab rétjét, a melly[et] is kelet-ről a *nagy aranyosból* ki folyó... fokág környez«. 1852: »» *nagy aranyosból* kifolyó... fokág«.

Eredetéről Aranyat alatt.

19. *Atka*, *Atkasziget*; *Zatka* 63

Az Irmamajortól É-ra 2 km-re a Dögtisza nagy kanyara által bezárt terület, szántó. Más nevén *Szúnyogos* (l. ott) meg *Sörkédi hajlat*.

1408: »Sasser, *Athka*... in Chanadiensi« (CodDipl. X/IV, 701).

Az idézet Csanád megyében jelzi a két nevet, de együttes előfordulásuk fontos halászhely voltuk valószínűvé teszi, hogy ma is ismert, egymás-mellett fekvő két helyünkről van szó (l. Sasér alatt).

Az isml. er. *atka* fn. jelentése itt bizonyára 'a közlekedést gátló, tönkökkel, gyökerekkel teli vízszakasz' (EtSz.). Nevét a környező Dögtiszától kaphatta, amely az átvágás következtében nagyon elsekélyesedett. Régen állítólag *Atkafok* neve is volt. Az *Atkasziget* név régen Szeremlei szerint (Hmvhely tört. I, 53) magán a mai Atkaszigeten egy víz által körülvett területet jelölt. Ezen több kisebb tó is volt, ezek *Laponyag*, *Horgonya*, és *Szúnyogos* (uo. I, 87).

20. *Baks*, *Baksimajor*

Mindszenttől Ny-ra 5 1/2 km-re. *Baks* néven 1947-ben faluvá alakult.

1779: »*Baksi* dohányos Pap Jánosnak kertiben lévő határ«. 1805: »Adjak okát a *Baksi* Birak, hogy miért nem akarnak engem részesíteni, mind fiut még ősrül maradt javakból«. 1807: »Selmesf János Tettes Mindfzenti Uradalomnak *Bakfi Majorjában* most Bujtár«. 1810: »völt a Dohány 98. kötél mellyekből könnyen lett 5. Máza és el adták a *Bakfi* kertékek valláfa Szerént, 37. Rftokon Mázsáját«. 1847: »altal adja a' *Baksi Majorság* előtt felülről lévő 30 lanczos tábla földjét«.

A dülő helyén bizonyára falu volt, amely a tatárjáráskor pusztult el. Ásatáskor gyűrűk, karkötők kerültek elő a XI–XIII. századból (Széll Márta: Elpusztult falvak... Dolgozatok a szegedi egyetem Régiségtud. Int.-ból XVII. kötet 1941. 168).

A frn.-ről nincsen régebbi adatunk, így megfejtésében ezek nem támogatnak. Némi alapot nyújt számunkra a hasonló hangzású *Paks* név, amelyről régebbi adatokat ismerünk. A név a XV. század első feléből *Pakos*, *Pakus*, *Pakus* alakokban ismeretes (Csánki III, 410). Ennek -i képzős *pakosi* származéka rövidül meg a kétnyíltszótagos tendencia következtében *paksi*-vá, ebből keletkezett elvonás útján a frn. mai *Paks* alakja (Kertész M., Nyr. 67: 113). Így képzelhetjük el a *Baks* frn. fejlődését is. A vidéken gyakori a *Bakos* szn., ez már az 1522-es tizedlajstromban előfordul *Gerardus Bakos* alakban (R. IV, 103). Ennek -i képzős *bakosi* alakja rövidült meg *baksi*-ra, ebből meg elvonás útján lett a *Baks* frn.

Ezt a magyarázatot KRESZNERICSnek egy megjegyzése is támogatja: »Baks (videtur esse contractum ex Bakos) Telek. Csongrád Vben« (Magyar szótár 29; Nyr. 58: 25). Szóba jöhet azonban a *Baksa* szn.-ból való származtatása is. Ez a név ismert a XIII. század elejétől (EtSz., Zs. I, 66). A szegedi »*Vincentius Baxa* és *Georgius Baxa* nevek az 1522-es tizedlajstromból (R. IV, 100, 109) vele azonosíthatók. Ennek -i képzős származéka *Baksi* is lehetett, ebből meg elvonás a *Baks* név esetleg a *Paks* mintájára. A *major* fn. német eredetű (SzófSz.).

21. *Baksipart* 218

A Mindszenttől Baksra vezető út déli oldalán lévő kiemelkedések, hátaik, rajta szántóföld.

1835: »a'... *Bakfi* és *Pufzta Zeri Partok* között fekvő Rétben megmaradott vizeknek és Tóknak... f zabados Halászatját«.

Az előtagról Baks alatt, ezen -i mn. képző van, a *part* fn.-ről Alsóányási partnál.

22. *Baksirét* 231

Bakstól K-re 4 km-re fekvő szántó, legelő.

1864: »A Mindszenti Uradalom... *Baksi réten* 121 hold... térségét... haszonbérbe által adja«.

Az előtagról Baks alatt, ezen -i mn. képző van, a *rét* fn.-ről Alsóányási rétnél«.

23. *Baksiszőlő*

Bakstól közvetlenül K-re fekvő szántó

Az előtagról Baks alatt, ezen -i mn. képző van. Az utótag a honfl. el. török er. *szőlő* fn. (SzófSz.).

24. **Barátok fokja* 206

A Levelényi majortól ÉNy-ra 1 km-re a Kistiszából kiágazó ér volt. Mélyedésében a Baksi kanális van ásva.

1779: »Tudgya-é a Tanú Pusztá-Szerben lévő *Barátok Fokátúl* Baks felé merre mégyen a Pusztá-Szeri és Tömörkényi Pusztákat választó határ«. 1786: »a' *Barátok fokon* innen lévő hatakon három két rúdasos vontató fzenát... f zabad léssen kafzálni«. 1803: »még azon nap ment a' nyája a' *Barátok fokának*, és a jég le- fza- kadozván alattok, tizen kettő a' jég alatt a vízbe fulladt«. 1880 k.: »*Barátok Fokja*«.

A múlt században még a hódmezővásárhelyi határhoz tartozó halászvíz volt. Neve állítólag onnan származik, hogy a dömösi prépostságnak volt e tájon földje (Szeremlei, Hmrvhely tört. I, 53).

<szláv, vszleg horvát er. *barát* fn. 'szerzetes' (Kniezsa, Szláv. jöv. sz. I. 1. 80) -k többes jellel + *fok* fn. (l. Nádasaranyád fok).

25. *Baromjárás* 283

Bakstól Ny-ra 6 km-re fekvő szántó.

A legelők elnevezése országszerte. A jószágot bizonyos rend szerint végigjártatják a legelőn. Mindig ugyanazon az oldalon kezdik a legeltetést, a következő napig így az először lelegelt részeken újra kisarjadzik a fű.

<honfl. el. török er. *barom* fn. (EtSz.) + isml. er. *jár* ige (SzófSz.) -ás képzős származéka 'legelő' jelentésben.

26. *Nagybaromkút* 297

Újmajortól ÉNy-ra $1\frac{3}{4}$ km-re. Ma szántóföld.

1834: »Marhájok... a sarjunak be takarodása után... egész *Nagy Barom kutig* járhat«.

A *barom* fn.-ről Baromjárás alatt, a *kút* fn. vszleg honfl. el. török er. (Bárczi: TihAl. 19).

27. *Békás*

1. A Levelényi majortól É-ra 2 km-re. 220

2. Bakstól DK-re $\frac{3}{4}$ km-re. 217

<honfl. el. török er. *béka* fn. -s képzős alakja. Gyakran szerepel frn.-ként, és 'vízzel elárasztott terület, békás tó' jelentésű (EtSz.).

28. *Békáshát* 224

A Levelényi majortól É-ra $2\frac{3}{4}$ km-re.

Az előtagról Békás alatt. A vszleg fgr. er. *hát* fn (EtSz.) 'hosszas dombos földrész, domborulat, kiemelkedő ármentes terület' jelentésű.

29. *Berek, Berekgyöp* 1

Algyő vasútállomásától ÉK-re 2 km-re a Tisza jobb partján.

1786: »II dik Szakasz *Berki Föld*. Ezen Szakasz áll Szántó földekből, Uraság Tővés-kes Berkekből és Szöllőkből«. 1813: »Sülyi Mihály *Berki* lakos el múlt már eszten-jeje hogy adossom egy negyet fű tinonak árával«. 1846: »az All Gyeői rév mellett lévő úgy nevezett *Berek* alatt kezdendő lapányon«.

Eredetéről Ányási berek alatt. Ezen a területen ritkán használatos szó. A 'füves mező' jelentésű *gyöp* fn. isml. er. (SzófSz.).

30. *Berkigyöp, *Kisberki tábla* 136

Alsóányástól DNy-ra közvetlenül.

1841: »adódik még ezen Vendégfogadóhoz a révbeli Épületek hatulján fekvő *Kisberki Tablából* Két lán cz szántóföld«. 1854: »*Kisberki táblában* 10 Lán cz földér«. Az előtagról Ányási berek alatt, ezen -i mn. képző van. A *gyöp* fn.-ről Berek alatt.

31. *Bezurszék* 30

Sándorfalvától Ék-re lévő legelő, kaszáló.

1786: »*Bezúr Szék* nevezetű Urajág kaszállója«. 1867: »A Mindzfenti Uradalom Algyevi kerületben *Bezurszéken*«.

A név előtagja személynév, e terület tulajdonosának neve (vö. Várm. Szociogr. II, 32). Egy adat szerint 1753-ban *Bezúr Ferenc* a szegedi börtönben szenvedett lázításért (Zs. II, 89). A terület ma kaszáló még »szingyöp«. Keleti részének neve Tófőág és Bezúr között *Rongyos*. Az isml. er. *szék* fn. (SzófSz.) 'szikes terület' jelentésű.

32. **Bibichát* 98

Dóctól K-re $1\frac{3}{4}$ km-re a Tisza közelében.

<hangutánzó er. *bibic* 'Tringa vanellus, strandläufer, kiebitz' (EtSz., Knieszsa, Szláv. jöv. sz. I/2, 798) + *hát* fn. (l. Békáshát).

33. *Bilok* 46

Irmamajortól ÉNy-ra 2 km-re.

A jószágtartás elnevezése. A jószág felismerésére az állatok bőrébe sültött

vagy festett jegyek neve. *beleg*, *billög* és sokféle alaki változata. Ezek között több vegyeshangrendű alak is van: *bélyog*, *bilyog*, *billog*, *bijog*, *bilog*, *billog*, *bějog*, *bijjog*, *bélag* (CzF., MTsz., SzamSz., EtSz.). A *bijog*-változata a *bilog*. Bizonyára ez az előtagja a BOGÁRS által közölt *Bilogszeg* földrajzi névnek (A Székely N. Múzeum Emlékkönyve 1929. 70. Háromszéki helynevek). A szövégi -k összetételben alakulhatott ki zöngétlen msh. előtt: *Bilokpart* (l. ott), ebből való elvonás a *Bilok* név. Az is lehet, hogy régi változata, mert az OklSz. 1263-ból *biluk* (bár az EtSz. *bilük*-nek olvassa) alakot közöl. Honfl. el. török er. (EtSz.).

34. *Bilokpart* 47

Irmamajortól ÉNy-ra 2 km-re fekvő szántó, *Bilok* (l. ott) partos részének neve.

Az előtagról *Bilok* alatt, a *part* fn.-ről Alsóányási partnál.

35. *Bodorszék* 82

Dóctól DNy-ra 2 1/2 km-re.

Nem régi név, mert a századfordulón ennek a területnek a neve »a pap tanyája« volt.

<Bodor szn. + szék fn. (l. Bezurszék).

36. *Bodrog, Bodrogi sziget, Kisbodrogi sziget, Nagybodrogi sziget* 8

Sártó vasúti megállótól ÉNy-ra 1/2 km-re a Tisza bal partján a mai hullámtérben. Régen egy sziget volt ott a Tiszában.

1786: »Tisza folyó vizet, és abban Lévo *Bodrog* nevezetű füzes szigetett«. 1844: »az ... All Gyevi Uradalmához tartozandó, 's úgy nevezett *Nagy Bodrogi Szigetjét*«. 1857: »Algyevi kerületben fekvő *Nagybodrog szigeti Rétet*«. 1858: »Altaladatik a' bérlőnek... az úgy nevezett *kis Bodrogi Rét* használata«.

< isml. er. ómagyar *Budur*, mai *Bodor* szn. -g képzős származéka (Melich: HonflM. 150, EtSz.) olykor -i mn. képzővel. A *sziget* fn.-ről Ányási szigetnél.

37. **Bogárzó* 157

Helye ismeretlen, valószínűleg a *Bogárzótó* mellett (l. ott) volt, az is lehet, hogy vele azonos.

1786: »*Bogárzó* Nevezetű Szék«. 1791: »*Bogárzó*«.

Az állattartás elnevezése. Egy hegyes bogár a jóság körme alá bújik, és ezzel fájdalmat okoz. Úgy szabadítják meg tőle a nyugtalankodó állatot, hogy homokos vagy vizes területre (*Bogárzók*) hajtják bogárázaskor, és a homok meg a víz megöli az élősdit (Tálasi, A Kiskunság népi állattartása 70).

< bizl. er. *bogár* fn. (EtSz.) -z képzős származékának mn-i igeneve.

38. *Bogárzótó* 157

A Hantházi majortól ÉNy-ra 5 km-re.

Eredetéről *Bogárzó* alatt. A *tó* fn. fgr. er. (SzófSz.).

39. **Bökő szőlő*

Valahol Tömörkény határában lehetett, pontosabb helye ismeretlen.

1846: »*Bökő Szőlő*«.

Az előtag talán szn., bár erről nincsen adat. A *szőlő* fn. honfl. el. török er. (SzófSz.).

40. *Bugyiér* 185

Az Ányási majortól É-ra $\frac{3}{4}$ km-re.

1832: »*Bugyi ér*«. 1839: »a' földek... határja légyen a' *Bugyi ér* egész addig, hol ezen ér az úgynevezett Gyepfarki földekhez leg közelebb sarkallik«. 1846: »Az Ányási határon a *bugyi ér* előtt föl hánt határ domb«.

A *Bugyi* előtag gyakori és ma is ismert vezetéknev itt meg Szegeden is. 1305-ből »*Antonius Bugyi*« neve maradt fenn. Az *ér* fn. fgr. er. (EtSz.) 'vizesárok, kis patak' jelentésben.

41. *Büdösszék* 286

Újmajortól DNy-ra $1\frac{3}{4}$ km-re fekvő vízállásos, ingoványos, terméketlen terület.

Az iráni er. *büdös* mn. (SzófSz.) azt jelenti, hogy a vizében kénhidrogén kigőzölgés van (vö. Ábrahám, Teendőink. Alf. Tud. Int. Évk. I. 279). A *szék* fn.-ről Bezurszéknel.

42. *Büdöstó*

1. A Serkédi majortól Ny-ra $\frac{1}{2}$ km-re lévő vízállás, legelő. 51

2. Az Ányási majortól DK-re 4 km-re a régi Ányási szigeten. 142

Az előtagról *Büdösszék* alatt, a *tó* fn.-ről Bogárzótónál.

43. **Czakóere* 149

A Percsorai majortól ÉK-re 3 km-re a Kistisza egyik ere lehetett.

<*Czakó* szn. + *ér* fn. (l. *Bugyiér*) -e birt. sz. raggal.

44. *Cifragulya-járás* 252

Sövényházától ÉNy-ra 2 km-re.

A név *cifra* előtagja a régi 'tarka' jelentésben használatos. Olyon gulyát jelölt, amelyben a fehér színű magyar fajta mellett piros svejcer tehenet is tartottak.

<hazai latin er. *cifra* fn. + isml. er. *gulya* fn. + isml. er. *jár* ige (SzófSz.) -ás képzős származéka.

45. *Comboscsatorna* 134

A Percsorai majortól ÉK-re $1\frac{1}{4}$ km-re KNy-i irányban húzódó csatorna a régi *Czombosfok* helyén, amely a Kistisza egyik ága volt.

1720 k.: »Azon Anyáson alol a hol a kis Tiszából a Sebes Fok ki foly, és *Czombos fokába* bé foly«.

Az előtag a bizl. er. *compó* fn. 'Tinca vulgaris Cuv., *Cyprinus tinca* L., die schleiche' (EtSz., Herman, MhalK. 692) -s képzős származékának elhomályosult alakja. Az is lehet, hogy az előtag az említett köznévből származó szn., mert 1846-ból »*Czombos János* Bánomhegyi lakos« neve maradt fenn. A *fok* fn.-ről Nádasaranyád fok alatt.

46. *Csaj* 192, 193

Kis vízállás, káka, gyékény terem benne. A Külső- és Belsőcsaj összefoglaló neve (l. ott).

1804: »*Plagae Salnitrofa inter Csaj et Dongér efficiunt 558 Jugera*«. »*Plaga inter*

Csaj et Falcastrum Cummunt«. »Infulae in Csaj«. »Infula parva in fine Csaj«. 1830: »Ha sertesseiket tavaffzal az arviz a' rétből ki szorítaná, tehát míg az arviz tart a' Csajba tarthatják«. 1852: a Pufztaszeri majortól a Csajon kereftül vezető út rét felőli partján«. 1880 k.: »Csaj«.

Másfelé is ismert vízrajzi névként már a XII. század elejéről. 1124: »in riuulo, qui dicitur Csaj« (Fejér, CodDipl. II, 69).

<vszeg kun er. csaj 'állóvíz, mocsár, kis patak' jelentésű (Nyr. V: 196; Györffy Gy.; Besenyők és magyarok 469. Kny. a Kőrösi-Csoma Archivum I. kieg. kötetéből. Itt tévesen Csáj alakban).

47. Belsőcsaj 192

A Levelényi majortól DNy-ra $2\frac{3}{4}$ km-re fekvő kis vízállás.
Eredetéről Csaj alatt.

48. Külsőcsaj 193

Sövényházától ÉK-re 2 km-re fekvő kis vízállás.
Eredetéről Csaj alatt

49. Csajhát 195

A Levelényi majortól Ny-ra $2\frac{3}{4}$ km-re fekvő szántó.

1830: »Által engedi ... Nagy-Pufztaszerben lévő valamennyi rétének haszonvételét, kivéven mindazáltal Csajhátot«. 1852: »a' Mindszenti Uradalom Csajhátnak nevezett földjéből«. 1853: »Csajhátnak nevezett részében található földjéből«.

Az előtagról Csaj alatt, a hát fn.-ről Békáshátnál.

50. Csajtó 273, 278

A Kis- és Nagycsajtó összefoglaló neve (l. ott).

1832: »a' Tömörkényi részén... az úgy nevezett Csaj nevű Tavát haláfszat alá az Uradalomtól ki arendáltam«.

A Csaj előtagról Csaj alatt, a tó fn.-ről Bogárzótónál.

51. Kiscsajtó 278

Újmajortól ÉK-re $3\frac{1}{2}$ km-re fekvő vízállás.

1835: »által engedi... a' Nagy és Kis Csajnak nevezendő... rétbeli vizeknek fza-bados Haláfszatját«.

Eredetéről Csajtó alatt.

52. Nagycsajtó 273

Újmajortól ÉK-re $2\frac{1}{2}$ km-re fekvő vízállás.

1835: »a Nagy... Csajnak... Haláfszatját«.

Eredetéről Csajtó alatt.

53. *Csárdadűlő

Valahol Pálmonostora környékén volt, pontosabb helye ismeretlen.

<szbhv.-szlov. er. csárda fn. (SzófSz.) + bizl. er. dűl ige mn.-i igeneve 'földdarab, a föld valahová dűlő, érő része' jelentésben (SzófSz.).

54. Kiscsászárnéhalom 288

Újmajortól közvetlenül ÉK-re fekvő erdős terület.

1804: »Sabulum inutile ad Collem Kis Császárné Halma«. 1848: »Altal adja a fent tisztelt... Uraság... azon Kifs Császárné halomnál... található... 42 holdra terjedő szántó foldett«.

Néhány adatközlő Mária Terézia-halom nevét is tudja. Ezt azonban csak tudálékosságnak kell tartanom..

<Császár szn. -né képzővel + vszleg óoroszból származó *halom* fn. 'kisebb kerek domborulat' jelentésben (SzófSz., Bárczi, TihAl. 44.)

55. Nagycsászárnéhalom 287

Újmajortól DNy-ra $1\frac{1}{2}$ km-re.

1850: »által adja... az új majori majornál létező úgy nevezett *nagy Császárné halmából* 10... láncz földjét«.

Eredetéről Kiscsászárnéhalom alatt.

56. Csöngölei oldal 294

Újmajortól Ny-ra $7\frac{1}{2}$ km-re.

Az elnevezés onnan származik, hogy Csöngöle határánál van.

A *Cseengele* (~nyj. *Csöngöle*) név 'erdős, bozotos' jelentésű kun köznévből származik (MNY. 52: 57), rajta -i mn. képző van. Az *oldal* fn. isml. er. (SzófSz.).

57. Cserepes 270

Újmajortól ÉK-re $2\frac{1}{2}$ km-re fekvő szikes legelő.

1830 k.: »Dunai Josef kőmives... ados maradt 5 forintokkal... a midőn Tömörkényen a *Cserepes* majort tsinálta«. 1836: »Hét Uraság Bérefsei, ki a *Tserepesnél* voltunk szénát rakni, és vontatni ki rendelve«, »a *Tserepes* Majornál«.

Az elnevezés onnan származik, hogy itt volt az uradalom cserép- meg téglaegetője.

<déli szláv er. *cserép* fn. (Kniezsa, Szláv jöv. I, 1, 128) -s képzős származéka.

58. Csibafa, Csibafai szőlő 38

A Homoki majortól Ny-ra $1\frac{1}{2}$ km-re.

1786: »All-Gyeő Helységnek 14 ik szakasz... *Csiba Föld*«.

Az idézet *Csibaföld* alakja ma már ismeretlen.

Nevét a XVIII. sz.-ban *Csiba Pétertől* kapta, aki Erdődy Kristóf birtokaiból kapta szolgálataiért ezt a földet (Rm. 8, H. P. 75).

Talán a *Csaba* (~*Csoba*) szn. alakváltozata. A *Csiba* előtag szn.-ként és helynévként Erdélyben is előfordul (EtSz.) Olyan név tehát, mint a szegedi tájon *Dékányfa*, *Miklósfa*, *Rózsafa*, *Zabosfa* vagy *Kajla fája*, *Tóth fája* nevek. A *fa* utótag fgr. er. (SzófSz.) és 'erdő' jelentésű is lehet, bár a fátlan Alföldön egy magányos fa is lehet az elnevezés alapja. A *szőlő* fn.-ről Baksi szőlőnél.

59. Csikójárás 62

A Homoki majortól É-ra $2\frac{1}{4}$ km-re.

Az előtag állathívogató szó származéka (SzófSz.), a *járás* fn.-ről *Cifragulyajárás* alatt.

60. Csikoshát 67

Károlymajortól DK-re 2 km-re fekvő dombos szántó.

<bizl. er. *csík* fn. (EtSz.) 'Cobitis fossilis L., schlammbeiser' -s képzős származéka + *hát* (l. Csajhát).

61. Csónakcsapás 210

A Levelényi majortól ÉK-re 1 km-re.

1831: »az anyási komp járástul fogva a Kí/s Tí/záig vagyis a *Csónak t/fapáfig*«. <szláv er. *csónak* fn. + vszleg fgr. er. *csap* ige (SzófSz.) -ás képzős származéka 'erecske, amelyen csónakok, ladikok közlekednek, keskeny vízi ösvény, két nagyobb vizállást összekötő keskeny víziút'.

62. **Csonkaegyház*

A pusztaszeri templomrom régi neve.

1804: »Viae inter *Csonkaegyház* et Juhász Halmok«.

<vszleg ólasz er. *csonka* mn. + honfl. el. török er. *egy* 'szent' + fgr. er. *ház* fn. (EtSz.).

63. *Csontos* 214

Baktól D-re 2 km-re fekvő szántó.

1846: »Betső Levél! Mellyet a Baksi Ispány úr fel Szollítására a Méltóságos uraság *Csontos*i tablabeli zabjában kétt bitang csikok által okozott károk eránt hitellelfe sen ki adtonk«. 1855: »Zeri pusztában *Csontos* felé fekvő... földet«. 1860: »*Csontoson* 50 hold térséget«.

Néphagyomány: Nevét a föld egykori bérlőjéről, Kun Adolfról kapta, aki magas, csontos ember volt. Öregemberek szerint a major neve is egy ideig *Csontos zsidó majorja* volt.

64. **Csontosfok* 214

A Kistiszával közlekedő ér neve volt.

1835: »Baks alatt az úgy nevezett *Csontos Foknál*«.

Az előtagról *Csontosnál*, a *fok* fn.-ről Barátok *fokja* alatt.

65. *Csontospart* 214

A *Csontosfok* mentén (l. ott) lévő partos rész neve.

Az előtagról *Csontos* alatt, a *part* fn.-ről Baksipartnál.

66. **Csordakút*

Valahol Pusztaszer környékén egy jószágítató hely neve volt. Pontosabb helye ismeretlen.

1804: »A' Puteo *Csordakút* ad orientem«.

<szláv er. *csorda* fn. (SzófSz.) + honfl. el. török er. *kút* fn. (Bárczi, TihAl. 20).

67. *Csukás* 272

Újmajortól É-ra a Dongér egy szakaszának külön neve.

<szláv er. *csuka* fn. -s képzős származéka.

68. *Csúrisemlyék* 108

A Hantházi majortól DK-re 1 km-re.

<*Csúri* szn. + isml. er. *semlyék* fn. 'mélyen fekvő, esős időben vadvizes kaszáló' (SzófSz.).

69. *Csúzdi* 74

Károlymajortól DNy-ra 3 km-re fekvő szántó.

1882: »*Csúzdi dűlő*«.

A frn. bizonyára puszta szn., bár e névről nincsen adatunk.

70. Csúzdipart 81

Károlymajortól DNY-ra 3 km-re egy partos rész neve.

Az előtagról Csúzdi alatt, a *part* fn.-ről Alsóányási partnál.

71. Darabrét 94

Dóctól K-re 2 1/2 km-re.

1852: »a' Tisza árjának mindenkor kitéve lévő és úgynevezett *darab rétyét*«. 1856:

»Algyeyi kerületben fekvő *Darabrétet*«.

Az elnevezés alapja ismeretlen.

<szláv er. *darab* fn. (SzófSz.), a *rét* fn.-ről Alsóányási rétnél.

72. Darázshíd 130

A Percsorai majortól ÉNy-ra 3 km-re a Sártócsatornán egy híd neve.

Néphagyomány: A híd a nevét a mellette lévő fűzfában tanyászó sok darázstól kapta. Ezek veszélyessé tették ott a járást.

Valószínűbbnek látszik, hogy az előtag az erre gyakori *Darázs* szn.

Az utótag az iráni er. *híd* fn. (SzófSz.).

73. Deákkút 159

Sövényháza falutól Ny-ra 3 km-re egy kút neve.

<*Deák* szn. + *kút* fn. (l. Csordakút).

74. Deákkúti semlyék 159

Sövényháza falutól Ny-ra 3 km-re.

<*Deák* szn. + *kút* fn. (l. Csordakút) -i mn. képzővel + *semlyék* fn (l. Csúrisemlyék).

75. Dienesi kaszáló 6

Az algyői vasútállomástól ÉNy-ra 2 1/2 km-re.

1812: »Az úgy nevezett *Dihenyési Kaszállónk*«. »az All-Gyeövi Határban fekvő *Dienesi földön*«. »All-Gyeövi Ispán Petrás János... az *Dihenyesen*«. »ismét az *Déhenyesi Kaszállónkat* el-vette«. »*Dihenesbe* ki jelölte ...a' ...*Kafzállót*«. »az úgy nevezett *Dihenesen*«.

Az előtag a *Dienes* szn., amely ma is meg régen is ismert volt e vidéken. Az 1522-es tizedlajstromban »*Ladislaus Dyjenos*« neve szerepel (R. IV, 102). Az idézetekben *h* hiátustöltővel fordul elő. A neven -i mn. képző van. Az utótag a szláv er. alapszóból származó *kaszáló* fn. (SzófSz.).

76. Dilitor 242

Bakstól ÉK-re 3 km-re.

1804: »In *Dilitor*... cum adjacentibus plagis Salnitrofis«. 1846: »Által adja... az úgy nevezett *Dilitori Allodialis pufzta részét*«. 1851: »a' régi *Dilitor* nevű szántó földekből«.

A név eredete ismeretlen, de az előtag szn.-nek látszik, mert 1655-ből *Dili Balázs* neve maradt fenn (Okmt. a hódoltság tört. II, 350). Ennek biztos emléke a Gyevi fertőtől D-re eső Diliföld és Diliér szegedi földön.

77. *Disznóshalom 215

Bakstól D-re 1 km-re.

<honfl. el. török er. *disznó* fn. (SzófSz.) -s mn. képzővel + *halom* fn. (l. Kiscsászárnéhalom).

78. Dóc, Dócipuszta

Sándorfalvától ÉK-re 8 1/2 km-re. 1952-ben községgé alakult Dóc néven. 1488: »Doócz... in Chongradiensi« (H. P. 116., Csánki I, 680). 1517: »in Possessionibus... Doócz... vocatis« (H. P. 118). 1547: »in Possessionibus... Doócz... vocatis« (H. P. 125). 1668: »Dócz« (H. P. 198). 1719: »Eőtőczekj halom ubi Szegediense', Doczense et Puszt Szeriense' Territoria insimul concurrunt« (Szegedi Tjkv. 1719 és R. IV, 322., Csánki, I, 680: Docz). 1733: »Dócz« (H. P. 228, 230). 1734: »Dócz« (H. P. 232). 1747: »Dók« (Kaltschm.). 1750 k.: »Értésünkre esett, hogy az Dócz nevű Pusztát Rozokor Úr exarendálta«. 1752: »Hallotta magánál öregebb Emberektul mindenkoron hogy Szűcs Péternek Dócz Pusztában volt Telekje«. 1786: »Anyass Pusztá... Nap Nyugotrul Doczal«. »All-Gyeő Helység... Szabad Docz Pusztákkal«. »Ezen Szakasz Eczakáru Docz nevezetű Pusztával ütközik meg.«

A frn-ről az első adatunk 1488-ból való, de a Dóczi szn. már 1441-ből ismeretes. Ekkor tette meg Hunyadi János Dóczi Mihályt temesi alispánná (Zs. 236). Lehet, hogy a Géza király 1075. évi adománylevelében a garamszentbenedeki apátság birtokai között szereplő »villa Deucha« név (CodDipl. I, 435) is erre a területre vonatkozik, annak romlott alakja.

A frn. bizonyára pusztá szn., bár erről nincsen adatunk.

79. Dóci major

Dóc községben az egykori uradalmi major neve.

Az előtagról Dóc alatt, ezen -i mn. képző van, a major fn.-ről Ányási majornál.

80. *Dóci fark 75

A Sörkédi majortól ÉNy-ra 2 1/2 km-re fekvő szántó.

Az előtagról Dóc alatt, ezen -i mn. képző van + ugor er. far fn. -k kicsinyítőképzős származéka 'pars postica, der hintere teil' jelentésben (ÉtSz.).

81. Dóci rét 85

A Károlymajortól É-ra lévő egykori vízjárta terület, ma legelő és szántó. 1750 k.: »Mast elmult Farsangban Doczi Réten oda valo csősznek Baranyai János engedelmébül felében nádot vágтам 400 kévét«. 1769 k.: »a Doczi... Rétekben kaszált és ell adatott város Szénájának ára hová lett«.

Az előtagról Dóc alatt, a rét fn.-ről Alsóányási rétnél.

82. Dóci szék 83

Károlymajortól Ny-ra 1 1/2 km-re.

Az előtagról Dóc alatt, ezen -i mn. képző van, a szék fn.-ről Bezurszéknel.

83. *Dóci sziget 91

A régi Dóci által körülvevő terület.

1832: »a'Docz Szigetben«. 1846: »a belső Dóci Pufztában, vagyis Dóci Szigetben lévő Uradalmi vető földeket«.

Az előtagról Dóc alatt, ezen -i mn. képző van, a sziget fn.-ről Ányás-szigetnél.

84. Dóci 90

Dóc községet hatalmas kanyarral körülvő tómeder, ma szántó. Egyes részein sás, csatak található. Esős időben a legmélyebb részek vízzel telnek meg. Az öregek szerint a vízszabályozás előtt hajók is jártak benne (l. az 1828-ból való idézetet.). 1941-ben is egész tenger volt. Az Anonymusnál olvasható »curtueltou«-t vele azonosítják (l. ott).

1786: »Ezen Szakasz Napkeletről az *Doczi Motfáros Tóval*... ütközik meg«. »*Doczi Too*«. 1828: »most husvétkor lesz esztendeje, mikor boldogult Ferjem többed magával, a' *Doczi Tóban* szerentsetlenül belé halálozott«. 1846: »éjfék nyugotrul az esmeretes *Doczi Tónak* fzelei, egészlen a regibb üdőkben úgy nevezett Bakos Pál dohány kertézfnek lakó házáig«. 1853: »a' *Doczi Tónak* egész kanyarulatjában az özfves Rétséget kerítő száraz partokig«. 1861: »Az... Algyevi kerületben fekvő *Dóczi tónál*«.

Az előtagról Dóc alatt, ezen -i mn. képző van, a *tó* fn.-ről Bogárzótónál.

85. Belsődóc

A Dócitó által körülzárt terület.

1786: »*Belső Docz* Diverticulum«. 1832: »Altengedi... a *belső Doczi* Pusztában levő...vető földjeit«.

Eredetéről Dóc alatt

86. Külsődóc 164

Hantháza környékének másik neve (l. ott).

1786: »*Külső Docz*«.

Eredetéről Dóc alatt.

87. Dongér 272

Ma ezt a nevet csak a Tömörkénytől D-re húzódó régi vízer viseli a *Nagykanális* mentén. Ennek Újmajortól K-re egyik ága messze D-re húzódik a *Dongértóig*. Régen nagy jelentőségű vízer volt, Újmajortól K-re a Tiszáig elnyúlt, és belőle (néha mellette) ásták ki a mai *Nagykanálist*. A környező földek neve is *Dongér*, a lakosságé *Dongériak* volt (l. lenn). Az Újmajor körüli szakasz külön neve *Vidraér* volt.

1804: »Inter gyros *Dongér*... ad meridiem«. »Plagae Salnitrofa inter Csaj et *Dongér* efficiunt 558 Jugera«. »Via ex *Dongér* per Telek ad crucem«. 1844: »*dongéron* l. rész föld épülett«. 1845: »Altaladja ... a' *Dongéri* kertészség mellett elterjedő táblából azon részt..., mely a *Dongériaktól* a' múlt tavafszal elmaradot«. »a homok partoknál keresztül töltött *Dongér erinek* azon részét a'melly özfvejsen circa 18 holdakat térszen«. 1846: »Bakfi Ispan Ur a kárt a *Dongéri* Birák által felbecsültetven«. 1849: »*Dongériak*«. 1851: »a' *Dongér* mellett«. 1856: »*Dongéri*... kaszállóból«. 1865: »a *Dongéri* szőlők alatt«.

Az utótag bizonyára az *ér* fn., ez azonban elhomályosult, ezért az 1845 évi idézetben másodszer is hozátapadt az *ér* fn., és hozzá mélyhangú végzések járulnak (1844, 1845, 1849). Ma is így használja a népnyelv. RÁSONYI (Act, Ling. Tom. VII. Fasc. 1—2 142. jegyzete) az előtagnak egy török *toḡ~don* 'fagyott, kemény' szóból való származtatását lehetségesnek tartja. Az *ér* fn.-ről Bugyiérnél.

88. Dongérhát 282

Bakstól Ny-ra 5 1/2 km-re fekvő legelő.

1811: »*Dongér hát*i Kertész Apró Gábornak... Instantiája«. 1813: »*Dongér-hati* Kertészek«. 1844: »Bacsa Klára *Dongerhati* lakosnak örökösei«.

Eredetéről Dongér alatt, a *hát* fn.-ről Békáshátnál.

89. *Dongéri tiltó 289

Újmajortól ÉNy-ra a Dongér partja.

Az előtagról Dongér alatt, rajta -i mn. képző van + isml. er. elavult *til-* 'tilt' igéből továbbképzett *tilt* ige (SzófSz.) mn.-i igeneve. Olyan terület neve szokott lenni, amelyen a legeltetés, járás, vadászat stb. tiltva van (vö. Tilalmassal).

90. *Dongértó 280

Újmajortól DNy-ra 2 1/4 km-re.

Az előtagról Dongér alatt, a tó fn.-ről Bogárzótónál.

91. *Dorozsma 102

A Hantházi majortól DNy-ra 2 1/2 km-re.

Tréfás elnevezés lehet, a közeli Kiskundorozsmáról bevándorolt bérő lehet a névadó. Egyetlen adat egy 1934-ben készült megbízható térképről származik. Ezen »Dorosma« alakban olvasható a név.

<vszleg szláv er. szn. (EtSz.).

92. Dögállás 238

Bakstól É-ra 1 1/2 km-re fekvő szántó.

1851: »a Baksi majorhoz tartozandó Dögállási... táblájából«.

Az állattartás elnevezése. Ma szántó, de régen pusztá volt, rajta egy nagy kút az egykori nagy állattartás emléke. Az öregek szerint az állatokat dögvész pusztította el, innen a neve. Minden járás (legelő) mellett állás is volt. Itt ütött tanyát a pásztor, itt pihentek az állatok (vö. Tálasi, A Kiskunság népi állattartása 43 és 100). Ez az állás rendszeren természetes fedezékben volt, így hajlatokban, völgyekben, fák, bokrok mellett. A helynek párhuzamos Oláhállás neve is van, ennek előtagja bizonyára személynévi eredetű.

<fgr. er. dög fn. + fgr. er. áll ige -ás képzős származéka (EtSz.).

93. Dögtisza

A vízszabályozás által levágott Tiszakanyarok, Holttisza ágak neve. Az eleven Tisza más neve Nagytisza, régen Anyatisza (1846) volt.

94. Döglött Kistisza

A Kistisza holt részeinek neve, amelyek az eleven Tiszával nincsenek kapcsolatban.

1848: »úgy nevezett döglött kis tiszá«.

<fgr. er. dög fn. (EtSz.) -l képzős igei származékának mn.-i igeneve.

95. Dögtötés

A Dögtisza (l. ott) régi töltésének népi neve Atkánál meg általában másutt is.

<fgr. er. dög fn. (EtSz.) + fgr. er. telik ige tölt származékának -és képzős alakja (SzófSz.).

96. Eperjes, Eperjesi tanyák

1. A Homoki major környéke. 37

2. A Fehértői csatorna mindkét oldalán lévő szántók. 6

II. József idején a községek határában császári rendeletre a selyemhernyó-tenyésztés elősegítése céljából telepített epreskertek emléke.

<ugor er. régi eperj fn. (EtSz.) -s képzős alakja 'eperfával beültetett terület' jelentésben.

97. Ergeteg 33

Irmamajortól Ny-ra 1 km-re fekvő szántó.

A terület neve ma *Vadkert*, amely a nagybirtok elnevezése, de az öregek jól ismerik az *Ergeteg* nevet, és még az első világháború után is használták. A jelölt terület egy félkör alakú mélyedés, amely áradásos időben megtelik talajvízzel. A név jelentése tehát 'mélyedés, mélyen fekvő föld', de a Tisza szabályozása előtt gyakori volt benne a víz, tehát a régi jelentése 'vízállás alveus' lehetett. Az *Ergeteg* fn. alapszava bizonyára az *erge* fn., így annak elterjedési körét a Dél-Alföldre is ki kell terjeszteni (vö. Szabó Dénes Pais-Emlékkönyv 375—383). Az *erge* fn. és köznév eredetével többen foglalkoztak. MOÓR ELEMÉR (SzegFüz. I, 253) az *ér* fn. származékának tartja, N, SEBESTYÉN Irén (NyK. LIII, 175) a lapp *orgo* 'locus arenosus consitus arboribus, sed herbis nudus; sandig' szóval egyezteteti, SZABÓ DÉNES (i. h.) a nevet a szláv *jaruga*-ból származtatja. E magyarázatok egyikébe sem tudom a név *Ergeteg* alakját beleilleszteni. A szó végén az *-eteg* képző van, amely néhány hangutánzó vagy ismeretlen eredetű szótól eltekintve igei alapszóhoz járul (szótáraink, TMNy. 525 kk., Papp Ferenc, Egy érdekes képző. NyK XXIII, 419), ezért igei alapszót kell feltételeznünk. A származék alapszava a fgr. er. *ered* ige (SzófSz.) alapszava lehet, amely vízjárta terület jelölésére gyakori a régi meg a népnyelvben. Olyan helyet jelöl az Alföldön, amelyen ún. fakadó víz szokott lenni. Az *ered* ige *-g* és *-e* képzős származékának eredeti alakja *Erege* lehetett, amely másutt fennmaradt (Bogáts, Háromszéki helynevek. A Sepsiszentgyörgyi Székely N. Múzeum Emlékkönyve, 1929. 68). Részletesen más helyen.

98. **Ergeteghát* 32

Irmamajortól DNy-ra 1 1/2 km-re fekvő szántó.

A névre csak az öregek emlékeznek már, mert a terület neve ma (Ergeteggel együtt) *Vadkert*.

Az előtag eredetéről *Ergeteg* alatt, a *hát* fn.-ről Békáshátnál.

99. **Ergetegi csatorna* 34

Irmamajortól Ny-ra 1/2 km-re DÉ-i irányban vezető csatorna.

Eredetéről *Ergeteg* alatt, ennek *-i* mn. képzős származéka. A *csatorna* fn.-ről Aranyáti csatornánál.

100. *Erzsébettelep* 247

Sövényháza falutól Ny-ra 4 1/2 km-re fekvő település és szántó.

Újabban létesült település, állítólag a grófné egyik rokonáról nevezték el. Népi neve »*Tetühögyös*«, »*Üjsor*«.

101. *Farkasd* 68

Károlymajortól DK-re 2 1/2 km-re.

A fgr. er. *fark*, *farok* alapszavából származó *farkas* fn. (SzófSz.) *-d* helynévképzős származéka.

102. *Farkasér* 126

A Pusztaszeri majortól ÉNy-ra 2 km-re.

Az előtag a *Farkas* szn., mert az öregek ajkán *Farkaszsídoér* alakja is van, és a *Farkastanya* alatt fekszik. Az *ér* fn.-ről Bugyiénnél.

103. *Fehérföldes* 58

A Sörkédi majortól ÉNy-ra $1\frac{1}{2}$ km-re fekvő legelő és szántó.

Nevét a fehér színű homoktól kapta.

<talán fgr. er. töből származó *fehér* mn. + isml. er. *föld* fn. (SzófSz.) -s képzős származéka.

104. *Fehérföldestő* 52

A Sörkédi majortól ÉNy-ra 1 km-re fekvő mélyebb szántó.

Eredetéről Fehérföldes alatt, a tó utótagról Bogárázótónál.

105. *Fehérszék* 117

A Hantházi majortól ÉNy-ra $3\frac{3}{4}$ km-re.

Az előtagról Fehérföldesnél, a *szék* fn.-ről Bezurszékenél.

106. *Felkelő, Felkelőtő* 244

Bakstól ÉK-re $3\frac{1}{4}$ km-re.

1786: »hozzájok segítségül adván a' *Felkelő Tó* mellett... dohány földnek ...8 hold földet«. 1804: »Csaj, Dongér, et *Felkelő* faciunt infimul.«

<fgr. er. *felkel* ige (SzófSz.) mn.-i igeneve. Az elnevezés alapja ismeretlen.

107. **Fercsiszölő*

Helyét nem lehet meghatározni.

1817: »úgy nevezett *fertsi szőlőt*... fiaimnak örökösen Hagynom«.

<*Ferenc* keresztnév népi becéző származéka + honfl. el. török er. *szőlő* fn. (SzófSz.).

108. **Flintások*

Valahol Mindszent környékén volt, pontosabb helye ismeretlen.

1847: »a kifizáritott Mindfzenti rétben mindjárt az országúti töltésnél kezdván az úgy nevezett *Flintáfokban*«.

Az uradalmi vadászaton a puskások állása volt.

<német er. *flinta* 'puska' (SzófSz.) -s képzős származéka -k többesjellel.

109. *Fogolyzalé* 191

A Levelényi majortól DNy-ra $1\frac{3}{4}$ km-re a Kistisza nagy kanyara mellett egy partszél neve.

Nevét a fával szegélyezett úttól kapta.

<fgr. er. töből származó *fogoly* 'rebhuhn' (SzófSz.) + németből átvett francia er. *alé* fn. 'fasor' jelentésben. A *z* hang a névelőtől csatlakozott az *alé* fn.-hez.

110. **Gál*

Helye ismeretlen, valahol Tömörkény körül volt.

1791: »A'... *Gál* nevezetű földjéért a Házzal együtt fog fizetni az Helység... 80 fk«. Pusztá személynév.

111. **Gémeskölyke* 225

Bakstól DK-re 3 km-re.

Az elnevezés szokatlan, róla csak egy adat van. Talán onnan származik, hogy a közeli, Tisza bal parti *Gémestónál* kisebb volt.

<isml. er. *gém* fn. -s képző> származéka + honfl. el. török er. *kölyök* fn. (SzófSz.) -e birt. sz. raggal.

112. **Görbeér* 205

A Levelényi majortól ÉNy-ra $1\frac{3}{4}$ km-re egy mélyedés mutatja az egykori eret. Részai a *Kisgörbeér*, és *Nagygörbeér* voltak.

<szláv er. *gôrbe* fn. (Kniezsa, Szláv jöv. I. 1. 201) + *ér* fn. (l. Bugyiér).

113. *Kisgörbeszék* 250

Sövényházától ÉNy-ra 5 km-re fekvő vizes, szikes terület. *Görbeszék* néven is említik (H. P. 95). Közepén *Kissziget* nevű föld emelkedik ki, és alkot esős időben félszigetet. Más részén *Nagyhát* nevű keskeny földhát található. Az előtagról Görbeér alatt, a *szék* fn.-ről Bezurszéknel.

7 114. **Görje* 166

A Percsorai majortól ÉNy-ra $3\frac{1}{2}$ km-re.

Róla egyetlen adat egy 1934-ből származó térképről való. Eredete ismeretlen.

115. *Gyenesszék* 292

Újmajortól K-re 5 km-re fekvő szikes terület.

Az előtag a *Dienes* személynévnek (l. Dienesi kaszáló) ezen a vidéken gyakori *Gyenes* változata. A *szék* fn.-ről Bezurszéknel.

116. *Gyöp, Gyöpfarok* 181

Az Ányási majortól Ny-ra $\frac{1}{2}$ km-re fekvő legelő meg szántó.

1804: »jól emlékezik, hogy a' *Gyep* felől Kanafz András volt«. 1832: »annak határja legyen ... a Bugyi ér, egész addig még... a *Gyöpfark* Szántó földekhez leg közellb ön, innét pedig egy igyenes a *Gyöpfarkát* illető Linea az Ökör érne kezdetéig«. 1839: *Gyepfarki* földekhez sarkallik«. 1846: » *Gyepfarki* földek«.

<isml. er. *gyöp* fn. (SzófSz.) + *farok* fn. (l. Dócifark).

117. *Gyevifok* 15

Irmamajornál az egykori Vártóból kiinduló vízér volt, attól D-re $2\frac{1}{2}$ km-re ömlött az eleven Tiszába. Ma szántó.

1753: »*Gyevi fok*«. 1853: »Ugyan ezen halászati Joghoz adatik még a' Gyevifoknak bal partján esendő Rétségből azon rész«. »az Allgyeői Révjáráson felül a nagy Tiszába szakadó, 's *Gyevi fok* nevezet alatt ösméretes (víz)«. 1847: »*Gyeői foki* halálfat«.

Az előtag a *Győ* falunév régi és népi *v*-s töve (TMNy. 327, Nyr. 25: 318, 43: 139) -i mn. képzővel + *fok* fn. (l. Nádasaranyád fok).

118. *Gyevifok torkolata* 16

Az algyői vasútállomástól É-ra 3 km-re a Gyevifok (l. ott) beömlési helye a Tiszába.

1853: »a' *Gyevifok torkolatától* a' Tiszának jobb partján belől az anyási Kis Tiszán alól létező töltésekig«.

Az előtagról Gyevifoknál, a *torkolat* fn. ugor er. alapszó. származéka (SzófSz.) -a birt. sz. raggal.

119. **Gyevifoki töltés*

A Gyevifok mentén egykori töltés neve volt.

1849: »Gyevi foki töltést, kivágnai meg nem engedték«.
Az előtagról Gyevivok alatt. A töltés fn. a fgr. er. *telik* ige származéka (SzófSz.).

120. *Gyött-tó 138

A Percsorai majortól ÉK-re $3\frac{1}{2}$ km-re.

A névről egyetlen adat van egy egyébként pontosnak bizonyult 1934-ben készült térképről.

Az előtag ismeretlen, a *tó* fn.-ről Bogárczótónál.

121. *Gyümölcsény

A Dócitó környékén lehetett, pontosabb helye ismeretlen.

1147—1152: »et manferunt ibi iuxta filuam *gemelsen* XXXIII-or diebus« (ÓMOlv. 41. Anonymus 40 §).

<honfl. el. török er. *gyümölcs* fn. (SzófSz.) -*ény* kicsinyítő képzővel (palatalizációval a régi -*én* képzőből. Melich: MNy. 8: 145), mint a *Harsány*, *Ormányság* (Mészöly: ÓmSzöv. 99—100), *Hetény* (Pais: MNy. 18: 97) földrajzi nevekben, valamint a *szederjén*, *repcsény*, *szömölcsény* stb. köznevekben (Szily, MNy. 11: 363) a fgr. er. -*ny(n)* eleme (Pais. MNy. 15: 128—9) elhomályosulva vagy felismerhető formában több szóban (Bárczi, TihAl. 153). A *Gyümölcsény* földrajzi név sokféle ismert (Csánki II, 151., 314., Ort. Vízr. 13., 46., MNy. 32: 107). A névből nem kell arra következtetni, ahogy gyakran olvassuk, hogy itt gyümölcsös vagy akár vadkörtefák lettek volna, mert az OklSz. tanúsága szerint a *gyümölcsény* jelentése a régi nyelvben 'abor, ulmus, strauch gestrüppe' volt. Tehát inkább szílfákra vagy bokrokra kell gondolnunk.

122. Hajdúfok 169

A Pusztaszeri majortól K-re $3\frac{1}{4}$ km-re a Kistisza egyik foka.

<vszleg *Hajdú* szn. (de köznév is lehet) + *fok* fn. (l. Nádasaranyád fok alatt).

123. Hajdúvágás 84

A Károlymajortól Ny-ra $\frac{3}{4}$ km-re fekvő szántó.

<vszleg *Hajdú* szn. (l. Hajdúfok) + ugor er. *vág* ige (SzófSz.) -*ás* képzős származéka 'kivágott erdőréssz' jelentésben.

124. Halesz 236

Kistelektől É-ra fekvő szántó a Zöldhalmi dűlőben meg más helyeken is. A Zöldhalmi dűlőben fekvő más néven *Hosszúfődek*.

Tréfás földrajzi név. A jobbágyoknak kiosztott silány, vízjárta földet nevezik így országszerte. Ezek után dézsmát csak akkor szolgáltatnak, ha a víz el nem mosta. A név a »Ha lesz termés, akkor adózik«-féle mondat kezdetéből alakult. Másfelé *Bánomkertnek*, *Bánomhegynek* is nevezik az ilyen földet. (MNy. 3: 475, Nyr. 2: 95, EtSz.).

125. Hantháza 164

A Hantházi majortól É-ra $1\frac{1}{2}$ km-re. Más néven *Külsődóc* (l. ott).

1835: »Ányáfi Lakos kortfáros mi okbul fogozkodik a *Hantháziokra* a halfogást« ('ráfogja'). 1882 k.: »Pr.Hantháza«.

Az előtag nem személynév, így a birt. viszonyt jelölő -*a* birt. sz.

rag csak a személynévi előtagú frn.-ek hatására (mint Csomaháza, Fábiánháza, Jánosháza, Józsefháza, Királyháza stb.) kerülhetett az utótaghoz (vö. Sövényháza). Ezért FÉNYES szótárának *Hantház* alakja (II, 88) a név eredetibb alakja lehet. Kár, hogy régi adatunk a névről nincsen. Semmi sem szól amellett, hogy a név mai alakja Lőkősháza (1414: *Levkuseghaz*. Csánki I, 739) nevéhez hasonlóan *Hantegyház* alakból rövidült volna.

A talán ugor er. *hant* fn. (SzófSz.) 'összeálló földdarab, földkocka, gyepkocka, gyeptégla' jelentésű. Ez a régi építkezés fontos eszköze volt. Belőle kerítéseket, kunyhókat meg várakat, erődítéseket építettek: »Erősi Székesfejervárot *hanttal* töltisekkel«, »Mas *hantbol* rakott faltis eppített volt«, »Négy bástyái azután mind *földhantokkal* regulariter rakattak«, »*Hantos* avagy *hantal* fodott kunnyhócskákban laknac vala- (NySz). CzF. is ismeri még a »*Hantokból* csinált kerítés«-t. Az uradalomnak egy ilyen építménye lehetett a névadó.

A ház fn. fgr. er. (SzófSz.), rajta -a birt. sz. rag van.

126. *Hantházi major* 123

Dóctól ÉNy-ra 3 km-re.

Az előtagról Hantházánál, ezen -i mn. képző van. A *major* fn.-ről Ányási majornál.

127. *Hantházi puszta* 119

A Hantházi majortól ÉNy-ra 2 km-re.

1856: »Algyevi kerületben fekvő *Hantházi pusztában*«.

Az előtag eredetéről Hantházánál, ezen -i mn. képző van. A *puszta* fn. szláv er. (SzófSz.).

128. *Hantházi szőlők* 87

Dóctól Ny-ra 4 km-re.

Az előtag eredetéről Hantházánál, ezen -i mn. képző van. A *szőlő* fn. honfl. el. török er. SzófSz.) -k többes jellel.

129. *Hantházító* 105

A Hantházi majortól Ny-ra 2 km-re fekvő vízállásos terület. Száraz időben kiszárad.

Az előtag eredetéről Hantházánál, ezen -i mn. képző van. A *tó* fn.-ről Bogárzótónál.

130. *Hármasér* 244

Bakstól ÉK-re 3 km-re.

<fgr. er. *három* fn. (SzófSz.) -s mn. képzővel + *ér* fn. (l. Bugyiér).

131. *Hármaserdő* 233

Bakstól K-re 4 ³/₄ km-re a Tisza nagy kanyarában.

Az előtagról Hármasérnél, az *erdő* fn.-ről Ányási nagygyerdőnél.

132. *Hármashatár* 115

A Hantházi majortól Ny-ra 4 ¹/₂ km-re.

1845: »Ezen puszta rész kezdődik a Hantházi *hármashatárnál*«. 1851: »A *Hármasnál* létező dohány földek«. 1869: »A... Mindszenti kerületben *Hármasnál*«.

Az előtagról Hármasérnél, a *határ* fn. az ugor er. *hat* 'birtokol, hatalmaván' jelentésű igei alapszó származéka (SzófSz.).

133. *Hármasrét* 243

Bakstól É-ra 3 km-re.

Az előtagról Hármasérnél, a *rét* fn.-ről Alsóányási rétnél.

134. *Hármasszék* 118

A Hantházi majortól Ny-ra 3 1/2 km-re.

Az előtagról Hármasérnél, a *szék* fn.-ről Bezurszékenél.

135. *Hatrongyos, Rongyos* 30

Sándorfalvától K-re Bezurszék K-i részén lévő szántó meg legelő.

1817: »Emerentia Bitzók Istványné... a Gyevi földön *Hatrongyoson kertész*«. 1854:

»az Algyeyi kerülethez tartozandó úgy nevezett *Hatrongyos* kertézfek földjei«. 1858:

»Az Algyői Uradalom *Hatrongyoson*«.

Másfelé is ismert név a környéken, így Hódmezővásárhelyen (Hsnt. 1952), Kisteleken meg falurész neve. A névvel mindenütt szegényes földet, esetleg házat jelölnek.

<fgr. er. *hat* számn. + bizl. er. *rongy* fn. (SzófSz.) -s képzős származéka.

136. *Hattyas, Hattyastó*

1. A Levelényi majortól ÉNy-ra 2 km-re fekvő szántó. Más nevén *Nagy-hattyúslapos*. 219

2. A Serkédi majortól DK-re 1 km-re fekvő szántó. 48

1779: »a *Hattyús Tónak* fele végig... Pusztaszeri és Tömörkényi választó határ légyen« (az idézet az 1. számúra vonatkozik).

<ugor er. *hattyú* fn. (SzófSz.) -s képzős származéka.

137. *Hattyashát* 50

A Serkédi majortól ÉK-re 1 km-re a Tisza mentén dombos szántó.

Az előtagról Hattyas alatt, a *hát* fn.-ről Békáshátnál.

138. *Heffnertelep* 159

Kistelektől K-re fekvő szántó, gyér település.

Neve *Heffner Jakab* nevű bérlőjétől származik. Népi neve *Kismáksor* (l. ott).

A *telep* fn. nyú. elvonás a *telepedik*, *telepít* igékből (SzófSz.).

139. *Heverőhalom* 202

A Baksi majortól D-re 2 3/4 km-re fekvő szántó.

1787: »az úgynevezett *Heverő Halomtúl* a Tisza partjáig«. 1804: »Inter vias Bakfienfem et Siróhegyienfem ad *Heverő halom*«. 1846: »Nagy Pufzta Zeerben, az úgynevezett *heverő halom mellett*«.

Az állattartás elnevezése. Az állatok pihenőhelye, delelője volt.

<isml. er. *hever* ige (SzófSz.) mn.-i igeneve + *halom* fn. (l. Kiscsászár-néhalom).

140. *Heverőpart* 202

A Baksi majortól D-re 2 3/4 km-re fekvő partos szántó Heverőhalomnál.

Az előtagról Heverőhalom alatt, a *part* fn.-ről Alsóányási partnál.

141. *Holttisza*

A Tisza levágott kanyarainak neve. Más néven *Dögtisza*. A kanyar külső felén elterülő szántó neve Dögája.

1828: »Holt-Tisza.«

Az előtag a fgr. er. *hal* ige igeneve (SzófSz.).

142. *Homok* 39

A Homoki major környékén lévő homokos terület.

1808: »Toth Mihály Szegedi Lakos ket Lovat... Gera Jóseff *Homoki* Kertésznek el -adott«. 1836: »Kerepesi János *Homoki* Lakos«. »Költ *Homokonn*... Hubiák János Jegyző által«.

< honfl. el. török er. *homok* fn. (SzófSz.).

143. *Homokierdő* 37

A Homoki major környékén, a sövényházi út mindkét oldalán lévő akác-erdő.

Az előtagról Homok alatt, ezen -i mn. képző van. Az *erdő* fn.-ről Ányási nagyerdőnél.

144. *Homokhalom* 160

Sövényháza községtől DNy-ra 2 km-re.

Az előtagról Homok alatt, a *halom* fn.-ről Kiscsászárnéhalomnál.

145. *Homokimajor*

Sándorfalvától EK-re 1 1/2 km-re fekvő egykori uradalmi major, ma erdészeti központ akácossal.

Az előtagról Homok alatt, ezen -i mn. képző van. A *major* fn.-ről Ányási majornál.

146. **Homokpartok*

Valahol Bakstól É-ra volt, pontosabb hely ismeretlen.

1845: »az ugy nevezett Tömörkényi szőlők alatt létező, 's a' *homok partoknál* keresztül töltött Dongér.«

Az előtagról Homok alatt, a *part* fn.-ről Alsóányási partnál, ezen -k többesjel van.

147. *Homokipusztá* 59

A Homoki majortól É-ra 1 1/2 km-re fekvő terület. Gyümölcsös, szántó meg gyér település. Régi neve *Gyevipusztá* volt, mert a gyevieknek volt ott földjük.

1848: »Altal engedi... az ő *Homoki pusztájához* tartozando... Kafzallóját«. 1856: »Algyevi kerületben fekvő *Homoki pusztában* a Macskási szőlők mellett«.

Az előtagról Homok alatt, ezen -i mn. képző van, a *pusztá* fn. szláv er. (SzófSz.).

148. *Homokiszőlők* 57

Sándorfalvától É-ra 3 km-re.

Az előtagról Homok alatt, ezen -i mn. képző van. A *szőlő* fn. honfl. el. török er. (SzófSz.) -k többesjellel.

149. **Hosszúér*

Talán Baks környékén volt, pontosabb helye ismeretlen.

1834: »*Hoffzú ér*«.

< fgr. er. *hosszú* mn. (SzófSz.) + *ér* fn. (l. Bugyiér).

150. *Hosszúfenék

Helye ismeretlen,

1834: »Hofjú fenék«.

Az előtagról Hosszúérnél, a fenék fn. isml. er. (SzófSz.).

151. Hosszúhát 266

Bakstól ÉNy-ra 2 1/4 km-re fekvő legelő.

1820: »A régi Hold földek helyett ... a Hofszúháton új hold földek adattatnak nékiek«. 1846: »Által engedi ... a Hofjú hátból 53 ... holdat«.

A hosszú előtag fgr. er., a hát fn. szintén (SzófSz.).

152. Kishosszúhát 260

Bakstól DNy-ra 2 km-re fekvő gyöp és erdő.

Eredetéről Hosszúhátnál.

153. Nagyhosszúhát 264

Bakstól DNy-ra 1 3/4 km-re.

1855: »A Mindzenti Urodalom Nagyhofszú hátnál 16 hold földet«.

Eredetéről Hosszúhátnál.

154. *Hosszúludas

Helyét ma már nem lehet megállapítani.

1791: »Hoszú Ludas«.

Gyakori frn. másfelé is (vö. MNy. 43: 64; NyK. 34: 398; 35: 203).

A hosszú előtagról Hosszúérnél, az utótag a fgr. er. lúd fn. (SzófSz.) -s képzős származéka. Bizonyára gúnynévi eredetű.

155. Hosszúszék 290

Újmajortól DNy-ra 3 1/2 km-re.

Az előtagról Hosszúérnél, a szék fn.-ről Bezurszéknél.

156. *Hosszútó 26

Irmamajortól ÉK-re 1 1/2 km-re a Tisza kanyarában egy hosszú tó neve volt. Egy névtelen árok jelzi a helyét. Ez vezet le az összegyűlő fakadó vizet a Vártó helyéről.

1849: »a' Gyevek a' hofszu-tót ki halaszták«.

Az előtagról Hosszúérnél, a tó fn.-ről Bogárzótónál.

157. *Hottaföld

Helyét ma már nem lehet megállapítani.

1786: »Hotta Földén Léví Uraság Dohány termesztő Kertészek«. »Hotta Föld nevezetű Uraság Földy«.

A név hangalakja hasonlít a Zala megye zalaegerszegi járásában fekvő Hottó falu nevéhez (a Hsnt. 1952. 118 szerint az alakja Hottó, Pais MNy. 7: 167 Hóttó-nak veszi). Erről az a vélemény (Pais MNy. 7: 167; 38: 123), hogy elhomályosult összetétel a hal-tó, hód-tó vagy holt-tó tagokból. A mi Hottaföld nevünknek második tagját vizsgálva először, azt állapíthatjuk meg, hogy ez nem lehet a tó fn., hanem minden valószínűség szerint a tava birt. személyragos főnévnek egyszerejtéssel rövidült alakja. Az egyszerejtésnek azzal a formájával magyarázható, amelynél azonos magánhangzók mellett eltérő mássalhangzók másodszor való ejtése marad el a szomszédos elemek hasonlósága miatt (Horger MNy.

30—69—72). Így alakultak ki Dunántúl a -fa utótagú községnevek a régi -fala alakból (Büdösfá, Bánfa, Mihályfa stb.), továbbá a R. *Betlehem* > R. *Betlem* (> *Betlen*) község- és családinév, és több köznevünk nyelvjárási hangalakja is egyszerejtéssel rövidült meg, mint a *nagyanya* > N. *nanya* alak és mások (i. m.). A két nem teljesen azonos hangkapcsolat közül majdnem mindig a második marad el. A mi nevünk feltételezett második *tava* tagja így rövidülhetett -ta szótaggá. Ha a második tag a birt sz. ragos *tava* fn., akkor a szóba jöhető nevek közül (hal, hód holt) a *hód* 'castor, biber'-re kell gondolnunk. Ennek hosszú -ó hangja megrövidült az összetétel elhomályosulása után, ha a levéltári írás hangjelölésében megbízhatunk. Tehát a név a *Hódtava* teljesebb alakból rövidül *Hotta* alakúvá, majd a név által jelölt tó kiszáradása után járult hozzá a föld utótag, ahogyan a XVIII. századi iratban olvashatjuk.

158. **Ilonahát* 80

A Károlymajortól DNy-ra 1 1/2 km-re fekvő alacsony terület, szántó. Mai nevén *Ilonasík*. Az *Ilonasíki csatorna* szeli át.

<*Ilona* keresztnév + *hát* fn. (l. Békáshát), a *sík* fn. vszleg fgr. er. (SzófSz.).

159. *Irmamajor, Irma*

Algyőttől ÉNy-ra 6 km-re az uradalom egyik majorjának a neve volt, ma a terület neve a rajta lévő házakkal, szántóval.

A majort Pallavicini (népi Palavicsi) Sándornak *Irma* nevű leánytestvéréről nevezték el. A *major* fn.-ről Ányási majornál.

160. **Jaksa*

Helye ismeretlen.

1804: »plaga Salnitrofa prope Hortulanos Bánomhegyienses usq terram Tugurialelem *Jaksa*«.

Pusztá személynév, amely ma is ismeretes a környéken.

161. **Jobbszénahát* 97

Dóctól K-re 5 km-re a Holttiszta kanyara által körülvevett terület. Mai nevén *Petresi Sziget, Szúnyogos, Kéttiszaköze*, régen *Körtvélyes* volt (l. ott). 1728: »tízfán tul való részének határában melyet *Jobb Széna háttjának* nevezünk, ...kafzálni bé mentenek... fellyebb említett, *Jobb Széna háttja* Körvélyesi földnek lenni« (ismeretes).

Az elnevezés onnan származik, hogy a Tisza szabályozása előtt jobb oldalán volt, a kanyar átvágása által a bal oldalra került. Körtvélyes egykori falunak (l. ott) a Tiszán inneni birtoka volt.

<ugor er. jó mn. középfoka + szláv er. *széna* fn. (SzófSz.) + *hát* fn. (l. Békáshát).

162. *Jópálhegy* 56

A Homoki majortól ÉNy-ra 2 km-re.

<*Jópál* szn. + isml. er. *hegy* fn. (SzófSz.) 'szőlőültetvény' jelentésben.

163. *Juhkútér* 277

Újmajortól ÉNy-ra 2 km-re a Dongérből kiágazó ér.

1834: »Marhájok a *Jukut ere*-(nél) ...lehet a sarjunak be takarodása után«.

Területén a birkák itatására szolgáló kút volt. A név jelentése 'a birkák itatására szolgáló kút (kopolya) melletti ér'.

<talán fgr. er. *juh* fn. (SzófSz.) + *kút* fn. (l. Csordakút) + *ér* fn. (l. Bugyiér); az idézet birtokszaván -e birt. sz. rag van.

164. **Kakukfok* 132

A Percsorai majortól É-ra 1 1/2 km-re a Kistisza egyik foka volt.

<hangutánzó er. *kakuk* fn. (SzófSz.) + *fok* fn. (l. Nádasaranyád fok).

165. *Kalapácsdülő*

Sövényházától K-re 5 1/2 km-re.

Az elnevezés alapja ismeretlen. Lehet gúnynév, mert az OklSz. 1429-ből a »Nicolaus dictus *Kalapacz*« nevet közli. A területén fekvő tanya neve *Kalapács tanya*.

<szláv er. *kalapács* fn. (Knieszsa, Szláv jöv. I, 1,242) + *dülő* fn. (l. Csárdadülő).

166. **Kapafok* 177

A Levelényi majortól ÉK-re közvetlenül a Kistisza foka volt.

1779: »a kis Tisza mentiben az *Kapa Fok*, hol is Kecskeméti Lakosok... sokszor nádat vágtak és sertéseiket ott szabadon legeltették« (H. P. 241). 1787: »egy darab nádas rétet... a Tisza partjáig és a *Kapafok* medréig... elfoglalni törekednek« (H. P. 243).

<elvonás a szláv er. *kapál* igéből (SzófSz.) + *fok* fn. (l. Nádasaranyád fok).

167. *Kiskapcaszék* 60

Sándorfalvától É-ra 3 1/2 km-re fekvő szikes vízállás, rajta csatak, sás.

1882: »*Kis kapcza szék*«.

A Kapca előtag vszleg szn., bár nincsen rá adatunk. A *szék* fn.-ről Bezurszéknél.

168. *Nagykapcaszék* 60

Sándorfalvától É-ra 3 km-re fekvő szikes, sásos vízállás.

1786: »*Nagy Kaptza Szék* Nevezetű vizes és Motfáros hely, ezen Szék az Baromjárás közepén vagyon«. 1846: »az úgy nevezett *Kapczaszíknak* azon részén mely a Gyevi közlegelő szétválasztáskor a(z) ... Uraág részén fennmaradt«. »a Homoki Majorsági pufztából... azon gyöprézből... az úgy nevezett *Kapczaszék* felé«. 1882: »*Nagy kapcza szék*«.

Eredetéről Kiskapcaszék alatt.

169. **Kápolnarét* 168

A Pusztaszeri majortól K-re 2 km-re az Árpád-kori kápolna környéke.

<egyh. latin er. *kápolna* fn. (SzófSz.) + *rét* fn. (l. Alsóányási rét).

170. **Káposztaföldek*, **Káposztaföldek alja*

Helyét nem lehet megállapítani, talán Algyő falu környékén lehetett.

1786: »*Káposzta földek Alja* nevezetű Székes föld mely az árvíz tul annyira elnyomtatott, hogy csupa Szék és Zsombikos«. 1874: Által adja... az úgy nevezett *káposzta földekből* minden néven nevezendő Termezőterményét«.

A jobbágyoknak járandóságként adott káposztás emléke.

<szláv er. *káposzta* fn. (SzófSz.) + *föld* fn. (l. Fehérföldes) -k többes-jellel.

171. *Karakástelep* 155

Sövényháza falutól DNy-ra 3 1/2 km-re.

<Karakás szn. + telep fn. (nyú. elvonás a *telepedik*, *telepít* igékből SzófSz. I. Heffnertelep).

172. **Karancsfok* 133

A Percsorai majortól É-ra 3 km-re a Kistisza egyik foka volt.

1844: »Által engedi... az... Anyási belső réjtjében, a *Karancsfok*, és sujmos sziget. tava között létező... kemény gyöp földjéből... 64 holdakat«. 1846: »a *Karancs*. partján... egy tagban fekvő földeiből«.

A frn. előtagja Baranya meg Nógrád megyében is ismeretes (Fényes E., M.-ország geogr. szótára II, 178; Csánki II, 462; Melich MNy. 19: 140). Valószínűleg személynév, a *Kara* név végén török -*nč* képzővel (Melich i. m., és HonfM. 202), mint *Berencs*, *Ináncs*, *Kopáncs*, *Szerencs*, *Teszkencs*. személy- ill. frn.-eken. A *fok* fn.-ről Nádasaranyád fok alatt.

173. *Károlymajor*

Sándorfalvától ÉK-re 8 1/2 km-re az egykori uradalmi major és környékének neve. Nevét Pallavicini Sándor egykori földesúr Károly nevű fiától kapta.

A *major* fn.-ről Ányásmajornál.

174. *Kártyás* 198

Sövényházától ÉK-re 2 1/2 km-re.

A név bizonyára gúnynév, erről azonban nincsen adatunk.

Az előtag a latin-görög *charta* 'pergamen' átvétele bizonytalan közvetítő útján (SzófSz.), ezen -s mn. képző van.

175. *Kártyáshalon* 194

Sövényházától ÉNy-ra 1 3/4 km-re fekvő szántó.

1849: »Altal ad... a ... Zeri pufztájában, *kartyás halom* előtt... részint gyeptől, és részint szántó földtől 260 ... holdat«. 1855: »A Mindszenti Uradalom Pufzta fzeri határjában *Kártyás halomnál*«.

Az előtagról *Kártyás* alatt, a *halom* fn.-ről Kiscsászárnéhalomnál.

176. *Kastélykert* 3

Algyő vasútállomásától ÉK-re 2 km-re a Tisza jobb partján. Az egykori kastély melletti kert helye. Utolsó öreg fáit az I. világháború előtt vágták ki. A kastélyt az árvíz rongálta meg, majd lebontották.

<kfn. er. *kastély* fn. (SzófSz.) + fgr. er. alapszóból származó *kert* fn. (Bárczi: TihAl. 20).

177. *Katészög* 179

A Levelényi majortól ÉK-re a Kistisza éles hajlatában lévő szántó.

1779: »Két Gyékényes Er, vagy is *Káté Szeg*« (H. P. 241).

Egy 1934-ből való térképen is *Kátészög* alakja van a névnek, ez azonban téves alak lehet, mert a mai népnyelvben *Katészög* az alakja.

Az előtag bizonyára személynév, a fgr. er. szög fn. 'ék, szöglet, sarok, kiszögellés, clavus' jelentésű (Bárczi: TihAl. 27).

178. **Kecehalom* 10

Sándorfalvától K-re 1 km-re a csongrádi országot K-i oldalán lévő székes terület.

1784—85: »Kecze Hal« 1845: »az... AllGyeői Uradalomhoz tartozó Homoki... Pufztájában helyhezített, és úgy nevezett *kecezhalmi* széknek... részét«. 1851: úgynevezett *kecezhalmi* széknek azon részét, a' mely a Székalmi Dohány kertészek előtti ország útnál kezdődvén«. 1866: »Szegedi határ mentében *Keczealmi* székes legelőt«. <isml. er. *kece* fn. 'csúcsos, zsákforma háló, amelyet a víz fenekén húznak' (CzF.; Herman, Halk. 800) + *halom* fn. (l. Kiscsászárnéhalom):

179. *Kecsegés* 145

Az Ányássziget K-i oldala.

<isml. er. *kecsege* fn. 'Acipenser ruthenus L.' (Knieszsa, Szláv jöv. I/2 855) -s képzős származéka.

180. *Kerekrét* 141

A Percsorai majortól ÉK-re $3\frac{3}{4}$ km-re az új Tisza mindkét partján.

<fgr. er. töből szárm. *kerek* mn. (SzófSz.) + *rét* fn. (l. Alsóányási rét).

181. *Kerektó* 147

Az Ányássziget É-i felén egy mélyedés.

<*kerek* mn. (l. Kerekrét) + *tó* fn. (l. Bogárzótó).

182. *Kéridűlő* 73

A Károlymajortól DNy-ra $4\frac{1}{2}$ km-re fekvő szántó.

1882: »*Kéri dűlő*«.

Nevét *Kéri János* szegedi lakos tulajdonosától kapta. A *dűlő* fn.-ről Csárdadűlőnél.

183. **Kétgyékényesén* 179

A Levelényi majortól $1\frac{1}{4}$ km-re ÉK-re. Más nevén *Katészög* (l. ott).

1779: »*Két Gyékényes Ér*, vagy is Káté Szeg, a holott is... Kalocsa Istványnak szénáját össze rakva látta«.

<fgr. er. *két* számn. + honfl. el. török er. *gyékény* fn. (SzófSz.) -s mn. képzővel + *ér* fn. (l. Bugyiér).

184. *Kettőshalom* 261

A Baksi majortól DNy-ra $1\frac{3}{4}$ km-re fekvő erdőben két halom neve. Az erdő neve *Kettőshalmi erdő*, a szántóé mellette *Kettősdűlő*, a rajta átvezető út *Kettősi alé*.

1804: »a *Collibus Kettős dictis ad meridiem*«.

<fgr. er. alapszóból szárm. *kettő* számn. -s képzővel (SzófSz.) + *halom* fn. (l. Kiscsászárnéhalom).

185. *Kiskettőshalom* 301

A Tömörkényi majortól ÉK-re $\frac{1}{2}$ km-re.

Eredetéről *Kettőshalom*nál.

186. *Kettősszék* 262

Bakstól DNy-ra $1\frac{1}{4}$ km-re.

Az előtagról *Kettőshalom*nál, a *szék* utótagról Bezurszéknel.

187. **Kétszőlőkköze*

Helyét ma már nem lehet meghatározni.

1820: »egy másik darab-utakból álló a két szőlők közénél éppen az árok mellett«.
<fgr. er. két számn. (SzófSz.) + szőlő fn (l. Baksiszőlő) -k többesjellel
+ vszleg ugor er. köz fn. (SzófSz.) -e birt sz. raggal.

188. *Kigyóshát* 187

Az Ányási majortól ÉK-re $\frac{3}{4}$ km-re.

1844: »az ányási kertfzszéggel határos úgy nevezett kigyoháton«. 1846: »Kigyohát«.
<fgr. er. kigyó fn. (SzófSz.) -s mn. képzővel + hát fn. (l. Békáshát).

189. *Kinalj* 154

Az Ányási majortól K-re $\frac{1}{2}$ km-re.

A terület közelében lévő Kínos névről (l. ott) arra következtethetünk,
hogy a név 'Kínos alja' jelentésű elhomályosult összetétel.

Az előtagról Kínos alatt, az alj fn. fgr. er. (SzófSz.).

190. *Kínos* 18

Irmamajortól DK-re $\frac{1}{2}$ km-re a Tisza partja közelében lévő szántó.

1786: »az rét közt lévő kafzások úgy mind Kínos«. »Kínos nevezetű Kafzáló mely
az ár vizektől nagyon Nyomtatott«.

A név Háromszéken is ismeretes Alsókínos (1792) meg Felsőkínos (1809)
alakban (Bogáts i. m. 67). Az 1786-ból származó idézet szerint árvíz jár-
ta terület volt, így feltehető, hogy az árvizek miatt csalódott jobbágy
névadása, mint a szegedi tájon a Bánomkert vagy a mi területünkön
a Halesz, Hatrongyos nevek (l. ott).

<honfl. el. török er. kín fn. (SzófSz.) -s mn. képzővel.

191. *Kínoshát* 22

Irmamajortól közvetlenül K-re fekvő szántó.

Eredetéről Kínos alatt, a hát fn.-ről Békáshátnál.

192. *Kínospart* 19

Irmamajortól közvetlenül DK-re fekvő partos szántó.

Eredetéről Kínos alatt, a part fn.-ről Alsóányási partnál.

193. *Kisjánospálé* 49

A Sörkédi majortól ÉK-re $1\frac{1}{2}$ km-re.

A frn. a magyar személynévadásban gyakori vezeték- és keresztnév után
következő megkülönböztető apai keresztnév -é birtokjellel. Ezen a terü-
leten egyetlen ilyen adat.

194. *Kisnyak* 253

Sövényházától ÉNy-ra $3\frac{3}{4}$ km-re Kutyanak egy részének neve (l. ott).

Az elnevezés a föld alakjától származik.

<honfl. el. török er. kis mn. + isml. er. nyak fn. (SzófSz.).

195. *Kispusztai erdő* 159

Kistelektől K-re a Heffnertelep közelében lévő újabb telepítésű erdő.

A Zöldhalmi pusztából szakították ki földosztás útján, ezért régi neve
Kispusztá volt, az erdő telepítése után járult hozzá az erdő utótag (Ezt az
adatot Sutus Piroskának köszönhetem).

Az előtágról Kisnyaknál, a *puszta* fn. szláv er. (SzófSz.), ezen -i mn. képző van, az *erdő* fn.-ről Anyási nagygyerdőnél.

196. *Kisrét* 125

A Hantházi majortól ÉK-re 1 1/2 km-re.
Eredetéről Alsóanyási rétnél.

197. **Kisteleki rét*

Pontos helye ismeretlen, az idézet tanúsága szerint az anyási határban volt.

1825: az Anyási Határban helyezettett azon Darab Rétjének, melly *Kis Teleki Rétnék* nevezetetik«.

<isml. er. *telek* fn. (SzófSz.) 'a jószág nyári éjszakázásának és téli szálásának állandó helye, a földet megszálló állandó települése, földdarab' jelentésben (vö. Zoltay; Debreceni halmok, hegyek 5, Ethn. 65: 394 kk., Tálasi, Kiskunság népi állat. 110). A *rét* utótágról Alsóanyási rétnél.

198. *Kisteleki szőlők*

Ma Kistelek falunak a szegedi úttól K-re fekvő részének neve, de régen messze nyúlt Pusztaszer felé.

1850: »a' Mindszenti Urodalom Zeri pusztán *Kis teleki szőlők* mellett«.

<*Kistelek* falu neve -i mn. képzővel + *szőlő* fn. (l. Baksiszőlő) -k többesjellel.

199. *Kistisza* 197

Észak-déli irányban a Tisza jobb partján hatalmas kanyarokkal Baks alól Károlymajor környékéig nyúló vízér, ma már szabályozott vizesárok.

1121: »Praedicti vero Alparienses quasdam piscinas, quae in ipsorum terminis versus decursum Tizae ascendendo existunt, quarum nomina sunt haec: *Kustitza*« (Fejér CodDipl. II, 76). 1779: »a Barátok Fokán sokkal alább a *Kis Tisza* mentiben« (H. P. 241). 1831: »az anyási Komp járástul fogva a *Kífs Tifzáig*«. 1832: »az okör ér... egész a *Kis Tifzába* való bé folyásáig«. 1835: »a' *Kis Tifzának*... és a többi akár mely névvel nevezendő ezen rétbeli vizeknek«. 1836: »Balog kendere ugyan *Kis Tifzába* ázik vala«. »tapafztalta, hogy Balog István fia György az úgy nevezett *Kífs Tifzában* tapogatoval haláfcot«. 1843: »a *Kis Tiszának* délkeleti mentében«. 1848: »a *Kífs Tifzában* lévő fa Zsilipen alol«. 1850: »fakadások által származott vizeket nem csak a *kis Tiszában*, hanem minden avval összeköttetésben lévő fenékekben«.

200. *Kistiszai rét* 135

A Percsorai majortól ÉK-re 2 km-re a Kistisza nagy kanyarában.

1838: Ki adja a' fellyebb tífztelt Uraság az ő AllGyeövi Uradalmához tartozandó s úgy nevezett: *Kis Tifzai... rétteit*«. 1856: »Algyevi kerületben fekvő úgy nevezett *Kífs-Tifza* halafzati Réttet«.

A *rét* fn.-ről Alsóanyási rétnél.

201. **Kistiszántúli rét*

A Kistisza nyugati partja mentén elterülő egykori rétek neve volt.

1854: »*Kífstiszántuler Rét* Contract mit Anyáser Gärt«.

A *rét* fn.-ről az Alsóanyási rétnél.

202. *Kistiszatorok* 92, 99

A Percsorai majortól DK-re 3 km-re az eleven Tiszával közlekedő Kistisza beömlési helye, valamint ettől a majortól D-re 2 km-re a Dócitóhoz vezető egykori ér neve.

1835: »a' Hantházi Határig, hol ebbe a' Kis Tifza beléje szakad, és kis Tifza Toroknak neveztetik«. 1848: a Fa Zsiliptől egészen a Tifza torkában létező kő Zsilipig«. A torok utótag ugor er. (SzófSz.).

203. *Koczogati erdő 184

Az Ányási majortól É-ra $\frac{1}{2}$ km-re.

A névről egyetlen adat van egy egyébként megbízható 1934-ből való térképről. Az előtag eredete ismeretlen, az erdő fn.-ről Ányási nagyerdő alatt.

204. *Kolompárfok 137

Valahol Alsóányás területén a Kistiszának egyik foka volt (vö. még Szeremlei, Hmvehely tört. I, 16).

Az előtag bizonyára személynév, a fok fn.-ről Nádasaranyád fok alatt.

205. Korhányсарок 148

Az Ányási sziget ÉK-i sarka, a Holttizza nagy kanyarának ÉK-i fele.

A dülő nevét az Ányási szigettel átellenben, a Tisza bal partján, a mai árterület közelében a XV. században említett hajdani Korhány faluról kapta. Ennek birtoka a Tisza jobb partjára is átnyúlt a Kolompár fokig és a Hosszútóig ányási földre. A falu a török háborúk idején pusztult el, megmaradt lakosai meg Mártélyba olvadtak bele (Szeremlei i. m. II, 439). A falu nevét ma Korhány dülő őrzi a Tisza bal partján. A falu a Tisza jobb partján fekvő birtokával az átkelést meg a halászatot biztosította a maga számára. Ezt tapasztaltam az egykori Fark falunál is Tápától északra. Ennek az egykori falunak a Tisza jobb partján (ma szűk körben ismert Farkdülő helyén) a folyó bal partján is volt birtoka. Ennek az emléke a mai Farkirét (Részletesebben Inczei, A szegedi táj földrajzi neveiből. Szegedi Ped. Főisk. Évkönyve 1956/57. L. még Körtvélyes alatt is). Korhány falunak is a Tisza jobb partján lehetett birtoka a mai Korhányсарок területén, ez lehet az elnevezés alapja. De az is lehet, hogy a név Korhány faluhoz való közelségét jelöli csupán.

<besenyő er. korhány fn. A török nyelvekben 'erődítmény, sírdomb' a leggyakoribb jelentése (Györffy Gy. i. m. 477.) A сарок fn. isml. er. (SzófSz.).

206. Kovácsné halma 263

A Baksi majortól DNy-ra $4\frac{1}{2}$ km-re. 1861-ben Árpáddhalomnak nevezték el (H. P. 105).

<Kovács szn. -né képzővel + halom fn. (l. Kiscsászárnéhalom) -a birt. sz. raggal.

207. Kölesérhát 212

A Levelényi majortól ÉK-re. $1\frac{1}{2}$ km-re.

1831: »a' Tömörkényi Pufztárhoz tartozó úgy nevezett Köles érháti Uradalmi rétet«. 1834: »320... vontató Szénát... Kölesérhátból a' Mindszenti vagy Bakfi Majorhoz befognak vinni«. 1836: »Megengedi... hogy... Lovaiakat és ,,Szarvas Marhaikat az úgy nevezett Kölesérháti Uradalmi Rét(en)... legeltethessenek«. 1846: »Altal engedi... az úgy nevezett Köles ér háti Allodialis rétjét«.

A környéken egykor bizonyára meglévő Kölesérről nincsen adat.

<vszleg ugor er. köles fn. (SzófSz.) + ér fn. (l. Bugyiér) + hát fn. (l. Békáshát).

Dóctól K-re 5 km-re a Holttiszta nagy kanyara által alkotott sziget. Más néven *Petrősi sziget* vagy régen *Jobbszénahát* (l. ott).

Ezen a területen, tehát a Tisza jobb partján a név ma nem ismeretes. A Tisza bal partján a tatárjárás előtt a mai Petrősi szigettől ÉK-re a mai Holttiszta partján volt egy *Körtvélyes* nevű falu, amelynek az emlékét ott *Körtvélyes* (*Körtéjös*) dűlő őrzi. A *Körtvélyes* név tehát az egykori falut is jelöli a Tisza bal partján meg a jobb parton a faluval átel-lenben *Körtvélyes* dűlőt. Ezért van Mercator 1578. évi térképén a *Körtvélyes* név a Tisza jobb partján, de ez nem a falu emléke, hanem a faluhoz tartozó földet jelöli. Oláh Miklós 1536. évi földleírásában *Körtvélyes* a falut jelöli, és ezt helyezi a bal partra (Szamota István, Régi utazások Magyarországon 635., H. P. 96). Utóbbinál a névadó a falu, és nem kell a jobb parton Zalotayval (Várm. Szociogr. Csongrád m. I. 67) vadkörtefákat keresni. Ezek csak a balparti falu névadóiként jöhetnek számításba. Gyakori jelenség, hogy a falunak a vízen túl is volt birtoka (l. Korhány alatt is). A már említett *Fark* és *Korhány* falukon kívül a mai *Tápé* községnek birtoka a Tisza szemközti oldalán a *Tápairét*, és *Algyőnek* is van a Tisza bal partján birtoka, bár ez a névben nem mutatkozik. A faluk a vízen túl lévő birtokukkal a Tiszát is biztosították maguknak halászóvíznek meg átkelőhelynek.

Körtvélyes falun meg Körtvélyes dűlőn kívül az utóbbi területén volt a *Körtvélytő* vagy *Körtvélyes* halastó, amelynek partján Árpád hadai Anonymus szerint a csongrádi és csanyi földvárak megvétele után megpihentek. Anonymustól a XVII. századig gyakran említett *Körtvélytőt* (utoljára 1668 H. P. 198) ORTVAY (Vízr. I, 450) ZSILINSZKY (48), SZABÓ KÁROLY (Anon. kiad. II. Pest 1860. 54. 1, 2, 3. jz), SZEREMLEI (Hmvhely tört. I, 17) és PAIS is (SRH. I, 83; 3. jz.) a mai *Dóci tóval* azonosítja. A terület részletes megvizsgálása alapján valóban megerősíthetem ezt az egyeztetést. A *Dóci tó* hatalmas medre (l. a térképmellékletet) még most a Tisza szabályozása után is vízzel telik meg áradásos időben, és rajta régen még hajók is közlekedhettek (l. Dócitónál). De meg kell jegyez-nem, hogy Anonymus *Körtvélytója* nem azonos a *Körtvélyessel*, hanem az egykori Körtvélyes dűlő területén fekvő mai *Dócitó*, egykori *Körtvélytő* kapta nevét a *Körtvélyes* dűlőtől, ill. az egykori Körtvélyes falutól. Ennek partja valóban alkalmas volt a sereg pihenésére jó vizével és gazdag legelőjével.

A névre vonatkozó adatok Szabó Dénes, A dömösi ad. levél hely- és vízrajza című dolgozatában (38—39) találhatók.

<honfl. el. török er. *körtvély* fn. 'körte' -s képzős származéka (SzófSz., Bárczi, TihAl. 34, 104—5).

209. Kötörés, Kötörési szőlő, Kötörési major 109

A Percsorai majortól Ny-ra $\frac{1}{2}$ km-re fekvő magasabb partos szőlő és a Percsorai majortól ÉNy-ra $\frac{1}{2}$ km-re fekvő major neve.

1786: »Anyass Puszta... határozik... Nap Nyugotrúl Doczal, *Kötöréssel* és Puszta szerrel«. 1846: »ugyan ezen volt kertésznek dohány földjei a' *kötörési* gyöpös part szélén«. 1849: »a' *kötörési szőlők* alatt«. 1862: »Algyevi kerületben *Kötörésen*«.

A kifejtett köveket törték, dolgozták fel ezen a területen (l. Kővágói semlyék).

<fgr. er. *kő* fn. + bizl. er. *tör* ige (SzófSz.) -és képzős származéka. Változatán -i mn. képző van, a *szőlő* fn.-ről Bakszi szőlőnél, a *major* fn.-ről Ányási majornál.

210. **Kővágói semlyék*

Valahol Pusztaszer és Hantháza között volt, pontosabb helye ismeretlen. 1845: »Föltartja maganak a(z) ... Uraság a *kővágói semjékben* a kőfejtésnek akár mikori szabad használatát... ezen kőfejtéshez való szabad járást, és azon térseget, a hol a kövek találtaknak, és ösze rakatnak, a haszonbérloőknek ellenzeni nem lehet«.

A név eredetét világosan mutatja az idézet: ezen a helyen kőfejtés folyt; bizonyára az Alföldön olykor előforduló ún. prehisztorikus kövekre kell gondolnunk.

<fgr. er. *kő* fn. + ugor er. *vág* ige (SzófSz.) mn.-i igeneve -i mn. képzővel + *semlyék* fn. (l. Csúrisemlyék).

211. *Kővágói szőlő* 41

A Homoki majortól ÉK-re $1\frac{1}{2}$ km-re.

Az előtagról Kővágói semlyéknél, a *szőlő* fn.-ről Baksiszőlőnél.

212. *Kuksós* 103

Dóctól Ny-ra $3\frac{1}{2}$ km-re fekvő szikes, vízállásos terület.

Ezen a területen épült házsor neve *Kuksóssor*.

A *Kuksós* név ismert Erdélyben is. *Kuksónak* nevezik ott a sóbányák közelében az ingyen kapott sósvízből főzéssel nyert sót. A sócsempészek neve ugyanott *kuksós*. *Kuksónak* nevezték régen az Alföldön is a sziksót, meg *kuksósnak* a sziksóárusokat (Lehr. MNy. I: 384). Ezt a már kiveszett köznevet őrzi a mi földrajzi nevünk. A név előtagja bizonyára a német Koch(salz) fn., és az Alföldön is házaló sóárusok nyelvéből származik. Részletesebben más helyen.

213. *Kuksósszék* 104

Dóctól ÉNy-ra $3\frac{1}{2}$ km-re fekvő nagy szikes terület.

Az előtagról Kuksós alatt, a *szék* fn.-ről Bezurszéknél.

214. *Kútidülő* 72

A Károlymajortól DNy-ra $5\frac{1}{2}$ km-re.

1882: »*Kúti dülő*«.

<*Kúti* szn. + *dülő* fn. (l. Csárdadülő).

215. *Kutyabont* 236

Bakstól ÉK-re $1\frac{1}{2}$ km-re fekvő szántó és szőlő.

1880 k.: »*Kutya Bont*«.

A név ismert Szegedtől Ny-ra is a kissori iskolától DK-re $1\frac{1}{4}$ km-re. Az állattartás tréfas elnevezése. Az istállózó állattartás elterjedése után is még ridegen nevelt lovaknak már nem volt nagy értéke, így az ilyen méneseket gúnynévvel illették, *kutyabonti ménesnek* nevezték. A környéken *kutyabonti fajtának* nevezik ma is a sovány, szabadon nevelt sertéseket. A bizl. er. *kutya* fn. (SzófSz.) 'értéktelen' jelentésű (vö. *kutya-szilva* MTsz.). A *bont* utótag a német er. népi *bonta* változata, talán rövidült alakja.

216. *Kutyanyak* 253

Sövényházától ÉNy-ra $3\frac{3}{4}$ km-re fekvő hosszú, ritka település. Más néven *Újpusztaszer* meg *Kis-zer*. Részei *Öregnyak* meg *Kisnyak*. A századfordulón még nagyhirű volt a *Kutyanyaki csárda* kőházakra épített színnel. Néphagyomány: Nevét Kutyabonttól kapta, mert lakóinak egy része onnan telepedett át. Valószínűbbnek látszik, hogy neve a föld alakját jelöli.

< bizl. er. *kutya* fn. + isml. er. *nyak* fn. (SzófSz.).

217. *Levelény* 172

A Levelényi majortól D-re $\frac{3}{4}$ km-re fekvő szántó.

1835: »a' Mintzenti Uradalombeli Töltések, és Bakfi és Puzta Zeri Partok között fekvő réthben megmaradtott vizeknek és Tóknak, úgy mint... *Levelének* ... és a többi akár mely névvel nevezendő ezen réthbeli vizeknek *szabados Halászatját*«. 1846: »Baksrúl *Levelénre* vezető lénia úttul kezdve Morotva felé egy düllőben fekvő földjeiből«. 1852: »a' Baksról *Levelénre* vezető fasoros útra dülve egy testben«.

Levelény területét minden oldalról erek, fokok veszik körül, a Kistisza meg nagy kanyarával övezi. A dülő környéke mélyen fekszik, és áradásos időben a fakadó víz ma is könnyen elönti a vidéket. Ilyenkor sokáig áll rajta a víz, és nem terem benne semmi. Régen meg a Tisza szabályozása előtt egész tengerré vált a táj. Mikula József 79 éves Levelényi majori földműves szerint 1876-ban a major bejáráskapujánál 150 cm magasra állt a víz (l. a Bevezetést is).

A *Levelényről* szóló 1835-ből származó idézetben még az uradalom bérbeadott halászóvize, tava a mai szántóföld. Úgy látszik azonban, hogy egyes részeit szárazság idején abban az időben is szántották, mert az 1836-ból származó idézetben (l. *Levelényfenék*) árpavetés alá adja bérbe az uraság.

A fenti adatok alapján a frn.-et vízrajzi névnek kell tartanunk, eredetileg egy ingó láp neve volt ezen a vízjárta területen. A név alapszava azonos a *leveg~lebeg* ige alapszavával az ismeretes *lev~leb* hangfestő igenévszóval (vö. Pais MNy. 22: 349—50), akárcsak a *Lebő* névé a szegedi tájon (Inczeffi: Szegedi Ped. Főisk. Évk. 1955—56. 53—57). A *lev-*igenévszó tőhöz járult az -l deverbális főnévképző, mint a *lepel*, *fogoly* (R. *fogol*), *fonal* származékokon, vagy akár a *levél* (*levelet*) 'Blatt' főnévhez. Ugyanilyen névszói származék a régi *lebel* 'anhelitus, ausdünstung' (NySz.), ugyanazon tő változatának, a *leb-* és *lev-* hangfestő tövek származéka. A *leb-* és *lev-* azonos akusztikai hatású hangfestő tövek két változata egymás mellett élhetett, és egyaránt alkalmas volt újabb származékok képzésére. A *Levelény* végén az -ny kicsinyítő képző van, amely földrajzi neveinken gyakori. Ez a képző van meg a Levelényhez közeli, ma már ismeretlen *Gyümölcsény* erdő nevében (l. ott).

218. **Levelényfenék* 172

A Levelényi majortól D-re 1 km-re.

1836: »által enged a' Méltóságos Uraság... Árpa Vetés alá az úgy nevezet *Levelén fenékén* 20 Lántz... Földet«.

Az előtagról Levelény alatt, a *fenék* fn.-ről Hosszúfenéknél.

219. *Levelényfok* 207

A Levelényi majortól ÉNy-ra $\frac{1}{2}$ km-re.

1836: »által enged... a' harmados Búza Földeknél a' *Levelén fokontúl* a' Kífs Tízfánál mint egy 60 Lantz... Földet«. Az előtagról Levelény alatt, a *fok* fn.-ről Nádasaranyád fok alatt.

220. *Levelényhát* 173

A Levelényi majortól D-re $\frac{3}{4}$ km-re.

1832: »az Anyási Alodiális Pufztáján fekvő Uradalmi felső Rethet színt úgy *Levelén hatot*«. 1835: »*Levelén háton*«. 1839: »a' Levelénháti Major felé eső... székes földet«. 1844: »a *Leveleháti* majornál ment az Uraság... a cseléd... a *Leveleháton* maradt«. 1852: »a *Levele háti* eddigi tégláégetés közelében«. 1855: »Anyási pusztája *Levelénhatnak* nevezett részének«.

Az előtagról Levelény alatt, a *hát* fn.-ről Békáshátnál.

221. *Levelényi major*

Sövényházától EK-re $4\frac{1}{2}$ km-re.

Az előtagról Levelény alatt, a *major* fn.-ről Anyási majornál.

222. *Kislevelény* 207

A Levelényi majortól ÉNy-ra $\frac{1}{2}$ km-re.

Eredetéről Levelény alatt.

223. *Nagylevelény* 174

A Levelényi majortól DNy-ra $\frac{1}{2}$ km-re.

Eredetéről Levelény alatt.

224. *Lovaglóhát* 210

A Levelényi majortól ÉK-re 1 km-re.

A nagybirtok elnevezése, az uraság lovaglóhelye volt.

<ugor er. *ló* (SzófSz.) alapszó többszörösen továbbképzett igei származékának mn.-i igeneve + *hát* fn. (l. Békáshát).

225. **Lovaglótó* 209

Az Anyási majortól Ény-ra 3 km-re.

Egy 1934-ben készült térképről van róla adat.

Az előtagról Lovaglóhátnál, a *tó* fn.-ről Bogárczótónál.

226. **Lúcere*

Valahol a Tömörkényi major környékén volt, közelebbi helye ismeretlen.

1849: »Által engedi... a' *luczera* melletti szántó földjeiből 9 holdat«.

A fenti alak helyesen bizonyára *luczere*.

<szláv er. *lúc* fn. 'Picea excelsa' (Kniezsa, Szláv jöv. I. 1. 318—9; vö. Kniezsa, Erdély víznevei 22) + *ér* fn. (l. Bugyiér) -e birt. sz. raggal.

227. *Lucskos* 186

Az Anyási majortól É-ra 1 km-re.

<hangutánzó er. *lucskos* mn. (SzófSz.).

228. *Kislucskos, Kislucskosrét* 211

Az Anyási majortól ÉNy-ra $2\frac{1}{4}$ km-re. Áradásos időben vízjárta rét.

Eredetéről Lucskos alatt, a *rét* fn.-ről Alsóányási rétnél.

229. *Nagylucskos, Nagylucskosrét* 183

Az Ányási majortól ÉK-re $3\frac{1}{4}$ km-re. Vízjárta rét.
Eredetéről Lucskos alatt.

230. *Ludvári sarok* 27

Irmamajortól ÉK-re $2\frac{1}{2}$ km-re a Tisza nagy kanyara a Ludvár dűlőben és vele átellenben a Tisza jobb oldalának régi éles szöge.

Az előtag tréfás frn., a *sarok* utótag a Tisza éles kanyarára utal.

<fgr. er. *lúd* fn. (NyH. 7) -i képzővel + isml. er. *sarok* fn. (SzófSz.).

231. *Lukashalom* 271

Újmajortól ÉK-re 1 km-re fekvő kis kiemelkedés. Szántó meg gyümölcsös.

1804: »Udum Pascuum penes *Lyukas Halom*«. 1836: »az *Lyukas halomnál* lévő Kukoritzát... valaki egy kifs darabon meg étette«. 1849: »Tömörkényen a *lukashalomi* táblába«. 1859: »*Lukas halomnál* 50 holdat ... által adja«.

<fgr. er. *lyuk* fn. (SzófSz.) nyj.-i *luk* alakja -s mn. képzővel + *halom* fn. (l. Kiscsászárnéhalom).

232. *Madaritava, Madarika* 245

Baktól É-ra $3\frac{1}{4}$ km-re. Régen vízállás volt, ma szántó.

1866: »A Mindfzenti uradalom *Madarikát*... általadja«.

<*Madari* szn. Ez ma is ismert a vidéken. A *tó* fn. (l. Bogárzótó) -a birt. sz. raggal van ellátva. Változatán -ka kicsinyítő képző van. SZABÓ T, ATTILA rendszerezésében (MNnyv. II, 90) csak keresztnéveket sorol fel ilyen képzővel, kicsinyítőképzős családinév ritka frn.-ként. A szegedi tájon is akad ilyen kettő: *Jámborka, Halászka*.

233. *Majorsági földek*

Általában a volt uradalmi majorok körül elterülő földek neve.

A *major* előtag (l. Ányási major) -ság és -i képzővel, a *föld* fn. (l. Fehérföldes) -k többesjellel van ellátva.

234. *Máksor, Mákfalu* 159

Kistelektől K-re fekvő szántó és település.

A név onnan származik, hogy az uradalomból ezen a területen kiosztott földek gazdáit arra kötelezték, hogy az uradalom számára egy hold mákot harmadából megkapáljanak. (Ezt az adatot Sutus Piroskának köszönhetem).

<valamely szláv nyelvből szárm. *mák* fn: (Kniezsa, Szláv jöv. I. 1. 323) + talán fgr. er. *sor* fn. + ugor er. *töböl* szárm. *falu* fn. (SzófSz.).

235. *Malomoldal* 88

Dóctól Ny-ra 3 km-re. Helyén egy szélmalom volt.

<vszleg ófr. er. *malom* fn. + isml. er. *oldal* fn. (SzófSz.).

236. **Malom szigetje*

Helye ismeretlen.

1804: »*Malom Szigetje*«.

Az előtagról Malomoldalnál, a *sziget* fn.-ről Ányásiszigetnél.

237. **Malomtó, *Kismalomtó* 20

Irmamajortól DK-re 1 km-re a Tiszatöltés mellett. Egy mélyedés mutatja a helyét, ma szántó. Az első világháború előtt még ismert név volt. Az előtágról Malomoldalnál, a tó fn.-ről Bogárzótónál.

238. Marászta, Nagymarásztafenék 17

Irmamajortól DK-re 1 km-re a Gyevifok torkolatánál.

1786: Baktó és Morászta nevezetű Nád, Gyükény(!) és Káka termő rét«. 1853: »a Gyevifoknak bal partján esendő Rétségből azon rész, a mely mindjárt a torkolatnál kezdendő Nagy Marásztafenék és fok között egészen a fokban jelenleg álló rekesztig terjed«.

A név ma már igen szűk körben ismeretes, csak az öregek emlékeznek rá. Valamilyen romlott alaknak gondolhatnánk (marázsa-hálóból), azonban a frn. a levéltári iratokból kétszer is előkerült ebben az alakban (l. fenn), sőt köznévként is ráakadtam 1853-ból: »A' Gyevi foki halászatért a' nagyobb víz áradásokkal gyakorolható, Weisz, Morászta, és szigony mellesleges halászatokkal együtt 1420 pengő forintra alkudva« (egy bérleti szerződésből). Ugyanabból az évből származó más bérleti szerződésben a *marászaháló* neve is előkerült: »ezen réti térségen nagyobb árvizek alkalmával a' Veiszszel, Méttel, és Marászával, avagy szigonnyal véghez vihető halfogási modok is megengedtetnek«. Ez az adat igazolja, hogy nem ennek romlott változatával van dolgunk. Így arra gondolunk, hogy egy halászóeszköz, hálófajta nevét őrzi a földrajzi név, amilyen a mi területünkön még a *Kecehalom*. Szakirodalmunkban a név nyomára nem tudtam rábukkanni. A Nyr. V. kötetében (521. és innen a MTsz.-ban) egy közlemény szerint a Dráva mellékén *marasztó* a neve egy nagyszemű hálónak, amelybe a nagyobb hal magát belekeveri. Talán arra gondolhatnánk, hogy az eredetibb *marászta* alaknak téves (magyarított) formája a közölt *marasztó*.

A név bizonyára a német *Morast* 'iszap'-ból származik. A végén lévő -a járulékhangnak fogható fel, mint a szláv er. *parázsa*, a német er. *bonta*, *fáklya*, *gléda*, *hajdina*, *kurta*, *rása*, *saroglya* és más szavunkban lévő szóvégi -a hang (Beke, Boglya és társai Nyr. 58: 78 kk.).

239. Máriatelep, Máriaszék 239

Bakstól ÉNy-ra 2 1/2 km-re.

1835: »a mely föld az *Máriás székére* Düll«. 1836: »Szunyi Mihály oreg Atyánkrul maradott az édes Atyánkra ... 2/8 sefsio Urbáriális szánto föld az *Máriás széke* dül-lejében öfs képpen«.

<*Mária* keresztnév, az idézetekben -s képzővel + *telep* fn. (l. Heffner-telep), a *szék* fn.-ről Bezurszéknel.

240. Mártélysarok 143

Az Ányási szigetet körülvevő Holttiszsa DK-i sarka.

Nevét a közeli Mártélyról, egykori középkori halászfaluról kapta, mert annak közelében fekszik.

Az előtag a Szent István korában már meglévő *Szent Adrián mártír*, *Adorján mártír* nevű egykori árpádkori falunak, azaz a zalavári bencés apátság védőszentjének nevéből rövidült. A faluról szóló adatok:

1024: »praedium *Szent Adrian martyr* vocatum« (CodDipl. I, 310). 1335: »*Adryan martir*« (Csánki I, 678). 1360: »*Aduryanmartir*« (uo.). 1439: »*Adryanmarthel*, *Adryan-martir*« (uo.). 1624–1633: »*Dorf Mártel*« (Fekete, Die Siyāqat-Schrift I, 614).

Ez a név rövidült Mártélylá (Zs. I, 47, 90, 121; Szeremlei, Hmvhely tört.

I, 16; Széll M., Dolgozatok a szegedi egyetem Régészeti Int. XVI. 1. 170). A török hódoltság idején pusztult el, de újraterlepítették. A *sarok* fn. isml. er.

241. *Masatava* 228

Bakstól K-re 4 km-re.

< *Masa* szn. + *tó* fn. (l. Bogárzótó) -a birt. sz. raggal.

242. *Ménesjárás, Cifragulya-járás* 252

Sövényházától ÉNy-ra 2 km-re.

< isml. er. *mén.* fn. -s képzős származéka + isml. er. *jár* ige (SzófSz.) -ás képzős származéka 'legelő' jelentésben (l. Cifragulya-járás).

243. *Mónusnéhalom* 120

A Hantházi majortól ÉNy-ra 1 1/4 km-re fekvő domborulat az erdőben.

< *Mónus* szn. -né képzővel + *halom* fn. (l. Kiscsászárnéhalom).

244. *Mónusnéoldal; Mónusnéódal* 120

A Hantházi majortól ÉNy-ra 1 1/4 km-re fekvő erdő.

Az előtagról Mónusné alatt, az *oldal* fn.-ről Malomoldalnál.

245. *Mónusszék* 121

A Hantházi majortól ÉNy-ra 1 1/2 km-re.

Hornyik (P. 95) *Kis-mónosszék* és *Nagy-mónosszék* részek neveit közli.

< *Mónus* szn. + *szék* fn. (l. Bezurszék).

246. *Morotva* 223, 229

A Morotvák együttes neve (l. lenn). Vízállásos terület, rajta nádat termelnek, a vizét halásszák. Egyes helyein szántó is található.

1344: »piscinam ecclesie nostre *Moruthwa* vocatam iuxta Ticiam existentem« (AnjOkmt. IV, 412). 1850: »esőzések, avagy fakadások által származott vizeket... az úgynevezett *Morotvát ide értvén*«. 1859: » *Morotva* közt 14 holdját«.

Egy 1092-ből keltezett hamis oklevélben, amelynek keltezési idejét Erdélyi 1389 tájára teszi (PRT. X, 434), és PAIS is régi keletűnek tart (MNY. 28: 246) előfordul az *Ányás*, a *Morotva* és a *Péterréve* földrajzi név: »Villa *Peterreue* iuxta Tyzam cum hac villa, *Anyas*, cum appendiciis suis«; »Villa *Mortua* similiter iuxta Tyzam, quam vulgo *Morotua* nominant, cum lacu *Mortua* (?)« (PRT. X, 494). ERDÉLYI munkájában más korból származó oklevél adatára is támaszkodva (1256: ÁrpÚjOkmt. VII, 429; Csánki I, 697) a *Morotva* nevet a Tisza bal partjára, a »*Harangos-Aranka*« folyó torkolatához helyezi, a *Péterréve* helyet pedig a Tisza jobb partjára, az említett folyó torkolatától délebbre helyezi (PRT. X, 433 és uo. 243. térkép). ERDÉLYINEK *Ányás* helyére vonatkozó megállapítását PAIS bizonytalanoknak tartja (MNY. 28: 246), és a Szegedtől ÉK-re fekvő Ányáspusztával (ma Ányás) való azonosítását említi lehetőségként. PAIS helymeghatározását támogatja az a körülmény is, hogy a Szeged körüli Ányás az Árpád-korban többször szerepel az oklevelekben (l. Ányás idézeteit). ERDÉLYINEK az ? 1092-ből származó Morotvára vonatkozó megállapítása annak helye tekintetében bizonytalanoknak látszik, hiszen az oklevél Ányással együtt említi, ezért inkább a ma is széles körben ismert, Szegedtől É-ra fekvő Morotvára (l. még a *Görbemorotva*,

Keskenymorotva, Szélesmorotva, Morotvahát, Morotvazug neveket) kell gondolnunk. A Morotvák ma is jelentős területet foglalnak el, a Tisza szabályozása előtt még nagyobb jelentőségük lehetett.
<szláv er. *morotva* fn. (Kniezsa, Szláv jöv. I. 1. 343) 'halastó, vizenyős, mocsaras rét' jelentésben.

247. *Görbemorotva* 223

Bakstól K-re 2 km-re. Más nevén *Szigeti tábla*.

<szláv er. *görbe* mn. (Kniezsa, Szláv jöv. I. 1. 201) + *morotva* fn. (l. ott).

248. *Keskenymorotva* 229

Bakstól ÉK-re $2\frac{3}{4}$ km-re. A Morotvák közül ez ma nagyobb vizű, nádas terület.

1828: »*Keskeny Morotvát*«. 1835: »*keskeny Morotvának*... Haláztatját«.

<isml. er. *keskeny* mn. (SzófSz.) + *morotva* fn. (l. ott).

249. *Szélesmorotva* 229

Bakstól ÉK-re $2\frac{3}{4}$ km-re.

1828: »*Széles*... *Morotvát*«. 1835: »a' *széles*... *Morotvának*... Haláztatját«.

<ugor er. alapszóból származó *széles* mn. (SzófSz.) + *morotva* fn. (l. ott).

250. *Morotvahát* 237

Bakstól ÉK-re 2 km-re fekvő szántó.

1865: »A mindszeinti-uradalom Dilitoron *Morotva háton*«.

Az előtagról Morotvánál, a *hát* fn.-ről Békáshátnál.

251. *Morotvazug* 222

Bakstól DK-re $2\frac{1}{2}$ km-re.

Az előtagról Morotvánál, a *zug* fn. ugor er. (SzófSz.).

252. *Műrét* 227

Bakstól DK-re $3\frac{1}{2}$ km-re fekvő rét.

Neve onnan származik, hogy az uradalom 1891—93-ban létesített szivattyúteleppel öntöztette a rétet, takarmányt termelt rajta. Előtte az öregek szerint nád meg fűzfásuhé volt rajta, legelőnek, ménésjárásnak használták.

<vszleg fgr. er. *mű* fn. + *rét* fn. (l. Alsóányási rét).

253. *Nádastó*

1. A Homoki majortól É-ra $\frac{1}{2}$ km-re fekvő nádas, szikes vízállás. 40

2. Bakstól DK-re $3\frac{1}{2}$ km-re. 226

1747: »*Nádas tó*«. 1786: »*Nádas Tő* Nevezetű víz álásos föld«. 1846: »az ő homoki pufztájában fekvő *Nádas tó(t)*, nevűzerént azon oldalon a mely Vörös Csárda felé esik«. 1857: »Algyevi kerületben fekvő Homoki pusztáján úgynevezett *Nádas tói*... Széksóseprés«.

<bizl. er. *nád* fn. (SzófSz.) -s képzővel + *tó* fn. (l. Bogárzótó).

254. *Kisnádas* 226

Bakstól DK-re $3\frac{1}{2}$ km-re fekvő vízállás.

1834: »*Kis-... Nádas Tó*«.

Eredetéről Nádastónál.

255. *Nagynádas* 226

Bakstól DK-re $3\frac{1}{2}$ km-re fekvő vízállás.

1834: »*Nagy Nádas Tó*«.

Eredetéről Nádasónál.

256. *Nádasói csatorna* 42

A Homoki majortól É-ra a Nádasóból NyK-i irányban vezető csatorna.

A. Nádasó vizét vezeti a Tiszába. Az előtagról Nádasónál, ezen -i mn. képző van, a *csatorna* fn.-ről Aranyati csatornánál.

257. *Nádasói rét* 212

Az Ányási majortól ÉNy-ra $2\frac{1}{2}$ km-re.

Az előtagról Nádasónál, ezen -i mn. képző van. A *rét* fn.-ről Alsóányási rétnél.

258. **Nagydomb*

Helyét nem lehet megállapítani. Egyetlen adat róla egy 1919-ből való levéltári iratból származik.

< vszleg ugor er. *domb* fn. (SzófSz.)

259. *Nagyérköze* 85

A Károlymajortól ÉK-re $\frac{1}{2}$ km-re fekvő szántó.

A névadó Nagyérről nincsen adatunk.

Az *ér* fn.-ről Bugyiérről, az utótag az ugor (?fgr.) er *köz* fn. (SzófSz.) -e birt. sz. raggal.

260. *Nagyérerdő* 85

Károlymajortól ÉK-re $\frac{1}{2}$ km-re.

Az előtagról Nagyérről, az *erdő* fn.-ről Ányási nagyerdőnél.

261. **Nagy Ignác széke*

Helyét nem lehet megállapítani. Egyetlen adat róla egy 1919-ből való levéltári iratból származik.

A két előtag szn, a *szék* fn. (l. Bezurszék) -e birt. sz. raggal van ellátva.

262. **Nagykelepce* 86

Károlymajortól ÉK-re $1\frac{1}{4}$ km-re.

Egy adatunk van róla egy 1934-ből való térképről.

< *nagy* mn. (l. Nagyszék) + szláv er. *kelepce* fn. (Kniezsa, Szláv jöv. I. 1. 261).

263. *Nagypalé* 274

Újmajortól ÉK-re $3\frac{1}{2}$ km-re.

1829: »az uradalmi allodialis rétből haszonvételre kapják *Nagy-Palét*«. 1851: »*Nagy-palé*... nevezetű vízjárta rétek«. »a víz aradásoknak kitéve lévő *Nagypalé*... nevezett alatt ösméretes réti részek«. 1854: »Általenged... haszonbérbe öreg Nagy Józsefnek... *nagypalé* vízjárta rétekből«.

A frn. bizonyára a *nagy* köznév + szláv er. *palé* 'vizenyős völgy' (Kniezsa, Szláv jöv. I, 1, 375). A közeli Hódmezővásárhely határában, attól 4,5 km-re ismeretes egy *Solt-Palé* frn. (Hsnt. 1952).

264. *Nagyszeg* 5

Az algyői állomástól É-ra 2 km-re a Tisza jobb partján, annak nagy kanyaránál, kiszögellésénél lévő szántó.

<fgr. er. *szög* fn. 'ék, sarok, kiszögellés, clavus' (Bárczi, TihAl. 27).

265. **Nagyvári sarok*

Helyét nem lehet megállapítani. Róla egyetlen adat egy 1919-ből származó levéltári iratból való.

A *vár* iráni er. (SzófSz.), ezen -i mn. képző van, a sarok fn.-ről Mártély-saroknál.

266. *Nasztá* 234

A Mindszenttől Baksra vezető úttól É-ra, Paptava mellett.

1834: »A' nevezett... Zselléreknek nem engedtetik meg sem a' Nádnak sem a' Gyékénynek levágása... feltartván az Uraság számára az egész *Násztá*«.

A *Násztá* alak íráshiba, mert a mai népnyelv csak *Nasztának* ismeri.

Eredete ismeretlen.

267. **Nohakúti semlyék* 161

Sövényháza falutól Ny-ra 1 ³/₄ km-re.

Egyetlen adat róla egy 1934-ből való, egyébként megbízható térképről származik. A név előtagjának alakja bizonytalan. A *kút* fn.-ről Csordakútnál, a *semlyék* fn.-ről Csúrisemlyéknél.

268. *Nyolcvanlángos* 300

A Tömörkényi majortól DNy-ra 1 ¹/₄ km-re.

<fgr. er. *nyolcvan* számn. + déliszláv er. *láng* fn. (SzófSz.) -s képzős származéka.

269. *Orom, Oromidülő* 13

Sándorfalvától K-re 3 km-re.

Öreg emberek szerint a név régi alakja *Orom* volt, ma azonban már csak az *Oromidülő* név hallható. Ez az újabb alak úgy keletkezett, hogy a telekkönyv bevezetésekor a népi nevekhez (ebből -i képzővel alkotott mn.-i alakhoz) hozzátették a *dülő* utótagot.

<fgr. er. *töböl* szárm. *orom* fn. 'hosszúkas hegyhát, dombhát, földhát' jelentésben (Mészöly ÓmSzöv. 94). -i mn. képzővel + *dülő* fn. (l. Csárda-dülő).

270. *Legrégibbosztás*

1. Újmajortól DNy-ra 2 ³/₄ km-re. 285

2. Újmajortól Ny-ra 3 ¹/₄ km-re. 295

Osztás általában a kiosztott, parcellázott földek, házhelyek neve, így az 1945 után kiosztott födeké is.

<fgr. er. *töböl* szárm. *oszt* ige (SzófSz.) -ás képzős származéka.

271. *Legújabbosztás* 284

Bakstól Ny-ra 7 ¹/₂ km-re.

Eredetéről Legrégibbosztásnál.

272. *Újabbosztás* 291
Újmajortól Ny-ra 5 1/2 km-re.
Eredetéről Legrégibbosztás alatt.

273. *Ökörér, *Ökörhalom* 180
A Levelényi majortól DK-re 1 3/4 km-re az egykori ér mélyedése és mellette egy kis domborulat neve.
Úgy látszik, hogy az 1279. körüli időből (Fejér 1280) származó oklevélben Ányás után említett *Ökörhalom* ezen a területen volt, és a mai *Ökörér* környékére helyezem:
»Item reliquisset eidem Ecclesie possessionem suam, quam habet ultra Tisciam nomine Ykurholm cum omnibus pertinencijs suis« (ÁrpÚjOkmt. IX, 265) és »Ykorholm« (Fejér CodDipl. V/III, 59). 1832: »annak határja légyen egy igyenes... az *Ökör ér*nek kezdetéig, és innét az *ökör ér* Maga, egéjz a Kis Tifzába való befolyásig«. 1839: »a Gyepfarki linea az *ökör ér* kezdetéig tovább az *Ökör ér* mentén». <honfl. el csuvasos török er. *ökör* fn. (SzófSz.). Az *ér* fn.-ről Bugyiérnél, a *halom* fn.-ről Kiscsászárnéhalomnál.

274. *Ökörjárás* 165
A Pusztaszeri majortól DK-re 1 km-re az út mentén. 1938-ban erdőt telepítettek rá, addig legelő volt.
Az előtagról *Ökörérnél*, a *járás* fn.-ről Cifragulya-járásnál.

275. *Ötháza* 25
Irmamajortól ÉK-ra 2 km-re fekvő szántó.
Az elnevezés alapja a majorság jószágtartó telepe mellé a jószágokat gondozó uradalmi cselédek számára épített egykori 5 lakóház volt. (Ezt az adatot Sutus Piroskának köszönhetem.)
<fgr. er. öt számn. + fgr. er. ház fn. (SzófSz.) -a birt. sz. raggal.

276. *Padokszék, Székpadok* 12
Sándorfalvától K-re 2 1/2 km-re fekvő kopár szikes legelő.
1786: »*Szék padok*, Uraság Legelő Mezője«.
<szláv er. *pad* fn. (SzófSz.) 'hosszúkás földemelkedés' (vö. Benkő, Nyárádmente 23) -k többesjellel + *szék* fn. (l. Bezurszék).

277. *Papdülő* 30
Kapcsazéktól É-ra a szegedi határ mentén hosszan elnyúló szántó.
1882: »*Pap dülő*«.
Az előtag nem személynév, mert itt volt az öreg emberek szerint a plébánosnak meg a kántornak kijelölt földje.
<szláv er. *pap* fn. (SzófSz.) + *dülő* fn. (l. Csárdadülő).

278. *Paperdő* 188
Az Ányási majortól ÉK-ra 1 1/4 km-re a Tisza nagy kanyarában.
1835: »ki adta Arendában... az úgy nevezett *Pap Erdei Rétet*, mely a' Káposzta Földektől ki marad«. 1846: »a' mentő töltések vonalán egész a *Pap erdejéig*«.
<*Pap* szn. + *erdő* fn. (l. Ányási nagyerdő). Az egyik idézet birtokszaván birt. sz. rag van.

279. **Pappszölő*
Helyét nem lehet megállapítani.

1837: »a Mindszenti részen lévő úgy nevezett *Pap Szőlőt*«. *<Pap szn. + szőlő fn. (l. Baksiszőlő).*

280. *Paptava* 232

Bakstól ÉK-re $4\frac{1}{2}$ km-re a Tisza partján lévő szántó, egykori vízállás. *<Pap szn. + tó fn. (l. Bogárzótó) -a birt. sz. raggal.*

281. *Paptavahát* 232

Bakstól ÉK-re $4\frac{1}{4}$ km-re a Tisza partján lévő dombos terület.

1865: »a mindszenti-uradalom *Paptavaháton*«.

<Pap szn. + tó fn. (l. Bogárzótó) -a birt. sz. raggal + hát fn. (l. Békáshát).

282. *Paptavi csatorna* 230

Bakstól K-re $4\frac{1}{2}$ km-re lévő csatorna.

<Pap szn. + tó fn. (l. Bogárzótó) -i mn. képzővel + csatorna fn. (Nádastói csatorna).

283. **Kispemetes*

Pusztaszer környékén volt, közelebbi helye ismeretlen.

1804: »A Colliculo Kis *Pemetes* ad ortum«.

<szláv er. pemete fn. 'kukorica fedőleveléből kötött csutak bot végére. kötvé, amellyel a kemencét tisztítják, tűzlocsoló pamacs' (Kniezsa, Szláv jöv. I. 1. 412).

284. *Percsora; Përcsona* 110

A Percsorai major környéke.

1835: » Szegedről kifelé menetelémkor kotsin az úton egy Sövény házi embert feleségivel fölvéve... oda érkezet *Pertsonán* Lakos Pataki Mihály az békélésre«.

1846: »az úgy nevezett *Percsorai* nagy Töltéstől a mint az a *Percsorai* partokhoz ragasztva volna... magafsabb *Percsorai* pufztának *szakadatlan* partos részei«. 1847: »az... *Aligyeői* kerülethez tartozandó *Percsorai* kijáratott Rétből«. 1852: »a'... *Percsorai* Puztának ...szélei«. 1855: »a' harmasi töltésen levő keresztől kezdve egész a' *Percsorai* töltés végéig«.

A név eredete ismeretlen, talán szláv személynév, a mai népnyelvi *Përcsorna* alak (l. az 1835-ből származó idézetet is) disszimiláció útján keletkezett.

285. *Kispercsora; Kispërcsona* 113

A Percsorai majortól ÉK-re $2\frac{1}{2}$ km-re.

Eredetéről Percsora alatt.

286. *Nagypercsora; Nagypërcsona*

A Percsorai majortól D-re fekvő nagyobb terület neve.

1846: »által engedi az úgy nevezett *Nagy Percsorát*«. 1852: »*nagy Percsorát*, mely rész valamivel magasabban fekszik«.

Eredetéről Percsora alatt.

287. *Alsópercsora; Alsópërcsona* 112

A Percsonai majortól ÉK-re $1\frac{3}{4}$ km-re.

Eredetéről Percsora alatt.

288. *Pörjés* 279

Bakstól Ny-ra 5 1/2 km-re.

A név valamilyen égés emlékét őrzi.

<szláv er. *perje* fn. (Kniezsa, Szláv jöv. I. 1., 417) nyj-i alakja -s mn. képzővel.

289. *Petres; Petrös* 96

Dóctól K-re 4 km-re az Új-Tisza partján lévő olykor vízjárta szántó. A körülötte elterülő szántók, kaszálók összefoglaló neve *Sövényházi rét*. Ezen a helyen a part védelme céljából még a múlt században gát állott, a *Petrös gátja*. Ezt szakította át 1879-ben a Szegedre zúduló árvíz. Puszta személynév.

290. *Petressíkja, Petrössíkja* 93

Dóctól K-re 1 1/2 km-re.

<*Petres* szn. + szék fn. (l. Ilonasik) -ja birt. sz. raggal.

291. *Petressziget; Petrös(i)sziget* 97

Dóctól K-re a Holttiszsa kanyara által alkotott sziget.

<*Petres* szn., esetleg -i mn. képzővel + *sziget* fn. (l. Ányási sziget).

292. *Pitricsom* 106

A Hantházi majortól DNy-ra 1 1/4 km-re elterülő gyér település.

Eredete ismeretlen.

293. *Pucor* 35

Az Irmamajortól ÉNy-ra 1/2 km-re lévő csatorna. Az Ergeteget a Vártóval köti össze. Régebbi neve *Ergetegi csatorna* volt (l. Ergeteg).

<szláv er. *pucor* 'gyomor' (Nyr. 43: 17) még 'disznóhólyag'.

294. *Pusztaszer; Pusztaszër, Pusztaször, Szëri puszta, Szër, Ször*
Sövényházától DK-re 3/4 km-re fekvő gyér település meg szántó.

1147—1152 k.: »hungarij fecundum fuum idioma nominauerunt *scerij* eo quod ibi ordinatum fuit totum negotium regni« (OMOl. 42. Anony. 49). 1233: »*ecclesia de Zer*« (Fejér CodDipl. III/II. 319, 322). 1256: »*Excepta parte Monasterii suo Descer in qua locus est suae curiae*« (Fejér CodDipl. IV/III. 318; Uo. IV/II. 377). 1274: »*cum omnibus pertinentiis suis excepta parte monasterii sui de Zeer, in qua locus esset suae curiae*« (Fejér CodDipl. VII/II. 32). 1283: »*monasterium Zeer existentis*« (Hazai Okmt. II/359; uo. VI, 288; H. P. 49; Fejér CodDipl. IV/II. 24). 1306: »*Ladislao filio ysep et Stephano filio Alexandri de Zer de genere Bor*« (AnjOkmt. I, 108). 1344: »*piscinam ecclesie... dedimus... magistratis Posa de Zeer*« (AnjOkmt. IV, 412). 1389: »*nobilis de Zer nostris fidelibus, firmis damus regalibus sub preceptis... in prefata villa Zer nuncupata*« (Gyárfás, A jász-kúnok tört. III, 510; Hornyik, Kecskemét tört. I, 198). 1415: »*Petrum, filium Possae de Zer*« (Fejér CodDipl. X/V. 609). 1418: »*Magister Petrus, filius Possae, de Zeer*« (Fejér CodDipl. X/VI, 158). 1423: »*Zeer, Zer*« (Csánki I, 678). 1467, 1471: »*Opp. Zeer*« (Csánki I, 678, H. P. 115). 1471: »*ac medietatis oppidj Zeer... Stephani filij pose de Zeer*« (Pesti, Krassó vm. tört. III. 428). 1488: »*Zeer... in Chongradiensi*« (H. P. 116). 1517: »*in Possessionibus Zer... vocatis*« (H. P. 118). 1547: »*in Possessionibus... Zer... vocatis*« (H. P. 125). 1549: »*Zeer*« (H. P. 128). 1559: »*totalem possessionem Zer*« (H. P. 129); »*totale Possessione Zer*« (H. P. 130). 1560: »*Zer*« (H. P. 137). 1561: »*Zer*« (H. P. 138). 1564: »*Zer*« (H. P. 138). 1571: »*in Villa Zeör vocata*« (H. P. 138). 1574: »*in Possessione Szer vocata, in Cotto Csongradiensi existente*« (H. P. 139). 1590: »*Zer in Chongradiensi*« (H. P. 141). »*Győ et Zer in Csongradiensi*« (H. P. 142). 1611: »*Szeren*« (H. P. 143). 1631: »*Szer*« (H. P. 144). 1637: »*Pusztaször*« (H. P. 146). 1640: »*in Praedio Zér*« (H. P. 152). 1641: »*attestationes... non de praedio Zer, sed de Pusztaszer sonarent*«

(H. P. 160); »Praedii Zér« (H. P. 155). 1642: »Zér nevű Praediumot... Zér pusztának jóvedelmét« (H. P. 162—3); »valami Zer neveő Pusztá Teleket Csongrád Vármegyében valót... mely Pusztá az minta régi Levelekből megtetszik Zerne neveztetet, de hihető, hogy pusztaságára nézve most Pusztaszernek hivatatik« (H. P. 164). 1643: »Zér« (H. P. 168). 1648: »Zér nevű Praediumot« (H. P. 171). 1649: »Az mely Falu helyek pedig még Puszták, úgy mint... Pusztá Szer avagy Szér« (H. P. 176). 1654: »a pusztaszeri pusztának... harmadrészét... zálogba adja« (H. P. 180). 1656: »Csongrád Vármegyében levő Pusztaszeri nevű Pusztabeli portiomat« (H. P. 186); »olim populcsa, jam, vero deserta Possessiones scilicet et Praedia... Szer« (H. P. 183). 1657: »Szer... in Csongradiensi« (H. P. 192). 1664: »Pusztá Szeri... Jóságokat« (H. P. 194). 1669: »Pusztaszer« (H. P. 201). 1671: »Pusztaszeri pusztában« (H. P. 205). 1674: »Pusztaszeri ősi portioit« (H. P. 205). 1677: »Pusztaszer nevű Praediumbeli Rész Jóságunkat« (H. P. 208). 1679: »Pusztaszeri részünket, kérte« (H. P. 209). 1680: »Pusztaszeri... Portionkat elzálogosították vala« (H. P. 210). 1682: »Pusztaszört... örök áron Hatvan Tallérokön... (eladom)« (H. P. 212). 1686: »Pusztaszeriensem... praedialem portionem suam« (H. P. 214). 1703: »Pusztaszer« (H. P. 220). 1720: »Pusztaszer« (H. P. 221). 1720 k.: »más része pediglen Pusztá Szörhöz való« 1721: »Pusztaszer« (H. P. 221). 1725: »Pusztaszer« (H. P. 224); »medietatem Praedii Zér, nunc Pusztaszer nominati« (H. P. 223). 1726: »Pusztaszer« (H. P. 225). 1728: »Pusztá-Zer nevű Praediumát« (H. P. 226). 1733: »Pusztaszer, quod antea simpliciter Zer nuncupabatur« (H. P. 228). 1734: »Pusztaszer« (H. P. 232). 1755: »Pusztaszer« (H. P. 232). 1764: »Pusztá-Szer nevezetű örökös pusztát« (H. P. 233). 1765: »Szer másképp Pusztaszer... pusztákat nagy áron eladván« (H. P. 236). 1786: »Eczakáru Pusztá szeri, és Anyási Pusztákkal utközik meg« 1843: a Zeri Pusztához tartozandó... reszeket«. 1845: »az Allgyői Zeri pusztát... a zeri szőlők felé«.

A Szér frn. a szér köznévből származik. E régi szavunk eredeti jelentésének fejlődését MÉSZÖLY GEDEON és NYIRI ANTAL kutatásaiból ismerjük. MÉSZÖLY kimutatta, hogy nyelvünkben a fr. er. *ser* nomen-verbum végén -r képző van, és a szó ige ennek sz. kezdetű változata (NéNy. II, 168—9). Ugyanannak az sz. kezdetű tőnek -r képzős származéka a szér frn. is — állapítja meg NYIRI ANTAL »A had és a szér« című tanulmányában (Acta Univ. Szeged 1956. Nyelv és irodalom 131), és kimutatja (i. m. 119 kk.), hogy a szó eredeti jelentése 'növényi rostokból, állati inból sodort, serített anyag, sodrék'. Ebből fejlődött 'sor, rend; ordo.' majd 'összetartozó házcsoporth, falurész' jelentése.

A névnek a szláv *ozero* 'tó'-ból való származtatása (Nyr. 7: 21) elfogadhatatlan.

A Szér frn. a szér köznevünk ez utóbbi jelentéséből magyarázható. NYIRI dolgozatában gazdag anyagot közöl a szér köznévi mai népnyelvi használatáról. Idézi Tóth Jánosnak azt a megállapítását, hogy a vasi soros, ún. szer-település még honfoglaláskori állapotot mutat, és az Őrségben és másfelé is szernek nevezik a több kisebb, egymástól néhány száz, néha ezer méterre fekvő közigazgatási és gazdasági egységet alkotó olyan települést, amelyet egy család leszármazottai vettek birtokba. A honfoglalás korában — ehhez hasonlóan — a nagycsalád által megszállt földet a rajta lévő hajlékokkal együtt nevezték el szernek (i. m. 111—112).

A XII. századból származó szer is ilyen nagycsalád települése volt. Ezt a korában ismert települési forma nevét vetíti vissza Anonymus a honfoglalás korára, amint ezt más esetben is megteszi. 1233-ban jelentkezik az első híradás a benedekrendi »ecclesia de Zer«-ről, 1283-ban pedig »monasterium Zeer« néven található (Ortvay, M-ország egyházi földleírása II, 780). A monostor ezt a nevét a népi településről kapta, amelybe beleilleszkedett, és maga is ilyen egységet, szert alkotott a hozzátartozó szétszört épületeivel, földjeivel.

A név alakja a XII. századtól 1637-ig Szer, ettől kezdve jelentkezik

a *Pusztaszer* összetétel, amely bizonyára irodalmi eredetű, esetleg oszt-rák térképekről terjedhetett el, mint a *Pusztamérges* (népn.-ben ma is *Mérgesi puszta*) és más hasonló nevek. A XVII. században jelentkező *Pusztaszer* név azt is mutatja, hogy ekkorra pusztult el a török háborúk folyamán az Árpád-kornak e nagynevű intézménye, a szeri monostor, és ettől kezdve pusztaként emlegetik (l. az 1642-ből és 1725-ből származó idézetet). Valóban ismeretes, hogy az 1526. szeptember 29-én kivonuló törökök kirabolták és leégették Szer falut a monostorral együtt (H. P. 28). Idézeteinkben egy ideig még a Szer név is előfordul a *Pusztaszer* mellett, de a hivatalos iratokban ez utóbbi válik általánossá. A *Szër* és a *Szëri puszta* nevet a népnyelv mai napig őrzi, és mellette a többi változatok igen ritkán használatosak. A *Szeri puszta* név a XIX. századi nagybirtok irataiban (l. az 1843-ból származó idézettől végig) is újra jelentkezik írásban. Ez az alak a néppel érintkező tisztviselők nyelvéből bukkan fel újra. Hornyik 1836-ból az egykori szeri monostor romjának rész-karcát közli (i. m.), a rom azonban elpusztult 1945-ig. 1956-ban még a föld alatti falai megvoltak, de a következő évben ezeket is kiásta a környező lakosság építkezés céljaira. Művelődésünk e régi emléke több ki-méletet és gondozást érdemelt volna.

Itt jegyezzük meg, hogy a név régi írásmódja (*Zer*) még a XIX. szá-zadi iratokban is jelentkezik az oklevelek hatására.

295. *Pusztaszeri part* 156

Az egykori Pusztaszeri tó (l. ott) melletti partos rész neve.

1835: » Bakfi és *Pufzta zeri Partok* között fekvő Rétben«.

Az előtagról Pusztaszernél, ezen -i mn. képző van, a *part* utótagról Alsó-ányási partnál.

296. **Pusztaszeri tó* 156

A mai Sövényháza központjának környékén egykori tó neve. Ennek az emléke ott a *Tóhajlat* név (l. ott).

1720 k.: »éppen a *Pufzta Szörj Toig* Szolgál«.

Az előtagról Pusztaszernél, ezen -i mn. képző van, a *tó* fn.-ről Bogár-zótónál.

297. *Szerirét, Szeri belsőrét*

A Pusztaszeri major környékének neve a Kistiszáig.

1844: »Által enged... az ő *Zeri rétségben* szántva nem volt kemény gyöp földjéből«.

1846: »a' *belső nagy Zeri Rétben*... a' *Zeri Rétnék* Dóczhoz közelebb eső részén«.

1864: »Mindfzenti kerületben *Zeri réten*«.

Az előtagról Pusztaszernél, a *rét* fn.-ről Alsóányási rétnél.

298. *Alsópusztaszer* 158

Sövényháza falutól DNY-ra 2 1/2 km-re.

Eredetéről Pusztaszernél.

299. *Felsőpusztaszer*

Kistelektől Ény-ra fekvő nagyobb terület összefoglaló neve. Ennek részei: *Szárnýékhalom, Dongértó, Vesszőshalom, Kovácsshalom*. A területén 1934-ben *Pusztaszer* néven község alakult.

1664: »*Felső Szeri*... *Jószágokat*« (H. P. 194).

Eredetéről Pusztaszer alatt.

300. Nagypusztaszer

Sövényházától É-ra fekvő terület.

1830: »Nagy-Pusztaszerben lévő ... Rétjének haszonvételét«. 1844: »Nagy-zeri pusztában plántált Szőlős kertek«. 1846: »nagy zeri pufztában a fehér farkas című vendéglőnek legelői határjatul kezdvén«.

Eredetéről Pusztaszer alatt.

301. Pusztaszeri major

Sövényházától DK-re $\frac{3}{4}$ km-re.

Eredetéről Pusztaszernél, ezen -i mn. képző van, a major fn.-ről Anyási majornál.

302. Kispusztaszer, Kisszer 249

Sövényházától ÉNy-ra $3\frac{1}{2}$ km-re. Más nevén *Kutyanyak*. Hivatalos neve *Kis-zer*.

1655: »Possessionarias ... Kissermama desertam« (H. P. 181). 1786: »Kífs Pufzta Szer nevezetű Barom Járás«. 1818: »Possessionibus ... Kissermama in Comitatu Csongradiensi« (H. P. 256).

Eredetéről Pusztaszernél.

303. Pünkösdhát 190

A Levelényi majortól DNy-ra 2 km-re.

1764: »az egész Pusztá... és addig bírnia szokott Pascuumot és Kaszállóját, Pünkösd-Hátja nevezetűt kifogván« (H. P. 233). 1823: »Az úgy nevezett Pünkösd-háti kaszálló«.

<talán ófn. er. pünkösd fn. (Kniezsa, Szláv jöv. I. 2, 929) + hát fn. (l. Békáshát).

304. Rákos 44

A Homoki majortól K-re $1\frac{1}{2}$ km-re lévő mélyfekvésű szántó.

1786: »Rakoson lévő Kertészek«. 1855: »a ... Rákosi kertész földeket«. 1862: »Algyevi kerületben Rákoson«.

<szláv er. rák fn. (SzófSz.) -s képzővel.

305. Remisz, Remiszerdő

Kisebb erdők neve sokfelé a területen.

A francia eredetű név másfelé is közismert 'kisebb, bozótos erdő' jelentésben (Kázmér MNy. 46: 239—240).

306. Répáshát 178

A Levelényi majortól K-re 1 km-re.

1835: »Répásháton az egész allodiális Árpának elnyomtatását felforrasát, rostálást és ... beszállítását (elvéallalják)«.

A közeli Hódmezővásárhely határában is ismert a név (Szeremlei, Hmvhely tört. I, 29; Hsnt. 1952).

<szláv er. répa fn. (Kniezsa, Szláv jöv. I, 1, 462) -s képzővel + hát fn. (l. Békáshát).

307. Rév; Ré

A kompjárások neve általában. A Mindszent körüli Nagyré, attól délre lévő Kisré.

1841: »Rébeli Bába Antal Anyási Lakos«.

<ófr. vagy olasz er. rév fn. (SzófSz.). Úgy látszik, hogy a szó hangalakja

több nyelvjárásban *ré* (vö. Szabó T. A., A kalotaszegi helynévanyag vízrajzi szókincse; Bogáts, Háromszéki helynevek. Emlékkönyv a Székely N. Múzeum 50. éves jub. 67; MTsz.).

308. **Innensőrét*

A Dongértől D-re fekvő egykori rét, ma szántó neve.

1824: »maradott... fél Szöllő föld az *innentő rétből*«.

<talán fgr. er. töből származó *innenső* (SzófSz.) + *rét* fn. (l. Alsó-ányási rét).

309. *Alsórét*

1. A Percsorai majortól ÉK-re $1\frac{3}{4}$ km-re. 112

2. A Percsorai majortól K-re $2\frac{3}{4}$ km-re. Más nevén *KispercSORA* (l. ott).

113. Eredetéről Alsóányási rétnél.

310. **Rétoldal*

A helyét ma már nem lehet megállapítani, talán Baks körül volt.

1824: »a'*Rét oldal* felé nyúló... Düllőben kapott egy Lántz szőlő földet«.

Az előtagról Alsóányási rétnél, az *oldal* fn. isml. er. (SzófSz.).

311. **Rétpart*

Baks környékén volt, pontosabb helye ismeretlen.

1846: »Bakson a kiszáritott *Rétparton* lévő... Dohány földeket«.

Eredetéről Alsóányási rétnél, a *part* fn.-ről Alsóányási partnál.

312. *Rohoda* 296

Újmajortól ÉNy-ra 3 km-re fekvő szántó.

1834: »Marhájak a... *Rohoda* kutnál lehet a... *Rohoda* kút léniatúl egész Nagy Barom Kutig járhat«.

A szó ismeretes más nyelvjárásból több rokon jelentésben (MTsz.). Ezek közül a mi nevünkre bizonyára a 'ronda, ocsmány' és az ember jelzőjeként előforduló 'hitvány, piszkos' jelentéseire kell gondolnunk, ha feltételezzük, hogy a név személynévi eredetű, az egykori szerb tulajdonos neve lehet, mert 1784-ből »Pauli Rác *Rohoda vid.*« neve maradt fenn. A szó fenti jelentését és használatát a közelebbi Kunságból közölték. Szláv eredetűnek látszik, bár Knieszsa szótárában (Szláv jöv.) nem szerepel.

313. *Rókalyukas* 235

Bakstól ÉK-re $1\frac{3}{4}$ km-re fekvő szántó.

<fgr. er. töből származó *róka* fn. + fgr. er. *lyuk* fn. (SzófSz.) -s képzővel.

314. *Roma, Romafő; Roma, Romfű* 12

Sándorfalvától ÉK-re $1\frac{3}{4}$ km-re fekvő székes kaszáló, legelő meg szántó.

Régen víz volt rajta, de feltöltötték. Keleti oldalának neve *Padokszék*.

1733: »in via Szentesiensi, *Rómafű* versus, prima meta posita est« (H. P. 230). 1786:

»*Romafű* Nevezetű Toő ... Ezen Tóban csak ifupa káka és Gyűkény(!) terem, többnyire posványos és Székes«; »*Romafű* nevezetű Uraság kaszálloja«. 1803: »Faragó János *Romafűi* Dohány Kertész«. 1804k.: Kendereji Gergely ... az úgynevezett *Romafűi* Csárdában kortfárós«. 1845: »a' *Romafűi* Csárdának vezető egyenős vonalban«. 1848: »*Romafűi* név alatt efméretes kaszálóját«. 1851: »a' *Romafű* Csárda«. 1855: »*Romafűi*... volt Kertész földek«.

A név valószínűleg a cigány *rom* 'cigányember' (József fhg., Czigány nyelvtan 206) fn.-ből származik. A cigányokkal érintkező magyarok ajkán *roma* 'ua.' alakban hallható. Az elnevezés alapja ismeretlen, talán személynévi eredetű. A fgr. er. fő (SzófSz.) arra mutat, hogy vízjárta terület volt (l. az 1786-ból való idézetet), egy tóból kiinduló vízer neve lehetett.

315. *Kisromafő; Kisromafű* 12
Sándorfalvától ÉK-re 1 km-re, Romafő északi része.
1882: »*Kis-Romafő*«.
Eredetéről Roma alatt.

316. *Nagyromafő; Nagyromafű* 9
Sándorfalvától K-re 2 km-re, Romafő DK-i része.
1882: »*Nagy-Romafő*«.
Eredetéről Roma alatt.

317. *Rontó* 200
A Baksi majortól DK-re 3 km-re fekvő csatakos legelő. A mellette lévő település és legelő neve *Rontószél*.
1835: »a' Bakfi Határon, az úgy nevezett *Rontónál* az út mellett«. 1849: »*Rontóban* részint gypből, és részint szántó földből«. 1858: »Ketskemeti határ mellett a *Rontó* széknek ágával«.
Az elnevezés alapja ismeretlen babonás rontás.
<isml. er. *rom-* tóból származó ront ige (SzófSz.) mn-i igeneve.

318. *Rozsnyai gödre* 100
A Percsorai majortól D-re 1 1/4 km-re.
<*Rozsnyai* szn. + talán fgr. er. tóból származó gödör fn. (SzófSz.) -e birt. sz. raggal.

319. **Sáregyháza* 249
A Szegedről Félégyházára vezető út mentén feküdt. Egy szállás és a hozzátartozó templom emléke lehet (Zs. I, 103, 147, 240).
1389: »per viam *Saareghaaz* vocatam« (Csánki I, 683; Hornyik, Kecske-mét tört. I. 198. 3. sz., R. IV. 4; RRsz. 5. 92; Gyárfás, A jász-kúnok tört. III, 510), 1631: »*Sáregyház*« (H. P. 114). 1786: »Pusztá szeren lévő *Sáregyházi*... Vendégfogadó«.
<honfl. el. török er. *sár* + vszleg honfl. el. török er. egy 'szent' + fgr. er. *ház* fn. (SzófSz.) olykor -a birt. sz. raggal.

320. *Sáregyházi halom* 249
Bakstól DNy-ra 7 1/2 km-re. Egy épület romja volt rajta (H. P. 103).
1717: »*Saaregháza halma*«. 1740: »Sjégény kar vallot Gulyás... ugy Sjaladott a' *Saregy ház halmanal* lévő Strazsakhoz«. 1747: »*Sáregyházi halom*«. 1751: »*Sár egy ház halmanál*«. 1778: »*Collis Sáregyházi halom*«.
Eredetéről Sáregyházánál, ezen -i mn. képző van. A *halom* fn.-ről Kiscsászárnéhalomnál.

321. *Sártó* 129
A Percsorai majortól ÉNy-ra 2 km-re.
Az előtagról Sáregyháza alatt, a tó fn.-ről Bogárázótónál.

322. *Sártócsatorna* 131

A Percsorai majortól ÉNy-ra a Kistisza nagy kanyarát ÉNy—DK-i irányban összekötő csatorna.

Az előtagról Sáregyháza alatt, a *csatorna* fn.-ről Aranyati csatornánál.

323. **Sártó foka* 2

Algyő vasútállomástól ÉK-re. 2 km-re.

1720 k.: »Ažon Anyáson alol a hol a kis Tiszábúl a Sebes Fok ki foly,... és *Sortó fokára* Szakadozván, éppen Pufáta Szörj Toig Szolgál«.

Az előtagról Sáregyháza alatt, a *fok* fn.-ről Nádasaranyád fok alatt.

324. *Sártórét* 127

A Percsorai majortól ÉNy-ra $1\frac{3}{4}$ km-re.

Az előtagról Sáregyháza alatt, a *rét* fn.-ről Alsóányási rétnél.

325. *Sasér* 70

Károlymajortól DK-re 4 km-re a Tisza régi éles hajlatában lévő hosszan elnyúló sulymos tó meg legelő. A környéke védett terület.

1408: »*Sasser*, *Athka*... in Chanadiensi (CodDipl. X/IV. 701).

A névre vonatkozó megjegyzés Atka alatt. Nevét a parlagi sastól (*Aquila heliaca* Savign.) vagy a réti sastól (*Haliaetus albicilla*) kapta, amelyek az Alföldön régen gyakoriak voltak.

<isml. er. *sas* fn. (SzófSz.) + *ér* fn. (l. Bugyiér).

326. *Saséri sarok* 69

A Tisza éles kanyara által bezárt sarok Károlymajortól DK-re 3 km-re. Szántó meg erdő.

Az előtagról Sasér alatt, ezen -i mn. képző van, a *sarok* utótag isml. er. (SzófSz.).

327. *Sasülés* 124

A Hantházi majortól ÉK-re 1 km-re fekvő emelkedés. Rajta erdő meg szántó.

1472: »*Descensus Otthasyllis* szállás, ad sedem Ketskemét pertinentis« (Hornyik, Kecskemét tört. I. oklevéltár 2. sz. 214). 1720 k.: »Pusztá Szörhöz való az ki *Sasülés* nevű Dombocska vagy is halom, a kis Tíjza Szelin«. 1836: »*Sas Öléfi* Lakofokat... Tanuknak aléttük«.

Kun település volt már a XIII. században, de a XV. század közepétől elnéptelenedett pusztaként szerepel (Zs. I, 33, 68, 103; Gyárfás, A jász-kúnok tört. III, 671—2). Neve a XV. században *Otthasyllis* volt, ennek előtagja bizonyára kun személynév, amelyből a népetimológia alakította ki a Sasülés nevet.

328. *Sasüléshalom* 128

A Percsorai majortól ÉNy-ra $2\frac{1}{2}$ km-re.

Az előtagról Sasülésnél, a *halom* fn.-ről Kiscsászárnéhalomnál.

329. **Sebesfok*

Valahol a Levelényi majortól D-re a Kistisza és a Combosfok között egy fok neve volt.

1720 k.: »Ažon Anyáson alol a hol a kis Tiszábúl a Sebes Fok ki foly, és Combos fokába bé foly«. 1831: »Kölesérháti Uradalmi Rét... Határja a kotsi uton a Sebes

fokig terjed«. 1834: »A' Rétnek azon fele a' mellyben a Nyomatatóknak Marhái és Lovai Legeltetése megfog engedtetni a' *Sebes fok* felől eső oldalon léfzen«. 1836: »az Anyási Határoktól fogva a' *Sebes fokig* és a Kis Tízfáig«. 1846: »a *Sebes foktúl* a Major felé vezetendő lénia útig, valamint ismét ... a megnevezett *Sebes fokig*«. 1849: »*Sebesfok* partján hosszában».

<isml. er. *seb* fn.-s képzős származéka (SzófSz.). A *fok* fn.-ről Nádas-aranyád *fok* alatt.

330. *Selmeci föld* 167

A Pusztaszeri majortól K-re $2\frac{3}{4}$ km-re.

<*Selmeci* szn. + *föld* fn. (l. Fehérföldes).

331. *Serkéd; Sörkéd* 53

Irmamajortól ÉNy-ra 3 km-re a volt Sörkédi major környéke. Ma csőszök, juhászok tanyája, körülötte szántó, legelő. A terület K-i részének külön neve *Bürökhát* (Ezt az adatot Sutus Piroskának köszönhetem).

1467: »Possio *Serkéd* por... 1« (Csongrád vm. portáinak dicalis összeírása R. IV, 185). 1553—54: »*Serge*« falu 15 házzal, 23 adófizetővel (Velics-Kammerer, M-országí török kincst. deft. II, 144). 1571: »Possessionibus *Seörkéd* ... in Csongradiensi« (H. P. 138). 1647: »*Serkéd*« (R. IV, 185), 1668: »*Serkéd*« (H. P. 198). 1732: »*Serkéd*... puszták arendája«. 1733: »in Praedio vero *Serkéd* in via Szentesiensi« (H. P. 239.) 1734: »*Serkéd*« (H. P. 232). 1747: »*Sörkéd*«. 1758—59: »*Sörkéd*«. 1786: »*Serkéd* nevezetű ... Nád, Gyükény(!) és káka termő rét«. 1845: »Az úgy nevezett... *Sörkédi* volt kertézi részeket».

A dülő területén egy azonos nevű falu volt (Zs. 121). Ezt igazolja az az adatunk, hogy a falu temetőjének a neve még a XVIII. században is ismert volt (l. *Serkédi* temetőnél). A majortól K-re eső területet jelölték vele. Ezen a területen a lakosság földmunka közben gyakran sírokra bukkan, és a nép is az egykori falu temetőjének tartja. A falu plébániájáról is maradt fenn emlék (Ortvay, M-ország egyházi földleírása I, 109—110. Itt a név alakja tévesen *Sers*). Az egykori falu helyén is nagy számban kerülnek elő csontok földmunka alkalmával. A falu a török időkben pusztult el.

A *Serkéd*(~*Sörkéd*) név alapszava a *serke* fn., amely a bolg. török **sirkä* 'nisse'-ből származik (Gombocz, MNy. 8: 104. Vö. az 1553/54-ből származó *Serge* alakkal). Ez a név frn.-ként másfelé is előfordul (Csánki II, 18, 61; Fényes, M-ország geogr. szótára IV, 26; Hsnt.). A név végén -d helynévképző van. A falu nevéből valahová tartozást jelentő -i képzővel szn.-eket ismerünk a XV. századtól kezdve.. 1453: »Mathias et Gegorius filij quodam Michaelis de *Chyrked* (R. IV, 49); 1522: »Michael Chyrkedy« (uo. 120). E nevek olvasata bizonyára *Sürkédi*. E személynévből származik a Szegedhez közelebb fekvő *Sörkėti* (dülő) (~*Sörkédi*) neve a Fehértótól DK-re. Ennek a családnak volt itt birtoka Tehát nem itt kell az egykori falut keresni.

332. **Serkédi járás* 53

Irmamajortól ÉNy-ra 3 km-re egykori legelő neve.

1786: »*Serkédi járás*«.

Az előtagról *Serkéd* alatt, ezen -i mn. képző van, a *járas* fn.-ről Cifragulya-járásnál.

333. **Serkédi homok* 53

Irmamajortól ÉNy-ra 3 km-re.

1786: »*Serkédj Homok*«.

Az előtagról Serkéd alatt, ezen -i mn. képző van, A *homok* fn.-ről Homoknál.

334. *Serkédi major; Sörkédi major*

Irmamajortól ÉNy-ra $2\frac{3}{4}$ km-re az egykori uradalom majorja volt.

<*Serkéd* egykori falu neve (l. ott) -i mn. képzővel + *major* fn. (l. Ányási major).

335. *Serkédi rét; Sörkédi rét* 53

Irmamajortól ÉNy-ra 3 km-re.

1865: »a' Tifza jobbpartján... jelesen a *Serkédi réten*«.

<*Serkéd* egykori falu neve (l. ott) -i mn. képzővel + *rét* fn. (l. Alsó-ányási rét).

336. **Serkédi sziget* 54

Irmamajortól ÉNy-ra $3\frac{1}{2}$ km-re, Serkéd-től É-ra fekvő egykori sziget neve a vízjárta réten.

1836: »által adtam nékie *Sörkédi Szégethbe* való házamat«. 1846: »Által engedi... az öfzves Homoki Kertész Compániának a' *Sörkédi... szigetekben* ...8 egész kertész föld birtokot«.

<*Serkéd* egykori falu neve (l. ott) -i mn. képzővel + *sziget* fn. (l. Ányási sziget).

337. **Serkédi temető* 53

A Serkédi major környékén lehetett. Évekkel ezelőtt sirok kerültek ott elő.

1786: »Éczakáru az XII ik *Serkédi Temető* nevezetű Szakas az utközik meg«.

<*Serkéd* egykori falu neve (l. ott) -i mn. képzővel + fgr. er. töm ige *temető* származéka (SzófSz.).

338. **Serkédítő ága* 54

A Serkédi majortól É-ra $\frac{3}{4}$ km-re, a ma már ismeretlen *Serkéditóból* kiágazó ér volt (l. Tódfág).

<*Serkéd* egykori falu neve (l. ott) -i mn. képzővel + *tó* fn. (l. Bogárczó) + fgr. er. ág fn. (SzófSz.) birt. sz. raggal.

339 **Sihaszölő*

Valahol a tömörkényi határon lehetett, pontosabb helye ismeretlen.

1846: »Előadják a' fíjak hogy ez előtt 7 efsztendővel ők nyilat huztak az apjuk meg egyezésénél ekkor Istvánnak jutott a *Siha szölő*«.

<*Siha* szn. Ez ma is ismert a vidéken. A *szölő* fn.-ről Baksí szőlőnél.

340. *Síróhegy; Sírőhőgy* 276

Újmajortól ÉK-re $4\frac{1}{2}$ km-re fekvő szántó és pusztá.

1803: »most *Síró-Hegyen* kertész vagyok«. 1805: »némmely *Síró Hegyi* emberek... *Síró Hegyen* vett magának házat földet e mellé jószagot«. 1810: »Fejős Juházok lévén *Síró hegyen* Lakos Hufzka János«. 1835: »az *Síró hegyi* bírák«. 1837: »az egész *Síró hegygyel* meg bizonyítok«. 1845: »Ezen dohány mennyiséget fognak tartozni... bebálasza... szállítani *Síróhegybe*«. 1848: »a *Síróhegyi* kertészek«.

A jobbágyoknak kiosztott vízjárta terület feltételes dézmszolgáltatás kötelezettséggel. Áradáskor a föld se a dézsmát se a maguk eltartását

nem biztosította. Az ilyen földeket nevezte a csalódott jobbágy *Bánom*, *Bánomkert*, *Halesz* (l. ott) vagy *Síróhegy* néven.

<fgr. er. *sír* ige mn.-i ige neve + isml. er. *hegy* fn. (SzófSz.).

341. *Síróhegyi rét* 276

Újmajortól EK-re 4 1/2 km-re.

Az előtagról *Síróhegy* alatt, ezen-i mn. képző van. A *rét* fn.-ről Alsó-
ányási rétnél.

342. **Sipkaföld*

Mindszent környékén a Tisza jobb partján lehetett. Pontosabb helye ismeretlen.

1802: »midőn Elekes Mihály... az Tifzán innend... lévő *Sipka földet*... által tse-
relte volna«.

<*Sipka* szn. + *föld* fn. (l. Fehérföldes).

343. **Sód* 109

Egy falu volt Körtvélyes és Dóc között a mai Kötörös dülő területén. Szeremlei (i. m. I, 15) ettől K-re a Tisza bal partjára helyezi, és *Solt* nevét is említi. A falu a török háborúkban pusztult el (Zs. I, 49, 56). Ásatáskor a hajdani középkori falu templomának romjait ásták ki (Széll, Elpusztult falyak... Dolg. a szegedi egyet. Régiségtud. Int. XIX, 179; Ra. 5; Zs. I, 121).

1266: »in terra *Suod*« (Fejér CodDipl. IV/III. 319).

Talán *Sód* nevének romlott alakja van V. Ince pápának 1276-ból szár-
mazó bullájában:

»portionem quam habetis in terra *Doud* et in terra *Wsarahel*« (ÁrpUjOkmt. IX. 153). 1488: »*Soód*... in Chongradiensi« (H. P. 116; Csánki I, 643), 1547: »in Posses-
sionibus... *Soóth*... in dicto Cottu Chongradiensi« (H. P. 127).

<bizl. er. *só* fn. (SzófSz.) -d helynévképzővel. Az is lehet, hogy a *Solt* szn. romlott alakja (vö. Borovszki, Csanád vm. ört. II, 531).

344. *Sósszék* 251

Sövényházától ÉNy-ra 4 1/2 km-re fekvő vizes, szikes terület.

Az előtagról *Sódnál*, ezen -s mn. képző van, a *szék* fn.-ről Bezurszéknel.

345. **Soványhát* 86

Károlymajortól K-re 1 km-re.

1786: »Ifmét *Soványhát* nevezetű Csordajárás, mely haszonló képpen az árvizektul
el borítatik, és csak az víznek el menetele után használtatik«.

Az idézet mutatja az elnevezés okát: vízjárta, sovány legelő volt.

<fgr. er. *sovány* mn. (SzófSz.) 'terméketlen' + *hát* fn. (l. Békáshát).

346. *Sövényháza* 189

A Pusztaszeri majortól ÉNy-ra 1 km-re. Ma község e néven.

Kézai Krónikájában *Sceven* néven említett helyet, Attila székhelyét Sö-
vényházával szokták azonosítani (Zs. 104).

1348: »Possessio *Süenház* vocata in comitatu Chongradiensi... *Süenház* cum suis vti-
litatibus« (Fejér CodDipl. IX/I, 628); »*possessionis Süenház*« (uo. 630); »*Possessio*
Süenház dicta, in dicto Changradiensi existens... sextam partem ipsius Posses-
sionis *Süenház*« (uo. 626); »*Possessionis Süenház*« (uo. 627). 1455: »*Sewenhaz*« (Csánki
I, 683). 1515: »*Sewenhaza*« (uo. 683). 1641: »in possessione *Sövényháza* dicta« (H. P.
158). 1650: »*Sövényház* falurol jüttenek be közinkben lakni... *Sövényház* falunak

földes urainak mondatván» (R. IV, 190). 1668: »Sövényháza« (H. P. 198). 1733. »Sövényháza« (H. P. 228, 230). 1734: »Sövényháza« (H. P. 232). 1747: »Sövényháza«. 1786: »Sövényházi... Földek«, »Sövényház«. 1803: »Kotsis Ferencz Sövényházi Kertész«. Valamilyen sövényből font, földdel tapasztott építmény emléke, talán a csongrádi vár külső védelmi vonalán egy erődítmény volt (vö. Mészöly NÉNy. II, 171; ÓmSzöv. 58 kk; Tagányi MNY. 9: 261, 262). A név másfelé is ismert volt (Csánki II, 639, 641; vö. uo. III, 28, OklSz.). A mai alak utótagján lévő -a birt. sz. rag a valóságos birt. jelzős szerkezetek analógiájára (ahol birtokot jelölő szn. volt az előtag) utólag járult a névhez már a XVI. században (vö. Hantháza). A XIV. és XV. századból származó idézetekben még ragtalan, és ez az alak később is felbukkan. A név előtagja a fgr. er. *ser* nomen-verbum alapszavának továbbképzett származéka (Mészöly NÉNy. II, 167). A ház utótagról Hantháza alatt:

347. *Sövényházi palé 21

Irmamajortól DNY-ra 1 km-re a Vadkerti tábla része. Ma csatornázott szántóföld.

Eredetéről Nagypalé alatt.

348. Sövényházi rét, Sövényházi földek

1. Az Irmamajortól DNY-ra 2 km-re fekvő szántó. 14

2. A Károlymajortól ÉK-re lévő szántó, kaszáló. 86

1841: »kap a... Sövényházi rétben annyi járandófágot a mennyi egy egy kertésznek évenként kinyilazni szokásban vagyon«.

Az előtagról Sövényházánál, ezen -i mn. képző van. A rét fn.-ről Alsó-ányási rétnél.

349. *Sövényházi sziget 21

Az Irmamajortól DNY-ra lévő terület összefoglaló neve volt.

1786: »Sövény házi nevezetű Uraság füzes Szigetjéből«. 1812: »az én Számadásom alatt lévő... Sertvések a Sövényházi Szigetbe be csaptak«. 1844: »az... AllGyeői Uradalmához tartozando, s úgy nevezett Sövény házi szigetjét«. 1857: »A... Sövényházi Szigetet... haszonbérbe által enged«.

Az előtagról Sövényházánál, a sziget fn.-ről Ányásiszigetről.

350. Sulymos, Sulymoslapos 171

A Levelényi majortól DK-re 1 1/2 km-re.

1786: »Solymoss. Ezen... Szakasz all átallyában Pofványos retsegekből, az közötté lévő tokból, és halaszo Vizekből«. 1832: »az Anyáfi Alodialis Pufztáján fekvő... Sulmos... nevezetű Legelőket«. 1835: »altal engedi... Sulymofnak... f zabados Ha-iafzatját«. 1860: »Sulymoson«.

<vszleg fgr. er. *sulyom* fn. 'trapa natans' (SzófSz.) -s mn. képzővel.

351. Sulymos eleje 64

A Sörkédi majortól ÉK-re 1 1/2 km-re.

Az előtagról Sulymos alatt. Az utótag a fgr. er. **el* 'pars antica' denom. -ő képzős származéka (EtSz.) -je birt. sz. raggal.

352. Sulymoshát 79

Károlymajortól DK-re 1 3/4 km-re fekvő szántó.

Az előtagról Sulymos alatt, a hát fn.-ről Békáshátnál.

353. **Sulymossziget*

1. A Sörkédi majortól ÉK-re $2\frac{1}{4}$ km-re. Pontosabb helye ismeretlen. 66

2. A Levelényi majortól DK-re $1\frac{1}{4}$ km-re. 175

1845: »a' kiszáritott belső anyási rétekben az úgy nevezett *sujmos sziget*et környező lapályt«. 1846: »*Sujmosi Szigetnek* belső, magafsabb részén«.

Az előtagról Sulymos alatt, a *sziget* fn.-ről Anyási szigetnél.

354. *Sulymostó, Sulymosító feneke* 66

A Sörkédi majortól ÉK-re $2\frac{1}{4}$ km-re.

1845: »az úgy nevezett *sujmos sziget*et környező lapályt, vagy is *sujmosito feneke*t«.

1846: »a Karancs partján *Sujmos tava*ig, és az Uraság *Sujmosi táblá*jaig«. 1849: »az anyáji rét területében létező *Sulymos tava*t az azt környező szántó földek lábjától«.

Az előtagról Sulymos alatt, a *tó* fn.-ről Bogárzótónál, a *fenék* fn.-ről Hosszúfenéknél.

355. *Sulymossziget tava* 66

A Sörkédi majortól ÉK-re $2\frac{1}{4}$ km-re. Pontosabb helye ismeretlen.

1844: »Anyási belső réjtében, a' Karancsfok, és *sujmos sziget tava* között«.

Az előtagról Sulymos alatt, a *sziget* fn.-ről Anyási szigetnél. Az utótag a *tó* fn. (l. Bogárzótó) -a birt. sz. raggal.

356. *Nagysulymos* 78

Károlymajortól D-re $1\frac{1}{4}$ km-re. Nedves időben vízállás, máskor szántóföld.

Eredetéről Sulymos alatt.

357. **Süli székje*

Helye ismeretlen.

1791: »*Süly Székje* 35 $\frac{1}{2}$ Holdból álló«.

Az előtag szn., ez ismert volt a múltban is, így 1769-ből »*Georgius Sülyi*«, 1784-ből »*Süly János*« neve maradt fenn. A *szék* fn.-ről Bezurszéknél.

358. **Süti székje*

Helye ismeretlen.

1786: »*Süti Székje*«. 1791: »*Süti Székje*«.

Az előtag szn., 1786-ból *Süti András* nevét ismerjük. A *szék* fn. (l. Bezurszék) -je birt. sz. raggal van ellátva.

359. *Svejcerjárás* 36

A Homoki majortól D-re $\frac{1}{2}$ km-re.

1786: »*Sveiczer Járás* Nevezetű Uraság földye«.

1804-ben létesítette az uradalom új tulajdonosa, Pallavicini a majorsági gazdálkodást, és honosította meg az idegen szarvasmarhát.

Az előtag a német *Schweizer* 'svájci' szó. A *járás* fn.-ről Cifragulyajárásnál.

360. **Szabónéhalma* 182

Az Anyási majortól ÉNy-ra $\frac{1}{2}$ km-re.

<*Szabó* szn. -né képzővel + *halom* fn. (l. Kiscsászárnéhalom) -a birt. sz. raggal.

361. *Szállás

Helye ismeretlen.

1733: »A tali porro meta sunt adhuc tria signa Szegediensium Szállás dictorum Locorum versus posita«.

<talán fgr. er. száll ige (SzófSz.)-ás képzős származéka 'a földön épített első hajlék' jelentésben, eredetileg jószágteleltetési rendeltetéssel (Györffy, M. falu m. ház 41).

362. Szaporhegy; Szaporhőgy 9

Sándorfalvától K-re 2 km-re a Gyevifertő Sándorfalva felőli része, a szék széle. Gyéren lakott terület. A partos részének külön neve *Szaporhegyi crom*, *Orompart*, az északi része *Bánomdülő* (l. Halesz).

1786: »Éczakáru XI ^{ik} Szaporhegy nevezetű Szakas(zal) ütközik meg«. 1804: »Sőtét-Sebők dictus szaporheliensis« (-hegyiensis helyett tévesen). 1865: »Algyevi kerületben Szaporhegyen«.

A nevet SZENDREY ÁKOS közölte PESTY gyűjteményéből (NéNy. I, 231) azzal a magyarázattal, hogy a víz sűrűn reá jön.

Az előtag bizonyára személynév, bár erről nincsen adatunk.

363. Szárnyékhalom 256

Sövényházától ÉNy-ra 5 km-re fekvő szántó.

Az állattartás elnevezése. Néphagyomány szerint a birkák számára nádból és dohánycóróból épített szárnyék a névadó.

<vszleg honfl. el. török er. szárny fn. származéka 'a juhokat szél elleni védő falazat'. A *halom* fn.-ről Kiscsászárnéhalomnál.

364. *Szártó, *Szártóirét 111

A Percsorai majortól ÉK-re 1 km-re.

1846: »saját Anyási Szártó rétjében«. 1852: »a' Mindszenti Urodalom Szártai Rétben«. 1858: »Szártói Csatorna mellett«. 1866: »Algyevi kerületben szártó réten«.

A név előtagja bizonyára a régi fgr. er. szár fn. Ennek legismertebb jelentése 'tar, kopasz'. Ez a jelentése azonban ebben az összetételben valószínűtlen, hiszen arra nincsen adatunk, hogy a nádtól mentes, síkvízű tavakat így nevezték volna. Ezért hihetőbb, hogy a szó eredetibb 'sárgaszínű' jelentésben szerepel ebben az összetételben (vö. Pais MNy. 8: 304) agyagos talaja miatt. Így a név jelentése 'sárgató' volna. A *tó* fn.-ről Bogárczótónál. A *rét* fn.-ről Alsóányási rétnél.

365. Külső-Szatymaz 55

A Homoki majortól ÉNy-ra 2 1/2 km-re a szatymazi határban.

A *Szatymaz* fn. török szn.-ból származik (Gombocz, Árpádkori török személynéveink 28).

366. Hosszúsзык 290

Újmajortól DNY-ra 3 1/2 km-re (l. H. betűnél).

Az előtagról Hosszuérnél, a *зык* fn.-ről Bezurszékenél.

367. Kerekзык

1. A Hantházi majortól ÉNy-ra 4 3/4 km-re. 114.

2. A Baksi majortól DNY-ra 2 3/4 km-re. 201

Az előtagról Kerekretnél, a *зык* fn.-ről Bezurszékenél.

368. Nagyszék

1. A Hantházi majortól Ny-ra 4 km-re fekvő székes terület. 116

2. Bakstól Ny-ra 1 1/4 km-re fekvő székes terület. 265

<isml. er. nagy mn. (SzófSz.) + szék fn. (l. Bezurszék).

369. Székelytelep

Sövényháza határában a kisteleki vasútállomástól 6 km-re, a sövényházi elágazótól 2,7 km-re.

Újabb, személynévi eredetű elnevezés.

370. Széksóstó 71

Károlymajortól 5 km-re DNy-ra fekvő széksós vizállás.

Az előtágról Bezurszéknel, a só fn. (l. Sód) -s képzővel van ellátva. A tó fn.-ről Bogárczótónál.

371. *Szellőere, *Szellőfoka 139

Alsóányástól DK-re a Tisza partján egy ér neve volt.

1846: »Keletről a' víz erefztő árok mentén a' Szellő fokának erányozva egyenes vonalba: véfzont ismét a' Szellő ere, és ettől a fönt álló határ dombok között«.

<csuvasos jellegű török er. alapszóból származó szellő fn. (SzófSz.) + ér fn. (l. Bugyiér) -e birt. sz. raggal. A fok fn.-ről Nádasaranyád foknál.

372. Szénáskert

Általában a majorok melletti szérűskertek más néven.

1836: »A Pufztaszéri uradalmi majornál található... Szénás kert«.

<szláv er. széna fn. (Kniezsa, Szláv jöv. I. 1. 499) -s képzővel + kert fn. (l. Kastélykert).

373. Szent Ferenc 89

Dóctól Ny-ra 1 1/2 km-re fekvő szántó, Csúzdi (l. ott) része.

Régen Szent Ferenc kőszobra volt a területén, ma egy feszület van ott.

<szláv er. szent fn. (SzófSz.) + Ferenc keresztnév.

374. Szentgyörgy, Szentgyörgyhalom 268

Újmajortól K-re 2 1/4 km-re.

1845: »saját Sz: Györgyi Pufztájának ... részét«. 1847: »a' Szent Györgyi hold földek mellet«. 1854: »Szent Györgyi kafzállóból«.

A nevét bizonyára egykori szobortól kapta.

<szláv er. szent fn. (SzófSz.) + György keresztnév + halom fn. (l. Kiscsászárnéhalom).

375. Szentgyörgylapos; *Szentgyörgynapi állás 267

Bakstól ENy-ra 1 1/2 km-re.

1804: »Plaga uliginosa infra Collem Sz. György napi állás«.

<szláv er. szent fn. (SzófSz.) + György keresztnév + lapos fn. 1. Módos laposa). Változatán az isml. er. nap fn. van (SzófSz.) -i mn. képzővel + állás (l. Dögállás). Az állattartás elnevezése. A kivert jószág első ideiglenes állása, heverőhelye (vö. Tálasi, A Kiskunság népi állatt. 43).

376. Szent János 11

Sándorfalvától K-re 1/2 km-re fekvő szántó, legelő.

1851: »a' Szegedi határ mentén egy felől, más felül pedig a' Romafü Csárdának vezető ország út között egészen a' Sz. Jánosi Szántóföldek alsó végéig«. Nevét az út mentén ma is meglévő Szent János szoborról kapta.
<szláv er. *szent* (SzófSz.) + *János* keresztnév.

377. **Szilos széke*

Helye ismeretlen.

1791: »*Szilos Széke*«.

<fgr. er. *szil* fn. 'ulme' (Bárczi TihAl. 19) -s képzővel + *szék* fn. (l. Bezurszék) -e birt. sz. raggal. bizonyára azoknak a frn.-eknek az anal. hatására, amelyeknek az előtagja személynév (l. Sövényháza).

378. **Szobahely*

Helye ismeretlen.

1834: »*Szoba Helly*«.

A szoba fn. a terület védett voltát jelöli.

<isml. közvetítéssel latin er. *szoba* fn. + isml. er. *hely* fn. (SzófSz.).

379. *Szokony* 76

Károlymajortól DNy-ra 2 km-re fekvő szántó meg gyöp.

1786: »Ezen elől meg nevezett *Szokonyi* Kertészek együtt bírnak egy darabb *Kafzállo(t)*«, 1845: Az úgy nevezett *Szokonyi*, 's Sörkédi volt kertész részeket«. 1854: »*Szokony*«.

A név másfelé is ismert (Fényes, M-ország geogr. szótára IV, 56). Eredete ismeretlen. MOÓR ELEMÉR a dunántúli hasonló hangzású *Alsó- és Felsőszakony* nevét a magyar *Szakan(y)* (a XIII. sz.-ból ismert *Zakan*)-ból származtatja (Westungarn 152).

380. *Szokony feneke, Szokonyi sziget* 65

A Sörkédi majortól É-ra 2 km-re fekvő szántó.

1786: »*Szokonyi Szigetben* Szántó földek«. 1846: »*Szokonyi szigetekben*... 8 egész Kertész föld birtokot«.

Az előtagról *Szokony* alatt, a *fenék* fn.-ről Hosszúfenéknél. Rajta -e birt. sz. rag van. A *sziget* fn.-ről Ányási szigetnél.

382. *Szölőshalom* 241

Bakstól ÉK-re $2\frac{1}{4}$ km-re.

1803: »az úgy nevezett *Szölőshalmi* új Szőlő földön«. 1820 k.: »az Tömörkényi részen... az *Szölőshalmi Szőlők*(nél)«. 1827: »a Tömörkényi úgy nevezett *Szölős halom Szőlő* földek«.

A *szőlő* fn.-ről Baksi szőlőnél, ezen -s mn. képző van, a *halom* fn.-ről Kiscsászárnéhalomnál.

383. *Szúnyogos* 63

A Tisza éles kanyara által körülvett terület. Ma legelő és szántó. Más nevén *Atka* (l. ott).

<honfl. el. török er. *szúnyog* fn. (SzófSz.) -s képzővel.

384. *Tamáshát* 7

Az algyői vasútállomástól É-ra $2\frac{1}{2}$ km-re fekvő szántó.

1786: »*Tamás Hátján* Lévo Kafzáló«; »*Tamás hátja*«.

<*Tamás* keresztnév + *hát* fn. (l. Békáshát) olykor -ja birt. sz. raggal.

385. *Tege, *Tege zombója

Helye ismeretlen, de a volt uradalmi földhöz tartozott. Hódmezővásárhely határában van *Tegehalom* (Hsnt. 1952.).

1791: »*Tege Zombója*«. 1836: »Ismét egy fertility föld pusztá *Tege* név alatt«.

Az előtag kun. er. személynév (Gombocz, Árpádkori török személynéveink. 19). Az utótag az isml. er. *zombó* fn. 'időszakos vizállás, szélén náddal, bozóttal (vö. Györffy I., Nagykr. 56) -ja birt. sz. raggal.

386. Telek, Teleki szőlők 253

Kutyanyakon Sövényházától ÉNy-ra 3 1/2 km-re.

1772: »az *Teleken* lévő Szőlőmből Száz utokat part felől olvasván«. 1818: »Jaksa Gábor el attá *Teleken* lévő... Szőlőjét«. 1820: »négy darabb szőlő... az *Teleken*«.

1836: »Mindszenti részen az úgy nevezett *Teleki Szőlők* között«.

Ez utóbbi idézet talán nem a jelzett helyen, hanem Mindszenttől É-ra jelöl egy szőlőt.

<isml. er. *telek* fn. (SzófSz.) 'a jóság nyári éjszakázásának és téli szál-lásának állandó helye, a földet megszálló állandó települése és helye, földdarab' jelentésben (vö. Zoltai, Debreceni halmok, hegyek 5; Ethn. 65: 394 kk., Tálasi, A Kkunság népi állatt. 110).

386. Testhalom 122

A Hantházi majortól É-ra közvetlenül, a sövényházi elágazótól 4 km-re. A név ismert a néprnyelvben ma is köznévként, és olyan halmot jelöl, amelyben állítólag tömegsír van. Tinódi Lantos Sebestyén »A szegedi ve-szedelem 1552« című krónikás énekében hullarakás jelentésben használja.

»Rémeolés nagy sirás mind vcánként vala

Az sok holt test ot fekeoszic vala-

Két *halmot* az *testben* nagyot raktac vala«.

<isml. er. *test* fn. (SzófSz.) + *halom* fn. (l. Kiscsászárnéhalom).

387. Tetühögyös 247

Sövényházától Ny-ra 4 1/2 km-re fekvő Erzsébettelep népi gúnyneve.

Szegényes vidék, település jelentésű.

<gr. er. *tetű* fn. + isml. er. *hegy* fn. (SzófSz.). Az utótag a -*hegy* utótagú frn.-ek mintájára járult hozzá, itt azonban nem jelent szőlőtele-pítést, mint általában a szegedi tájon.

388. Tilalmas 275

Újmajortól ÉK-re 3 km-re fekvő szántók.

1835: »Sirohegy alatt a *Tilalmas* Borozda mellett«. 1864: »*Tilalmasnál*... 12 hold... *székes holdföldet*«.

<isml. er. alapszóból származó *tilalom* fn. (SzófSz.) -s képzős származéka (l. Dongéri tiltó).

389. Tiszhát 213

Mindszenttel átellenben a Tisza bal partjának összefoglaló neve.

1824: »fzáráságnak ideje lévén *Tiszhátat* használhattuk volna«. 1834: »Altalengedi ... a' ... Nyomatatóknak a' *Tiszhát* nevű Uradalmi Rében még a' mai napig le nem kszált Anyafüvet: ellenben feltartja magának... az egész *Tisza hátán* lévő minden sarjút«. 1835: »a' Töltés mellett a' *Tiszhátán*«. 1846: a' Mindszenti Réven alol... azon *Tiszháti* területét, amely csak a' Tisza kanyarulatjában a' Mindszenti Révjárástul kezdván egészlen az Anyási határig terjed«.

A *hát* fn.-ről Békáshátnál.

390. *Kistiszarét*

A Kistisza menti rétek neve általában (l. Kistiszai rét).

1786: »*Kis Tíjza Rétje*«.

A rét fn.-ről Alsóányási rétnél, az idézet birtokszaván birt. sz. rag van,

391. *Tó* 156

Sövényházán a kastély területének neve.

Eredetéről Bogárzótónál.

392. **Tóalja* 156

Sövényházán a kastély környékének neve volt.

Az előtagról Bogárzótónál, az utótagról Nyomástóalja alatt.

393. *Tófőág*

1. Irmamajortól DNy-ra $2\frac{1}{2}$ km-re (másképpen *Sövényházi Tófőág*) 31

2. A Sörkédi majortól É-ra $\frac{3}{4}$ km-re fekvő szántó, benne rét és szikes legelő (másképpen *Sörkédi Tófőág*). 54

1733: »et ibidem exstat Tócsa, *Serkédi Tó ága* nuncupata, per quam Tibiscus exundare solet« (H. P. 230). 1786: »Éczakáru *Serkédj Tó fő ág* nevezetű posvánnyal ütközik«. 1882: »*Tófőág*«.

A *tó* előtagról Bogárzótónál, a *fő* fn. fgr. er., az *ág* utótag szintén fgr. er. (EtSz.).

394. *Tóhajlat* 156

Sövényháza község déli oldalán és attól DNy-ra 3 km-re fekvő legelő, szántó és erdő. A mai községháza környékén volt a híres *Tóhajlati csárda*. Erről már 1786-ból van adatunk: »Pusztza szeren lévő Sáregyházi, és *Tohajlati Vendégfogadóként* ... megegyeztünk«. A föld neveként először 1853-ról van adatunk: »a Sövénházi pufztabul *tohajlati* dülőben három hold föld«.

Az előtagról Bogárzótónál, a *hajlat* fn. a vszleg ugor er. *hajlik* ige (SzófSz.) alapszavának -at képzős származéka.

395. *Tóth Pál hátja* 6

Az algyői vasútállomástól ÉNy-ra $2\frac{1}{2}$ km-re fekvő szántó.

1812: »*Tóth Pál háttya* mellett lévő ... kaszállónk«.

Nevét a Tóth-család tanyájáról meg földjéről kapta. A *hát* fn.-ről Békáshátnál, ezen -ja birt. sz. rag van.

396. *Tőfásalé* 98

Dóc előtt a Tisza felé vezető út neve. »*Tőfák*« ('tölgyfák') vannak az út mentén.

<bizl. er. *tölgy* fn. népnyelvi alakja + fgr. er. *fa* fn. (SzófSz.) -s mn. képzővel + *alé* fn. (l. *Almafásalé*).

397. *Tökös*

1. Az algyői vasútállomástól É-ra $1\frac{3}{4}$ km-re a Tisza jobb partján lévő szántó. Déli részének neve *Alsótökös*, az északié *Főlsőtökös*. 4

2. A Levelényi majortól ÉNy-ra $2\frac{1}{2}$ km-re. Ma *Tököstábla* a gyakoribb neve 203

1832: »*Tökös* ... nevezetű Legelőket«. 1835: »a' Zeri Rétben az Úgy nevezett *Tökőfben*«.

A Levelény környéki nevét a XVIII. sz.-ban ismert *Tök-kocsmától* kapta. Az Algyőhöz közeliben a hagyomány szerint sok tököt termeltek.
<szláv er. *tök* fn. (SzófSz.) -s mn. képzővel.

398. *Tökösfenék* 152

Az Ányási majortól D-re közvetlenül.
Az előtagról Tökös alatt, a *fenék* fn.-ről Hosszúfenék alatt.

399. *Tökösök* 150

Az Ányási majortól D-re 1 1/2 km-re a Kistisza egyik foka.
Az előtagról Tökös alatt, a *fök* fn.-ről Nádasaranyád fok alatt.

400. *Tökösi föld* 208

A Levelényi majortól É-ra 3/4 km-re.
Az előtagról Tökös alatt, ezen -i mn. képző van, a *föld* fn.-ről Fehér-földesnél.

401. *Tökösi lapos* 196

A Levelényi majortól Ny-ra 2 km-re.
Az előtagról Tökös alatt, ezen -i mn. képző van, a *lapos* fn.-ről Módos laposa alatt.

402. **Tömörkényi fok*

Valószínűleg a Dongérből kiágazó ér volt.

1786: A' *Tömörkényi Fökban* lévő halászatra meg alkudtunk«. 1791: »A' *Tömörkényi Fökban* lévő halászatért 190 fk«.
A *fök* fn.-ről Nádasaranyád fok alatt.

403. *Tömörkényi hegy* 236

A Baksi majortól Ék-re 1 km-re, gyakoribb neve *Tömörkényi szőlő*.
1806: »azon Sommának Depuratiójára az *Tömörkényi Hegyen* lévő Uj Szőlőmet vettem«.
A *hegy* fn.-ről Jópálhegy alatt.

404. *Tömörkényi oldal*

Újmajortól É-ra fekvő terület összefoglaló neve. Nevét onnan kapta, hogy a Tömörkényi határon fekszik.

1841: »mindszenti uradalomban... az úgy nevezett *tömörkényi oldalon*«.
Az *oldal* fn.-ről Malomoldalnál.

405. *Tubasarok* 249

Sövényházától ÉNy-ra 3 1/2 km-re a kutyanyaki sor törésénél fekvő legelő és szántó.

<ném. er. *tuba* 'taube' (DOLw., Melich MNy. 12: 314; NySz., MTsz.) + isml. er. *sarok* fn. (SzófSz.). A népnyelvben *Tubaksarok* alakja is hallható. Ha ez az alak az eredeti, akkor az előtag a *tobak*(~*tubak*) 'cserzővarga' lehet. Néphagyomány: Egy *Tubak* nevű csősz vigyázott itt a gróf szőlejére. (Ezt az adatot Sutus Piroskának köszönöm.)

406. **Tűfark* 95
Dóctól K-re 4 km-re.

407. *Újmajor*
Bakstól ÉNy-ra 4 km-re. Az uradalom újonnan épített gazdasági épülete a névadó.

1849: »az *újmajori* erdő alatt elterjedő tábla«.

<fgr. er. *új* mn. (SzófSz.) + *major* fn. (l. Ányási majornál).

408. *Úsztató* 230

Bakstól K-re 4 km-re a Tisza partja.

Az állattartás elnevezése.

<fgr. töből származó *úszik* ige alapszava (SzófSz.) deverbális -*at* képzős származékának mn.-i igeneve.

409. *Vadkert* 33

Irmamajortól Ny-ra 1 km-re fekvő mélyedés, régibb neve *Ergeteg* (l. ott). Ma szántóföld.

1786: »az rét közt lévő Kafzások úgy mind... *Vatkert*«.

<fgr. er. *vad.* fn. (SzófSz.) + *kert* fn. (l. Kastélykert).

410. *Varas* 221

A Levelényi majortól É-ra 2 1/2 km-re.

1852: »Zeri rétnek *Varasnak* nevezett részében található Gyep földjéből«. 1860: »a' mind/zenti kerületben fekvő, u. n. *varasi* pusztán«, 1864: »*Varason*«.

Arra gondolnánk, hogy a frn. a fgr. er. *var* fn. -s képzős származéka (SzófSz.) 'varangyos béka'. Olyan frn., mint ezen a területen *Békás*. Azonban 1547-ből fennmaradt ezen a területen *Varas Benedek* neve (H. P. 29), ezért szeménévnek kell tartanunk (l. még Varas síkja alatt).

411. *Varashát* 216

A Levelényi majortól ÉNy-ra 2 1/2 km-re.

Az előtagról Varas alatt, a *hát* fn.-ről Békáshátnál.

412. *Varas síkja* 204

A Levelényi majortól ÉNy-ra 2 km-re.

Az előtagról Varas alatt, a *sík* fn.-ről Ilonasíknál. Az utótagon -*ja* birt. sz. rag van. Ez megerősít abban a feltevésben, hogy a név előtagja személynévi eredetű (l. Varas).

413. *Vártó*

Irmamajortól É-ra közvetlenül fekvő mélyedés, szántó meg legelő. Keleti részének külön neve *Kisvártó* (25), a nyugatié *Nagyvártó* (24).

A nevet csak az öregek ismerik. A félkör alakú mélyedése ma is jól felismerhető, csatak, káka nő rajta. Régen a Vártó csatorna torkolatánál. (l. ott) halszáritó volt. A szegedi vár halastava lehetett. A Tisza régi töltése átvágásával eresztettek bele vizet száraz időben. 1941-ben egész tenger volt Vártó meg Ergeteg is.

<iráni er. *vár* fn. (SzófSz.) + *tó* fn. (l. Bogárzótó).

414. *Vártói csatorna* 28

A Dögtisztát a Nagyvártóval összekötő csatorna. *Ördögárok* neve is van. Ma kiépített zsilipes árok van a régi helyén. Az előtagról Vártó alatt, a csatorna fn.-ről Aranyati csatornánál.

415. *Vártósziget* 23

Irmamajortól É-ra fekvő kiemelkedés, a félköralakú Vártó (l. ott) veszi körül. Már csak az öregek ajkán él. Az előtagról Vártó alatt, a sziget fn.-ről Anyási szigetnél.

416. *Vaskapu* 77

Károlymajortól D-re $1\frac{3}{4}$ km-re fekvő szántó meg szikes legelő. Részei a *Nagyvaskapu* és a *Kisvaskapu*. A név a Széchenyi által szabályozott *Vaskapu* neve. Más területen is előfordul távoli vagy idegen vidék neve dűlőnévként, mint *Hercegovina*, *Kisbécs*.
<fgr. er. *vas* fn. (SzófSz.) + honfl. el. török er. *kapu* fn. (SzófSz.)

417. *Vég Pál szék* 298

Újmajortól ÉNy-ra 5 km-re.
A *szék* fn.-ről Bezurszéknel.

418. *Vesszős, Vesszőshalom* 259

Sövényházától É-ra 4 km-re.
1833: »a Pufzta Zeri Vefzős Táblában 81... Lántz Földet Dohány alá«. 1835: »a Pusztá szeri Uradalom vefszős név alatt található földekből«.
<fgr. er. *vessző* fn. (SzófSz.)-s képzős származéka + *halom* fn. (l. Kiscsászárnéhalom).

419. *Vesszősszék* 119

Sövényházától É-ra $2\frac{1}{2}$ km-re fekvő szikes mély terület. Részei a *Nagyvesszősszék* (254) és a *Kisvesszősszék* (255).
Az előagról Vesszősnél, a *szék* fn.-ről Bezurszéknel.

420. *Vidraér*

A Dongér Újmajor körüli részének külön neve. Ma már csak az öregek emlékeznek rá.
<szláv er. *vidra* fn. 'Fischotter' (Kniezsa, Szláv jöv. I, 557). Az *ér* fn.-ről Bugyiénnél.

421. *Vöröscsárda* 45

A Sörkédi majortól DNy-ra $\frac{3}{4}$ km-re fekvő erdő.
1846: »az Algyevi kerületben fekvő Vörös-Csárdát«. 1848: »Vörös Csárda«.
Egy csárda emléke, amely a múlt század vége felé még megvolt. Rózsa Sándor is mulatott benne. Nevét a föld vörös színétől kapta.
<fgr. er. *vér* alapszó -s képzős származéka + szerbhörv.-szlov. er. *csárda* fn. (SzófSz.).

422. *Zöldhalom* 248

Sövényházától ÉNy-ra $4\frac{1}{2}$ km-re fekvő szántó és pusztá. Benne a *Görbeszék* nevű időszakos vízállás, amely nevét alakjától kapta.
<bizl. er. *zöld* mn. (SzófSz.) + *halom* fn. (l. Kiscsászárnéhalom).

423. Zöldhalmi oldal 293

Újmajortól ÉNy-ra 4 1/2 km-re.

Eredetéről Zöldhalomnál, ezen -i mn. képző van. Az oldal fn.-ről Rétoaldnál.

424. Zsámolydomb 176

A Levelényi majortól DK-re 1 km-re.

<kfn. er. zsámoly fn. (SzófSz.) + domb fn. (l. Nagydomb).

425. Zsombós 258

Sövényházától ÉNy-ra 4 km-re.

A zsombó fn.-ről Tege zsombójánál, ezen -s mn. képző van.

426. Zsuzsahalom 162

A Hantházi majortól ÉNy-ra 2 1/2 km-re fekvő domborulat az erdőben.

<Zsuzsa keresztnév + halom fn. (l. Kiscsászárnéhalom).

III. A földrajzi nevek rendszere

Valamely vidék földrajzi neveit minden szempontból kielégítő módon rendszerbe foglalni alig lehetséges (vö. Benkő Loránd i. m. 21). A jelentéstani és alaktani szempontok egybekapcsolódnak, különválasztásuk esetén meg fölösleges ismétlésük válna szükségessé. Ezért célszerűnek látszott, hogy azokat, amelyek köznevekből alakultak, csak jelentéstani főcsoportba foglaljam, és ezeken belül válasszam külön az alaktanilag elkülönülőket, olykor csak külön sorba helyezésük által. Így az ismétlést elkerülve mégis mindkét szempont érvényesíthető a rendszerezésben. Dolgozatomban a személynévek eredetének vizsgálatával a bevezetésben kifejtett okok miatt nem foglalkoztam, így ezek rendszerezésében ez újabb gátló körülménnyé vált, és az alaktani szempontot tette ennél a csoportnál uralkodóvá. A földrajzi nevek történeti szempontú rendszerezését nem végezhettem el, mert ehhez elegendő történeti adattal sok névnél nem rendelkezem. Ennek ellenére az egyes címszóknál, ahol erre lehetőség volt, gyakran sikerült a név kialakulásának idejét megállapítanom. Földrajzi neveim rendszerezésénél BENKŐ LORÁND, A Nyárádmente földrajzi nevei, és SZABÓ T, ATTILA, Személynévek helyneveinkben című (már idézett) dolgozatát vettem alapul gyűjteményemhez értelemszerűen módosítva.

I. Víznevek

1) Tulajdonnévből és köznévből alakult vízrajzi nevek

a) Családnév + vízrajzi köznév

Bugyiér, Farkasér (Farkaszsílóér)

Czakóére

Czombosfok, Csontosfok, Hajdúfok, Karancsfok, Kolompárfok

Deákkút

Madaritava, Masatava, Paptava

Czomboscsatorna

b) Helységnév + vízrajzi köznév

Dócitó, Hantházító, Pusztaszerítő

Gyevifok, Tömörkényifok

c) *A Tisza, Kistisza, Csaj szerkezetei*

Anyatisza, Dögtisza, Eleventisza, Holttisza, Kéttiszaköze, Nagytisza Tiszahát
Döglött Kistisza, Kistiszatorok, Kistisza(i) rét, Kistiszántúli rét
Csaj, Csajhát, Csajtó (Nagy-, Kis-), Belsőcsaj, Külsőcsaj

2. *Köznevekből alakult vízrajzi nevek*

a) *Ág*

Nádasaranyad fokág, Tófőág

Serkédítő ága

b) *Csatorna*

Aranyati csatorna, Ergetegi csatorna, Nádasfői csatorna, Paptavi csatorna, Sártó-
csatorna, Vártói csatorna

c) *Ér*

Dongér, Görbeér, Hármásér, Hosszúér, Juhkútér, Kétgyékényesér, Ökörér, Sasér,
Vidraér

Lúcere, Szellőere

d) *Fok*

Atkafok, Kakukfok, Kapafok, Levelényfok, Sebesfok, Tökösök

Barátokfokja, Sártófoka, Szellőfoka

e) *Kút*

Csordakút, Nagybaromkút

f) *Tó*

Bogárczó, Búdóstó, Dongértó, Fehérföldestó, Felkelőtó, Hattystó, Hosszútó, Ke-
rektó, Körtvélytó, Lovagló, Malomtó (Kis-), Nádas (Kis-, Nagy-), Sártó, Suly-
mostó, Szártó, Széksóstó, Tó

Sulymosziget tava

g) *Egyéb*

Csonakcsapás, Ergeteg, Levelény (Kis-, Nagy-) Lucskos (Kis-, Nagy-), Marásza,
Morotva (Görbe-, Keskeny-, Széles-) Romafő (Kis-, Nagy-)

II. *Helynevek*

1. *Térszíni fogalmak kifejezői*

a) *Domb*

Akasztódomb, Nagydomb, Zsámolydomb

b) *Dűlő*

Akasztófadűlő, Csárdadűlő, Kalapácsdűlő, Oromdűlő, Papdűlő

c) *Fenék*

Hosszúfenék, Levelényfenék, Nagymarászfenék, Tökösfenék,
Sulymosító feneke, Szokony feneke

d) *Halom*

Disznóshalom, Heverőhalom, Homokhalom, Kecehalom, Kettőshalom (Kis-), Lukas-
halom, Ökörhalom, Sáregyházi halom, Szárnyékhalom, Szőlőshalom, Testhalom,
Vesszőshalom, Zöldhalom

e) *Lapos*

Nagyhattylapos, Tökösilapos, Sulymoslapos

f) *Orom*

Orom

g) *Part*

Alsóányási part, Baksipart, Bilokpart, Heverőpart, Homokpartok, Kínospart, Pus-
taszeripart, Rétpart

h) *Sziget*

Ányássziget, Atkasziget, Bodrogisziget (Kis-, Nagy-), Kissziget, Serkédisziget, Sö-
vényházsíziget, Sulymosziget, Szokonyisziget, Vártósziget.

Malomsziget

i) *Egyéb*

Horgonya, Laponyag, Nagykelepce, Rókalyukas, Tömörkényihegy

2. *Helyzetviszonyító, alakmeghatározó nevek*

a) *Alj*

Kínalj

Káposztaföldek alja, Tóalja

b) *Alsó*

Alsóányás

c) *Belső*

Belsőányás, Belsődóc

d) *Hajlat*
 Sörkédi hajlat, Tóhajlat
 e) *Köz*
 Kétszölökköze, Nagyérköze
 f) *Külső*
 Külsőányás, Külsődóc, Külsőszatymaz
 g) *Sor*
 Máksor (Kis-)
 h) *Szeg*
 Akolszeg, Nagyszeg
 i) *Egyéb*
 Morotvazug, Sulymoseleje
 3. *Testrésznevek*
 a) *Fark, farok*
 DóCIFark, Túfark
 Győpfarok
 b) *Hát*
 Békáshát, Bibichát, Csajhát, Csikoshát, Dongérhát, Ergeteghát, Hattyashát, Hosszúhát (Kis-, Nagy-), Jobbszénahát, Kigyóhát, Kínoshát, Kölesérhát, Levelényhát, Lovaglóhát, Morotvahát, Nagyhat, Pünkösdhát, Répáshát, Soványhát, Sulymoshát
 c) *Nyak*
 Kisnyak
 d) *Oldal*
 Csöngőleioldal, Malomoldal, Rétoldal, Tömörkényioldal, Zöldhalmioldal
 e) *Sarok*
 Korhánysarok, Lúdvárisarok, Mártélysarok, Nagyvárisarok, Sasérisarok, Tubasarok
 f) *Torkolat*
 Gyevífok torkolata
 g) *Egyéb*
 Hosszúfenék, Pucor
 4. *Természeti nevek*
 A) *Növényzet*
 a) *Egyes növények*
 Berekgyöp, Berkigyöp, Eperjes, Gyöp, Gyümölcsény, Körtvélyes, Sulymos (Nagy-), Vesszős, Zsombós
 b) *Erdők*
 Hármaserdő, Homokierdő, Kispusztaiertő, Kocogatiertő, Nagyérierdő, Remisz, Remiszertő
 c) *Szőlők*
 Baksiszőlő, Hantháziszőlő, Homokiszőlők, Kistelekiszőlő, Kötörésszőlő, Kővágóiszőlő, Telekiszőlők, Tömörkényihegy
 B) *Allatvilág*
 Békás, Csukás, Farkasd, Gémeskölyke, Hattyas, Hosszúludas, Kecsegés, Rákos, Szúnyogos
 C) *Talaj*
 a) *Berek*
 Anyásiberek, Berek
 b) *Föld, földes*
 Hosszúföldek, Hottaföld, Káposztaföldek, Sövényháziföldek, Tökösiföld
 Fehérföldes
 c) *Homok*
 Homok, Serkédihomok
 d) *Rét*
 Alsórét, Anyásirét, Anyási külsőrét, Alsóanyásirét, Anyási alsórét, Felsőanyásirét, Anyási felsőrét, Fölsőrét, Baksirét, Darabrét, Hármaserét, Innensőrét, Kápolnarét, Kerekirét, Kisrét, Kistelekirét, Múret, Nádasróirét, Sártóirét, Serkédirét, Síróhegyirét, Sövényházirét, Szerirét, Szeri belsőrét, Szártóirét
 e) *Semlyék*
 Kővágói semlyék, Nádasrói semlyék, Nohakúti semlyék
 f) *Szék*
 Büdösszék, Fehérszék, Hármasszék, Hosszúszék, Kerekszék, Kettősszék, Kiszögbe-szék, Kuksósszék, Nagyszék, Padokszék (Székpadok), Sósszék, Vesszősszék (Kis-, Nagy-), Szilósszék

g) *Egyéb*

Atka, Homoki puszta, Kisberki tábla, Kötörös, Nagypalé, Sövényházi palé, Szeri puszta

5. *Építmények, települések, utak, temetők*

Akasztó,
Anyási kompjárás (~rév), Rév,
Anyásimajor, Baksimajor, Dócimajor, Hantházimajor, Homokimajor, Irmamajor, Károlymajor, Kötörésimajor, Levelényimajor, Pusztaszerimajor, Serkedimajor, Újmajor
Cserepes,
Csonkaegyház,
Eperjesi tanyák
Hantháza, Otháza, Sövényháza, Sáregyháza
Dögtöltés, Gyevifoki töltés
Pusztaszer (Alsó-, Felső-, Nagy-, Kis-), Szer, Kisszer (Zer), Újpusztaszer,
Fogolyzálé, Tőfásalé,
Kastélykert,
Serkéditemető,
Vöröscsárda

4. *Hagyományhoz kötött nevek*

a) *Babona, vallási hagyomány*

Rontó,
Máriaszék, Máriatelep, Szent Ferenc, Szent György, Szentgyörgyhalom, Szentgyörgylapos, Szent János

b) *Birtoklástörténeti nevek*

Csárdaduló, Hármashatár, Majorságföldek, Nyolcvanlancos, Legrégebbiosztás, Legújabbosztás, Újabbosztás, Vadkert, Vártó (Kis-, Nagy-)

c) *Tréfás névadás*

Bánomduló, Dorozsma, Halesz, Hatrongyos, Rongyos, Kínos, Kutyanak, Kutwabont, Mákfalu, Öregnyak, Rohoda, Síróhegy, Tetühhögyös, Tökös

5. *Gazdaságtörténeti nevek*

a) *Állattartás*

Anyásibarom, Anyási baromjárás, Baromjárás, Bilok, Bogárzó, Cifragulya-járás, Csikójárás, Dongéritiltó, Dögállás, Felkelő(?), Ménesjárás, Ökörjárás, Serkéd, Serkédijárás, Svejcerjárás, Szállás, Szénáskert, Szentgyörgynapi állás, Szobahely, Telek, Tilalmas, Úsztató

b) *Egyéb*

Aranyat, Nyágaranyat, Nyágaranyos, Nádasaranyád, Flintások, Kispemetes, Pörjés, Roma, Sód, Vaskapu

III. *Személynevek*

A) *Pusztai személynevek*

Anyás, Baks, Csontos, Csúzdi(?), Dóc, Gál, Irma, Jaksa, Kártyás, Petres, Sasülés, Tege, Varas

B) *Képzővel ellátott személynevek*

Bodrog, Madarika

C) *Köznévvel összetett személynevek*

1. *Keresztnév + köznév*

Erzsébettelep, Fercsiszölő, Ilonahát, Tamáshát, Zsuzsahalom

2. *Családinév + köznév*

Papperdó, Csibafa, Selmeciföld, Sipkaföld, Kártyáshalom, Kovácsshalom, Sasülésshalom, Darázshíd, Kériduló, Kútiduló, Papduló, Varashát, Hajdúvágás, Farkasdisznórét, Csúzdiipart, Csontospárt, Csúrisemlyék, Bezurszék, Bodorszék, Gyenesszék, Kiskapcaszék (Nagy-), Mónusszék, Petressziget, Katészög(?), Bököszölő, Pappszölő, Sihaszölő

3. *Családinév + keresztnév (esetleg összetett családinév) + köznév*

Jópálhegy, Végpálszék

4. *Vezetéknév -né képzővel + köznév (esetleg birt. sz. raggal)*

Mónusnéhalom, Kiscsászárnéhalom, Nagycsászárnéhalom

Mónusnéoldal

Kovácsnéhalma, Szabónéhalma

5. *Vezetéknév + köznév birt. sz. raggal*

Petres síkja, Petres gátja, Rozsnyai gödre, Súti székje, Süli székje, Tege zombója, Varas síkja

6. *Vezetéknév + köznév birt. sz. raggal + köznév*
 Paptavahát
7. *Vezetéknév + keresztnév + köznév birt. sz. raggal*
 Nagy Ignác széke, Tóth Pál hátya
8. *Vezetéknév -i képzővel + köznév*
 Dienesi kaszáló
9. *Vezetéknév + köznév -i képzővel + köznév*
 Csibafai szőlő, Deákkúti semlyék
10. *Vezetéknév + keresztnév + keresztnév -é birtokjellel*
 Kisjánospálé
- IV. *Helységnév -i képzővel + köznév*
 Anyásiberek, Hantházipusztá, Dócipusztá, Dócirét, Dóciszék, Dócisziget
- V. *Ismeretlen eredetű földrajzi nevek*
 Dilitor, Görje, Gyótt-tó, Naszta, Percsora (Kis-, Nagy-, Alsó-), Pitrocsom, Szapor-hegy, Szokony.

JEGYZETEK

- [1] Bővebben Reizner János, *A mindszent-algyői urad. tört.-böl.* Bp. 1894. A továbbiakban Rm. — Reizner János: *A régi Szeged.*: RRsz. — Zsilinszky: *Csongrád vm. tört.* A továbbiakban Zs. —
- [2]. *Termtud. Közl.* 1878: 348.
- [3] *uo.* 349.
- [4] A szerző feldolgozta őket »*A szegedi táj földrajzi nevei*« című kéziratos munkájában.

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАЗВАНИЯ СЕЛА ШЕВЕНЬХАЗА И ЕГО ОКРУЖНОСТИ

Г. Инцефи

В своей работе автор описывает сегодняшние и исторические географические названия, собранные на месте действия, в местном архиве и по документам, прежде умываемой водой территории, простирающейся к северу от Сегеда, вдоль берега реки Тиссы. В коллекции находятся 517 названий, из которых 395 и сегодня в ходу, а 122 уже неизвестно. В ряде вымерших названий имеются много старых гидрографических имен, которые исчезли после обвалования территорий. За определением места названий автор публикует исторические данные о названии, потом рассматривает происхождение названия. В последней главе находится систематизация на основании этимологии названий. Из этой явствует, что названия в большинстве случаев происходят от гидрографических имен, названий поверхности, названий частей тела и имен, относящихся к содержанию скота. Географические названия происхождения личного имени имеются относительно меньше. Причина этого заключается в том, что территория в продолжительное время была латифундией, таким образом ее маленькие части не характеризовались владением, как на других местах, это было часто в венгерском наименовании. В конце работы картосхема ориентирует в местах названий.

DIE ORTSNAMEN DER UMGEBUNG VON SÖVÉNYHÁZA

Von G. INCZEFI

Der Verfasser stellt in seinem Aufsatz die ON der nördlich der Stadt Szeged, neben dem Flusse Theiss liegenden, einst wasserumspülten Gegend, aus der heutigen Volkssprache, aus dem hiesigen Archiv und aus den Urkunden zusammen. In der Sammlung befinden sich 517 Namen, von denen 395 auch heute bekannt sind, 122 aber schon nicht mehr gebräuchlich sind. Viele der vergessenen

Namen sind alte Gewässernamen, welche nach der Regulierung der Theiss ausgefallen sind. Nach der Ortsbestimmung der ON folgen die historischen Angaben, dann befasst sich der Verfasser mit deren Etymologie. Im letzten Abschnitt findet sich eine auf der Etymologie der ON begründete Systematisierung. Daraus geht hervor, dass die ON zum grössten Teil aus Gewässernamen, aus Benennung der Oberflächenform, der menschlichen Körperteilen, aus den Gattungsnamen der Viehzucht ua. stammen. Es finden sich verhältnismässig wenigere aus Personennamen gebildete ON. Der Grund dessen ist, dass das Gebiet lange Zeit hindurch ein Grossgrundbesitz war, und so war die Tatsache des Eigentums auf ein kleines Teilgebiet nicht charakteristisch und bestimmend, wie anderswo auf dem ungarischen Sprachgebiet. Eine am Ende des Aufsatzes befindliche Karte gibt über die geographische Lage der On Auskunft.

Dálmónostoró

SÖVÉNYHÁZA ÉS VIDÉKE TÉRKÉPVÁZLATA

